

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08291

DI YUGNT REDT

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די יונגנט רעדט

אַרְוֹן־סֶגֶעַבָּנוּ פָּנוּ דָּעָר

נווּ יָאָרָקָעָר צָעַנְטָרָאָצָלָעָר שׁוֹלְ-פָּאָרוּוָאָלָמָוָנָג פָּנוּ אַרְכָּעָטָעָר רִינָג

נווּ יָאָרָק, 1934

Published by
New York Central School Committee
WORKMEN'S CIRCLE
175 East Broadway, New York, N. Y.

אינהאָלט

פֶּאֲרוֹוְאָרֶת	— — — — —
לִילֵי סַאֲלָאוּוִיאָוּו	— אַסְּמוּלָאַצְּיוּ — — — — —
לִיבֵּל בַּעֲקָעָר	— דַּי אִידְיוּשׁ וּוְגַם בָּאוּעָגָג אַיִן אַמְּעָרִיקָע
רַיְנָעַ וּוְאַטְנִיךְ	— סַאֲצְיוֹאַלָּע אָנוּ גַּצְיָאַגְּאַלָּע דְּרַאֲבָלְעָמָעָן אַיִן
דָּעָר אִידְיוּשָׁר לְטַעַרְאָטוֹר	— — — — —
לִילֵי סַאֲלָאוּוִיאָוּו	— עֲרָב "בּוֹנְדָה" — — — — —
רָחֵל לָוְטִין	— דָּעָר "בּוֹנְדָה" אָנוּ זִוְּן וּוּרְקוּנָג אַוְיף דָּעָר
אִידְיוּשָׁר שְׁפָרָאָד אָנוּ קָוְלָטָהָר	— — — — —
בָּעַרְתָּא קָלְעַבָּאָנָאָוּ	— דַּי פָּאַלְיָטוּשׁ וּוּרְקוּנָג פָּוּן "בּוֹנְדָה" —
יָסְפָּף סְטָאַלְנִין	— דַּי וּוּרְקוּנָג פָּוּן "בּוֹנְדָה" אַוְיף דָּעָר אִידְיוּשָׁר
אַרְבָּעַטָּר בָּאוּעָגָג אַיִן אַמְּעָרִיקָע	— — — — —
לִיבֵּל בַּעֲקָעָר	— דָּעָר "בּוֹנְדָה" אָנוּ דָּעָר אִידְיוּשָׁר אַרְבָּעַטָּר
אַיִן רָוְסָלָאָנָד	— — — — —
מִיכְלָעַ טָאַבָּאַטְשָׁנִיךְ	— דַּי אַנְטוּוּקְלוּנָג פָּוּן דָּעָם אִידְיוּשָׁן טָעַד
אַפְּעָר אָנוּ אַמְּעָרִיקָע	— — — — —
רוֹת אַרְאָנָאָוּוּטָשׁ	— דַּי אַרְבָּעַטָּר רִוְּגָג שָׁוְלוֹן אָנוּ דָּקָם אִידְיוּשָׁע
לְעַבָּן אַיִן אַמְּעָרִיקָע	— — — — —
לְעַאַן סָאַסְנָאָוּ	— אִידְיוּשָׁע אַרְגָּאַנְיָזָאַצְּיָעָס אַיִן אַמְּעָרִיקָע — —

*
* *

אין משך פון די לעצטעה צוויי יאר האבן די שילער פון דער ארבעטער רינג מיטל-שול אין נו יארק, צוואמען מיט שילער פון אנדערע וועלטלאכע אידישע מיטל-שולן, זיך באטיי ליקט אין עטלאכע ענטאלאכע ארויסטרעטונגנען, זאָם האבן געציונן די אוּפֿמַעְרָקָזָאַמִּיכִיט פון ברויטע אידישע קרייזן.

דער ערשותער פון די ארויסטרעטונגנען אין געווען א סימד פאוּזֶום אין 1932 אוּפֿ דער טעםע: „פֿוֹפֿצִיךְ יָאָר אִידְישָׁע מַאֲסָנָן-אַמִּינְגָּרָאַצִּיעָן קֵיָן אַמְּרִיקָע“. דער צוֹוִיטָעָר סִימְפָּאָזִים, אין 1933, אין געווען אוּפֿ דער טעםע: „סָאַצִּיאָלָע אָזָן נַאֲצִיאָר נַאֲלָע פְּרָאַבְּלָעָמָעָן בַּיִּ אַרְיָן.“

לכבוד דער פֿיְעָרָונְגָּ פָּוּן דָּעַם 35-יאַרְיָקָן וּבְוִילְיָוּ פָּוּן „בּוֹנְדָּ“ האבן די שילער פָּוּן דָּעַר נוּ יָאַרְקָעָר אַרבעטער רינְג מיטל-שול אלְיאָן דָּוְרְכְּגַעְפִּירָט אַ סִימְפָּאָזִים אוּפֿ דָּעַר טַעַמָּע: „35 יָאָר בּוֹנְדָּ“.

אין דָּעַם בִּיכְלָ זַיְעָנָן אַפְּגַעַדְרוֹקָט די רַעַדָּעָם, זאָם די סְטוֹדָעָנָטָן פָּוּן דָּעַר אַרבעטער רינְג מיטל-שול האבן געהאלטן אוּפֿ די דָּרְיוּ סִימְפָּאָזִים.

די רַעַדָּעָם פָּוּן די שילער האבן אַרוּסָנְעָרוֹפָּן באַגְּיִיסְטָרָונְגָּ בַּיִּ הַונְּדָעָרְטָעָר באַזְוּכָּר פָּוּן די סִימְפָּאָזִים. די סְטוֹדָעָנָטָן האבן באַזְוּזָן, אָז נִיתְנָאָר האבן זַיְעָן אָז דָּעַר מיטל-שול זיך אוּסְגַּעַלְעָרָנְטָן די אִידְישָׁע שְׁפָרָאָךְ, נִתְנָאָר זַיְעָן אָזָיך גַּשְׁרָאָן אַ בְּרוּיטָעָ פָּאַרְשָׁטָעָנְדָנִישָׁ אַיבָּעָר פָּאַרְשִׁידָעָנָעָ פְּרָאַבְּלָעָמָעָן פָּוּן אָזְנוּנָרָ צִוְּטָן.

דאָם בִּיכְלָ נִית אַ באַגְּדָה בְּלֹיזָן וּוּעָן אַ טִּילָּ גַּעֲנְשָׁטָאנָן זַוְּרָן גַּעֲלָרָנְטָן אָז דָּעַר אַרבעטער רינְג מיטל-שול. די רַעַדָּעָם גַּעֲלָרָנְטָן די שילער געהאלטן אוּפֿן גַּרְוָנָטָן פָּוּן אַרבעטען, זאָם זַיְעָנָן דָּוְרְכְּגַעְפִּירָט גַּעֲוָאָרָן אָז די קְאָסָן. אָז דָּעַר פְּרָאָרָ גַּרְאָם פָּוּן דָּעַר אַרבעטער רינְג מיטל-שול פָּאַרְנָעָמָט אָזָיך זַיְעָר אַ חְשּׁוּבָּן אַרטָּט די אַלְטָעָ אִידְישָׁע גַּשְׁיכְּטָעָ, אִידְישָׁע לִיטְעָרָאָטוֹר, די גַּשְׁיכְּטָעָ פָּוּן סָאַצִּיאָלִיסְטִישָׁן גַּעֲלָאָנָק אָזָן פָּוּן דָּעַר אַלְגָּעָ מִיְּנָעָר אַרבעטער-בָּאוּעָנָגָן.

דאָם בִּיכְלָ אָז אַ באַשְ׀יְידָעָנָע מַתְנָה פָּוּן דָּעַר נוּ יָאַרְקָעָר צְעַנְטְּרָאַלָּעָר שָׁוֹלְ-פָּאַרְוּוּאַלְטָוּנָגָן פָּוּן אַרבעטער רינְג צַוְּאַלְעָ פְּרִינְטָ פָּוּן דָּעַר אִידְישָׁע וּוּלְטָלְאָכָעָר שָׁוֹלָ.

ליילו פאללאויזאָז:

אַסִּי מֵר אַצִּי

די אַסִּימְילָאַצִּיעַ אָיז גַּעֲקוֹמָעַן אַין דָּעַם אַידִישַׁן לְעַבְנַן
מייט אַ גַּרוֹיסֶן רַעַש אָזָן גַּעַרְדָּעַר. וּוְאוֹנְדָּעָרְלָאַכְּבָעַ האַפְּנוֹנוֹ-
גַּעַן, חֻרְלָאַכְּבָעַ טְרוֹיְמָעַן, אָן אַ שִׁיר גַּלְיכָן הָאַטְדִּי אַסִּימְילָאַ-
צִיעַ צּוֹגְעַזְאָגָט.

די עַרְשְׁטָעַ זָאַחַ, הָאַטְדִּי אַסִּימְילָאַצִּיעַ צּוֹגְעַזְאָגָט אָפַ-
צּוֹשָׁאָפָן דָּעַם אַנְטִיסֻמִּיטִיזָם. וּוְעַן דָּאַס אַדְרִישַׁע פָּאַלְקַ וּוּעַט
זִיךְרָ אַוִּסְמִישָׁן מִיטְדִּי אַרְוּמִיקָעַ פָּעַלְקָעָר, וּוְעַלְן דִּי פָּעַלְקָעָר
וּוְעַן מַעַרְ פְּרִיְגְּטָלָאָךְ צַוְּ דִּי אִידְזַן אָזָן סְוָף כָּלְ סְוָף וּוּעַט דִּי
שְׁנָהָה, דָּעַרְ אִידְזְהָאָס אַנְגָּאנְצָן פָּאַרְשְׁוּוֹינְדָן. די אַסִּימְילָאַ-
טָאָרָן הָאָבָן גַּעַשְׁאָפָן אַ נִּיעַ דָּעַרְקָלְעָרָוָנָגַ פָּוָן אַנְטִיסֻעַ-
מִיטִיזָם.

די פְּרוֹמָעַ וּוּלְטַ הָאַטְדִּי זִיךְרָ פָּאַרְגָּעִשְׁטָעַלְטַ אָזְ דִּי אַ-
זָאָךְ פָּוָן אַנְטִיסֻמִּיטִיזָם אָיז גַּטְמָס שְׁטוֹרָאָפָן פָּאַר אַונְזָעָרָ-
זִינְדָן. וּוְעַן מִידְ וּוּלְעַן תְּשׁוֹבָה טָאָגַן, וּוּעַט זִיךְרָ גַּטְטָאָפְרָעַ-
כְּעַנְעָן מִיטְ אַונְזָעָרְ פִּינְיָקָעָר אָזָן אַונְזָאָוִסְלִיאָזָן פָּוָן זִיְעָרָעַ
הָעָנְטָן.

אַ גַּאנְצָן אַנְדָּעַר עַנְטָפָעַר הָאַטְדִּי אַסִּימְילָאַצִּיעַ גַּעַבְבָן.
די אַסִּימְילָאַטָּאָרָן הָאָבָן פְּרִיְעָרְ פָּאַר אַלְצָן גַּעַמְאָכָטָן אַונְזָ-
טָעָרְשִׁיְיךְ צְוּוִישָׁן דָּעַרְ פִּינְטָשָׁאָפָטְ צַוְּ אִידְזַן אַין צִיְיטָ פָּוָן
מִיטְלָאַלְטָעָר אָזָן דָּעַם אַנְטִיסֻמִּיטִיזָם פָּוָן דָּעַרְ מִאַדְעָרָנָעָר
צִיְיטָ.

מִיטְ יַאֲרָן צְרוּיקָ, אָיזְ דָּעַרְ אַנְטִיסֻמִּיטִיזָם גַּעַוְועַן אַ
פְּרָאַזְוּקָטָם פָּוָן דָּעַם בְּלִינְדָן רַעַלְגִּיעָזָן הָאַטְדִּי וּוּאַסְמָחָתְ אַגְּנָעָ-
רִיְצָטָ אַיְינְ רַעַלְגִּיעָ אַנְטָקָעָגָן דָּעַרְ אַנְדָּעָרָעָר. אַיְינְ יַעַנְעַ
צִיְיטָן וַיַּיְנְעַן דִּי אַנְדָּעָרָעָ פָּעַלְקָעָר גַּעַוְועַן שְׂוְלְדִיקָ, אָזָן נִיטָ-

מיר. זי האבן דאמ אידישע פאלק אריינגעטראיבן אין א פינסטערער הייל, א געטַא, אין איזן זיינען אפנערין גע-
וואָרְן פון דער גאנצער וועטלט.

זינט יענער צייט האבן זיך די אומשטענדן געענדערט.
די פעלקער זיינען געווארן ציוויליזיטער און מער טא-
לעראנט. זי זיינען אונז איצט גרייט צו דערקענען, אבער
מיר זוילן פון דעם ניט זויסן. דערפֿאַר, ווען א פאלק איז
אי צט פֿינְטְּלָאָך צו אונז, זיינען מיר שולדיק.

אויף אֶזָּאָט אָפָּן האבן די אַסִּמִּילָאַטָּאָרְן דַּרְקְלָעַרְתְּ דַּעַם
אנטימיטיזם.

די אַסִּמִּילָאַצְּיעַ אַטְּ וּוּיטְעַר גַּעֲטָעָהָט, אָז סְ'אַיִן
נאָך אָפְּשֵׁר נוֹיטְקָעֵר פָּאָר אָונֶז צְנוּנִיְּפָצְגָּוִין זיך מִיטְ די
אנְדָעָרָע פֿעלְקָעָר, כְּדִי אַוְפְּצָהָוִיבָּן דַּעַם קָוְלְטוֹרְ-מַעַם פָּוּן
אונזער פֿאלְק.

אונזער קָוְלְטוֹרְעַלְעָר צְוַשְׁטָאנְד אִיז גַּעֲפָאָלָן, וּוּילְ יַאֲרֵן
און יַאֲרֵן לְאַנְגְּה האָבָן מִיר פָּאָרְבָּאָכְט אִין דַּעַר גַּעַטְאָ. מִיר
הָאָבָן גַּאֲרְנִית גַּעַוְאָסְטָטָפָּוּן אָן אַמְּתָ-מַעַנְשָׁלָאָך לְעָבָן. מִיר
הָאָבָן גַּעַלְעַבְטָט אִין פֿינְסְטְּרָנִישׁ. מִיר זיינען גַּעַוְאָרְן אָפְּ
גַּעַלְאָזָן אִין אַונְזָעָר קָלְיְוָנָן, רַיְנְלָאָכְקִיָּת אִין דַּרְוִיסְנְדִּיקָן
אוֹיסְזָעָן.

מִיר דַּאֲרָפָן זיך אָבעָר וּוּגָן די זָאָכָן גַּאֲרָ נִיט עַרְגָּרָן,
הָאָטָ גַּעַזְאָגָט די אַסִּמִּילָאַצְּיעַ, וּוּילְ וּוּ בָּאָלְדָ מִיר וּוּלְזָן
אוֹיפְּנְעַמְּעָן אָפְּרָעְמָדָע קָוְלְטוֹר אָוּן פָּרָעְמָדָע מְנָהָגִים, וּוּעַט
אונזער קָוְלְטוֹרְ-מַעַם זיך אַהֲבָה טָאָן אָוּן מִיר וּוּלְזָן וּוּרָעָן
מִיטְ לִיְתָן גַּלְיוֹחָ. אַסִּמִּילִירָתָז, זיך, הַיִּסְטָט עַם, כְּדִי צָו וּוּרָעָן
קוּלְטוֹרְעַלְעָרָעָן.

אָ דַּרְיְטָרָפָן צְוַזָּג וּוּאָסָם די אַסִּמִּילָאַטָּאָרְן האָבָן גַּעַ-
מָאָכְט, אִיז גַּעַוְעָן, אָז אַונְזָעָר אַסִּמִּילִירָן זיך מִיטְ אַנְדָעָרָע
פֿעלְקָעָר וּוּטָמָאָיך אַוְסְפִּינְגָּעָן דַּעַם אַיְדִישָׁן מְהֻותָּמְעָנָשׁ.
מִיטְ רַעַבְטָהָאָט הָעָנְרִיךְ הַיְנָעָ צְוַגְּנָגְלִיכָּן דַּעַם אִיזָן
אִין מִיטְלָאָלְמָעָר צָו אַהֲנָט וּוּסָם בְּלוּזָ אִין טָאָג אִין דַּעַר
וּוּאָך וּוּרָת אַפְּגָעָטָאָן פָּוּ אִים דַּעַר בִּיּוּרָ בִּישָׁוֹף. דַּעַר
אִיד הָאָט גַּעַלְעַבְטָט אִין אָ דַּאֲפָלְטָעָר גַּעַשְׁטָאָלָט. אִין דַּעַר

וואך ווי א הונט, אום שבת ווי א בּן-מלך. אין זיין גע-
 שטאלט ווי א הונט, זייןע זייןע געדאנקען געוווען הינ-
 טישע, דאס חיסט, ער האט נאָר געטראכט ווען באָקוּ-
 מען ערגעיזוֹאוֹ אַ פֿעַט בִּינְדֶל, אַ הּוֹנְט וְאַסְטָהָט גַּעֲלַעַט
 דעם שטוייב פֿוֹן די פֿים בַּיְּדֵי, וְאַסְטָהָט אַין מְשִׁיחָה' הָבָן
 דעם פרומען אַידָן, וְאַסְטָהָט גַּעֲלַיְבָט אַין מְשִׁיחָה' הָבָן
 די באָליידיקונגגען פֿוֹן דער וועלט ניט געקאנט ברעכּוּ.
 „און זיין חנְפָעַנְעַן אָוּן גַּלְעַטן האָט גַּעַחַט אַין זיך
 פֿונְקָט אָזְזִי וּוּוִינִיק עַרְלָאָכָע קַנְעַבְטִישְׁקִיט וּוּי וּוּן מַעַן
 חנְפָעַט אָוּן מְגַלְעַט אַ וּוְילְד גַּעַוְאָרְעַנְעָם לְאַשְׁאָקָּה.“
 אַנדְעָרָש אַיְּזָאָכָע גַּעַוְאָרְעַן אַין דער נְיוּעָר צִיְּמָה, אַין
 1919ן יָאָרְהָנוּנְדָעָט, וּוּן די מְשִׁיחָה-אִידִיעָה שְׂטָאָרְבָּט אַפְּ אָוּן
 עַס וּוּרְטָשׁוּוּרְעָרָר אַרְיכְּבָּצְוָרָטָאָגָן די באָליידיקונגגען.
 סְקָומָט אַוְיָף דער גְּלוּבָּן, אָז אַידָן דָּאָרְפָּן וּוּרְן מַעַנְשָׁן
 מִיטּ מַעַנְשָׁן גְּלִיְּד. וּוּרְן מַעַנְשָׁן מִיְּנָט, וּוּרְן אָוּסָאָדָן.
 הָעַכְסְּטָנָס אַידָן נָאָר אַין דער הָיִם אָוּן מַעַנְשָׁן אַין גַּטְמָ.
 די האָפְּנוּנְגָעָן זַיְּנְעַן פֿאָרְשְׁטָאָרְקָט גַּעַוְאָרְעָן דָּוָרָךְ דָּעָר
 גַּלְעַנְצְּנְדָעָר אִידִיעָה פֿוֹן קָאָסְמָאָפְּאָלִיטִים. עַס חִיסְט, סְאַיְּוּ
 שְׁוִין גָּאָרְנִיט וּוּוִיטּ די צִיְּמָה וּוּן פֿעַלְקָעָר בְּכָל וּוּלְעָן פֿאָרָ-
 שׁוּוֹינְגָן. סְיוּעָט אַוְיָפְּקָומָעָן אַיְּזָן מַעַנְשָׁהִיטָּה, באָפְּרִיטָט פֿוֹן
 אַלְעָקְיִיטָן, מִיטּ אַיְּזָן אַלְמַעְנְשָׁלָאָכָעָר שְׁפָרָאָר. עַס הָבָן גַּעַ-
 נְמָעָן קְלִינְגָעָן די גַּעַדְאָקָעָן פֿעַלְקָעָר-צִוְּ-
 נְוִיפְּגָנָם. אַ שְׁיַׁין בַּיְּלָד פֿוֹן אַ פֿאָרְאִיאִינְקָטָעָר אַוְן באָפְּרִיטָטָר
 מַעַנְשָׁהִיטָּה האָט גַּעַרוּפָן צּוּ באָפְּרִיאִינְקָאָגָן אָוּן צּוּ אַסְיִמְלָאָצִיעָ.
 די אַסְיִמְלָאָצִיעָ האָט גַּעַמְאָכָט אַלְעָקְיִיטָן מִיטּ אַ
 לְאַגְּנָעָר צִיְּמָה צְרוּיקָ. זַיְּהָאָט גַּעַחַט פֿוֹלְמַעְגָּלָאָכְקִיְּטָן וּוּי
 דָּוְרְכְּצְוִיפְּרִין אָוּן מְקָאָן שְׁוִין וּוּן די רְעוֹזְלְטָאָטָן, וּוְיִלְלָעָס
 אַיְּזָן בְּאַלְדָּה הָוְנְדָעָרָט יָאָר וּוּי די אַיְּדָעָאָלָן פֿוֹן דָּעָר אַסְיִ-
 מַיְּלָאָצִיעָה האָבָן גַּעַנוּמָעָן פֿאָרוּוּיְדָקָלָאָכָט וּוּרְן. עַס אַיְּזָן, דָּעָרָ-
 פָּאָרָאָן גַּעַנוּגָאָמָטָעָרִיאָל כְּדִי צּוּ קָאָגָעָן פֿאָרְעָנְטָפְּרָעָן
 די פֿרְאָגָעָן, צִיְּהָאָט די אַסְיִמְלָאָצִיעָ גַּעַחַטָּן וּוּאָרָט אָוּן
 וְאַסְטָהָט זַיְּבָּאָמָת גַּעַבְּרָאָכָט.
 די עַרְשְׁטָעָשָׁלָה וְאַסְטָהָט מַעַן קָאָן פֿרְעָגָן אַיְּזָן די: האָט

די אסימילאציע אפגעשאפט, ווי זי האט צונעוזנט, דעם אן-
טיסעמעיטיזום?

זען און די מערסטע פאלן האט זי דעם אנטיסעמיטיזום
ניט אפעshawואכט, נאר אדרבא, פאראשטארכט.

פריער איז דער אנטיסעמיטיזם געוווען פאראשפרייט
נאר אין די צוירקנעשטאנגען לענדער. איזן זייןיען פאר-
פלגט געוואָרַן פון גלחים, פון די הענדלאָר און אויך פון
די בעל-מלאָכות, איצט האָבן זיך די געפֿילַן אויך פאר-
שפֿרייט איזן די פֿראָגרעסוווע לענדער, ווי דיטשלאָנד און
פראנקייד. די מאָדרערנע צוית האט געבראָכט דערצּו, איז
אויך צוישן דער אינטעליגענַץ זאל פֿאָרְשְׁפִּיטַיזַם ווען דער
אנטיסעמיטיזם. אָמָּאל פֿלְעַגְתַּד די לְיבָרָאָלָע אינטעליגענַץ
פאָרטְּיוֹדִיקָן אִידָּן; אִיצְט, פֿאָרְקָעָרט, איז אויך לְיבָע צו
אִידָּן גָּרָנִיט אָזֶוי ברענענדיק. צוישן אָזִיעָר גָּרוּיסָן
טייל פון דער אינטעליגענַץ איז אַרְיִינְגָּעָדְרָוָנְגָּעַן דער גִּיפְּט
פון אַנְטִיסְׂעָמִיטְׂיזָם.

די אסימילאציע האט ניט געהאָלְפַּן אָפְּצְׂוָשָׂאָפַּן דעם אן-
טיסעמעיטיזם. אָלָם אֲבִישְׁפִּיל קאָן מַעַן גַּעֲמַעַן דִּיטְּשָׁלָאָנָה,
וְאוֹ אָז אָפְּשָׁלָוָס פון אֲגַנְצָעָר עַפְּאָכָע קָוָמָט פָּאָר. מענֵשׂ
וּלְכָע זַיְנַען אַסְּמִילְּוִירָה דָּוָרָךְ אָזֶן דָּוָרָךְ, וּוּמַעַנְסָם עַלְתָּעָר-
זַיְדָעָם האָבן זיך גַּעַשְׁמָדִית אָזֶן אָגְעָנוּמָן די מְנֻחָנִים אָזֶן
די קָוְלָטוֹר פון דִּיטְּשָׁלָאָנָה, וְעוֹרָן אִיצְט גַּעַדְרוּקְט אָזֶן גַּעַדְרוּקְט
שְׁטִיקָת אָזֶן מָזָן אַנְטְּלוֹפִּין וְאוֹהָהִין זַיְעָרָע אָזֶן טְרָאָנָן זַיְיָ.
אוֹן וּוָסָם הָעָרָת זיך אָזֶן אַמְּעָנִיקָע? הָעַיְוָאָוד
ברָזָן אָזֶן דּוֹשָׁאָרוֹדָזֶש בְּרִיטָה האָבן צְנוּינְגָּעָזָאָמָלֶט אֲגַנְנָע
בּוֹך מִיטָּמָטָעָרְיוֹאָלָן, וּוָסָם בָּאוֹוִיּוֹן וּוּפְּילִיּוּן דִּיסְקָרִימִינָאָ-
צִיעָם עַם וְעוֹרָן גַּעַמְאָכָט קָעָגָן אִידָּן. דָּאָס בּוֹך הַיִּסְטָט טְאָקָע
“Christian Only”.

די אַסְּמִילְּוִירָה קִוְּתִּים אָזֶן גָּאָר קִיְּין הַילְּפָט נִיט.
אָזִיעָר גַּעַהוְיכָעָן מִינְוָגָן וְעוֹגָן אִידָּן האָט, לְמַשְׁלַח
מענְקָעָן, דער אָמָּאלִיקָע אָפְּגָּאָטָט פון דער רָאְדִּיקָּלָאָעָר יְגָנָט

אין אמעריקע. אין זיין בוך "Treatise of the Gods" דרייקט ער זיך איזוי אוםיס:

"נישטא נאָר אָזָא אָומָאנְגַּעַנְעָם פֿאַלְקׁ וְוִי די אַידְן זַיִד
נען. זַיִד האָבָן נִיט קִין אַיְינָעַ פֿוֹן די אַיְינְגַּשְׂאַפְּטָן פֿוֹן צַיִד
וְוַילְזַוְרְטָעַ מעַנְשָׁן, וְוִי לְמַשְׁלֵךְ, הַעַלְדִּישְׂקִיטַם, חַשְׁיכּוֹת אָוָן
צַוְּרוֹיַה. זַיִד פֿאַרְמָאנְן וְוַיסְן אָבָעָר נִיט קִין חַכְמָה. זַיְיעַר
צַדְקָה אַיִזְנִיט מַעַר וְוִי אָן אַוְיסְפִּינְגַּן זַיִד."

אָרוּם אָוָן אָרוּם, זַיְיעַר אָ גַּהְוִיבְּעָנָעַ מִינְגָּנָגַג וְוַעֲנָגַג
דָּעַם פֿאַלְקׁ יִשְׂרָאֵל.

אָ רַעְוֹלְטָאַט פֿוֹן דָּעַר אַסְיִמְלָאַצְיַע אַיִזְנִיט אַיִדְן דָּעַר
אַסְעַמְּטִיזָם. עַמְּ הַיִּסְטַם, אַיִדְן זַיְינָעַן אָ פִּינַּ, גַּוְטַם פֿאַלְקׁ, נֶאָר
וְוִי זַיְינָעַן צַוְּ קְלָגַג, צַוְּ פִּיאַיִקְ. אָ פֿאַרְטְּרַעְטָעַר פֿוֹן דָּעַר
רִיבְּטוֹנָג אַיִזְנִיט שְׁעַסְטְּרַטְאַן. עַר זַגְטַם צַוְּ די אַיִדְן:

"אַיר זַיִט קְלוֹגַע, טַאלְאַנְטְּפָלוּעַ מַעַנְשָׁן מִיטַּ אַרְיִיכְן
בְּאַשְׁאַפְּעַרְישָׁן וְשַׁעַנְיָן. אַלְצַן וְוָאָס אַיר גַּעַמְט אַיבְּעַר פֿוֹן
אָ פְּרַעְמָן פֿאַלְקׁ אָוָן פֿוֹן אָ פְּרַעְמָדָעַר קְוּלְטָוָר, בְּלִיְבְּכָט בְּיִזְרָעֵל
אַיִדְן נִיט לְיִגְנָן, נֶאָר וְוּם וְוַעֲרָת אַיבְּעַרְגְּזָאַסְן אַיִזְנִיט
אַיְינָעָם בְּאַשְׁאַפְּעַרְישָׁן פְּוּרָעָם אָוָן עַס גַּיְינָן אָרוּם פֿוֹן
דָּאַרְטָן קְוּלְטָוָר פְּרַאַדוּקָטָן וְוָאָס בְּאַצְיוּבָעָן אַנוּעוֹר אַוְיגַדְוָךְ
זַיְיעַר אַרְיִינְגְּאַלְמָעַט אָוָן פְּרַאַכְטָן.

"דָּעַרְיִיבְּרָעַ זַיְינָט אַיר אַיִדְן, נִיט קִין עַנְגְּלַעְנְדָעַר,
פְּרַאַנְצְּזָוִן, אַדְעָר דִּיטְשָׁן. אָוָן דָּעַרְיִיבְּרָעַ קָאנָעַן מִיר נִיט
צָוְלָאָן צַוְּ דָעַר אַיְדִישָׁר גַּיְיסָט זָאָל וְוַעֲרָן דָעַר אַיְבְּעַרְחָאָר
אוֹיפְּ דָעַר עַנְגְּלִישָׁר, דִּיטְשָׁר אַדְעָר פְּרַאַנְצְּזָוִיְשָׁר קְוּלָּ
טוֹר".

מִיטַּ די שַׁיְינָעַ לְוַיְבְּגָעַוְאַנְגָּעַן דָּאַרְפָּן מִיר זַיִד פִּילְן גַּעַ-
עַרטָּ. אָבָעָר זַיִד מִינָּעַן צַוְּ זַגְטַם כְּמַעַט דָּאָס וְעַלְבָעַ וְוָאָס
די אַנְטִיסְעַמְּיטִישָׁע אַיְדָעַלְאַגְּנִיעַ זַגְטַם. זַיִד וְוַיְלָן אַונְזָנִיט צַוְּ
לְאָוָן צַוְּ דָעַר הַעַכְבָּרָעַ פְּאַזְיְצִיעָם. כֹּל זָמָן דָּאָס אַיְדִישָׁע פֿאַלְקׁ
חַאָט גַּלְעַבְכָּט זַיִד אַיְינָן קְוּלְטָוָעַל לְעַבָּן, וְוּן זַיְינָעַ
קִינְדָעַר האָבָן נִיט גַּעַקְאַנְטָ קְאַנְקוּרְוִין אַיִזְנִיט דָעַר פְּרַעְמָה, הַחָטָם
אוֹנוֹ די לְיַבְּעַרְאַלְיָ אַינְטָעַלְיִגְּעָנָעַ פְּאַרְטִיְיִדְקָטָט. אָבָעָר אַיְצָט,

ווען דאָס רוב געבעילדערט האָבן גענומען דערפֿילַן די אַיַּה
דיישע קאנקורהָען, טראָט מען אַרויִים אַנטקעגן אָונֶן.
יאָ, דער אַנטיסעמִיטִיזָם אָון דער אַסְעָמִיטִיזָם ווַיְילַן
בּמַעַט די זעלכּעַ זאָכָן פָּון אָונֶן, כָּאַטְשׁ זַיִּה האָבן בְּאָונֶן-
דערָעַ מַעַט אָזָן. די אַנטיסעמִיטִין ווֹעֲלֵן בְּאָונֶן זַיִּה קָעַ-
נָעַ נָאָר בְּדִי צַוְּפָאַרְשׂוֹאָרְצָן אָונְגָּעֵר פְּנִים אָון אָונֶן צְוִירִיקָ-
שְׁטוּיסָן. די אַסְעָמִיטִין ווַיְילַן טָאָן דָּאָס אַיְגָּעֵנָע, נָאָר מִיטָּ-
מָעַר אַיְדָּעַלְעַ צְיוּוּלְיוּזְרוּתָה מִיטְלָעַן.

וּאָסָּה הָעָרָט זַיִּה מִיטָּה די אַנדְגָּדְרָעַ צְחוֹזָנָן פָּון דָּעַר אַסְ-
מִילְאָצִיעַ? לְמַשְׁלַח, ווּעַנְגַּמְכַן אַיְדַּן פָּאָר אַמְּעָר קָוְלְטוּרָעַלְעַ
אוֹן אַנְטּוּוּקְלַטְעַ פָּאָלָק?

דָּעַר אַיְגָּעֵנָעַ דָּרְכְּפָאָל! נִיְּנָ, די אַסְיִמְלְאָצִיעַ האָטָ-
אוֹיךְ נִימְטָ אַוְיפְּגָעַהְוִיכְּ בְּעַם קָוְלְטוּרָעַמְעַדְעַ פָּון די אַידִישָׁ
פָּאָלְקָסְמָאָסָן. וְיֵאוֹיְהָאָטָזְזָה זַיִּה עַם גַּעֲקָאָנָטָן, ווּעַנְגַּ-
טָעַ זַיִּן פָּון פָּאָלָק זַיְגָּעָן אָוּעָקָ שָׁאָפָּן אַיִּן די פְּרָעָמְדָעָ קָוְלָ-
טוּרָן?

עַם קָאָן בְּיֵי קִיְּן פָּאָלָק נִימְטָ זַיִּן קָוְלְטוּרָעַלְעַ אַנְטָ-
וּוִיקְלוֹנְגָּ אַזְנְבָּרְסָפְּעָרָם אוֹן קָוְלְטוּרָעַמְרָם. בַּיּוֹם
אַיְדִישָׁן פָּאָלָק זַיְגָּעָן, אַדְאָקָ דָּעַר אַסְיִמְלְאָצִיעַ, אַוּוּקְגָּעָ-
נוּמָעַן גַּעֲוָאָרָן די, וּאָסָּה האָבן פָּאָר אִים בְּאַדְאָרְפָּטָ שָׁאָפָּן
אַדְעָר טְרָאָגָן זַיִּן קָוְלְטוּרָן.

די אַידִישָׁע אַינְטְּעַלְּגָעָנִץ אַיִּז גַּעֲגָנְגָעָן לְעַרְנָעָן די
פְּרָאָנְצִיוֹן וְיֵאוֹן זַיִּן בְּעַסְעָרָעָ פְּרָאָנְצִיוֹן; די דִּיטִישָׁן, וְיֵ-
צָו זַיִּן בְּעַסְעָרָעָ דִּיטִישָׁן; די אַמְּעָרִיקָאָנָעָר, וְיֵאוֹן זַיִּן בְּעַ-
סָעָרָע אַמְּעָרִיקָאָנָעָר, אוֹן די דִּיטִישָׁ מָאָסָן זַיְגָּעָן גַּעֲבָלִיבָן
אַלְיָיָן.

אוֹיף די גְּרוּיְסָע אַידִישָׁע יְשָׁוּבִים, רַוְמְלָאָנָד, פּוַיְלַן אוֹן
די פְּאָרָאַיְנִיקָטָע שְׁטָاطָן, וְאוֹסָעָם לְעַבְנָן גְּרוּיְסָע מָאָסָן
אַיְדַּן, האָטָזְדָּה די אַסְיִמְלְאָצִיעַ נִישְׁתָּמָעָ גַּעֲקָעָנָטָה האָבן די פְּאָרָ-
נִיכְתְּנִידְקָעָ ווַיְרָקָונָגָג, וְוַיְיַלְלָ אַנְטּוּקָעָנָג אַיִּר אַיִּז אַרְוִיְסָגָעָטָרָאָטָן
די פָּאָלְקָסְמָאָסָן-אַינְטְּעַלְּגָעָנִיָּי, וְוַיְיַלְלָ אַנְטּוּקָעָנָג אַיִּר האָטָזְגָּעָטָרָאָטָן
דָּעַר גַּעֲזָוְנְטָעָר פְּאָרָלָאָנָגָפָּון אַז פָּאָלָק צַוְּעָקְוִיסְטְּרָוָן.

אוֹן די קָלְעָנְדָרָעָ יְשָׁוּבִים, וְיֵהָאָלָאָנָד, אוֹן גַּעֲבָלִיבָן אַז

קייך-אידישקיות. האלאנדישע פרויען האבן, למשל, מיל-
כיקע געפעם, פליישיקע געפעם, פאריעווע געפם און פישיקע
געפעם. אין דיטשלאנד אויז פארבליכן אַ מוזי-אידיש-
קייט.

היויסט עם, בייז איצט האבן מיר פון דער אסימילאציע
קיין נחת ניט געהאט.

וואם אויז געוואָרֶן מיט'ן זוריינן צוואר אירן, אַז דער
מהות-מענש ווועט ווועדען שענער, בעסער, איידעלער?
ס'אייז אמת, פון דער אסימילאציע ויינגען אַרוייסגעקומען
איינצלאָן פינען אַסְימִילִירְמַע אַידָּן. מענשן וואמז ויינגען גע-
ווען העלן, וואמז דאס אידישע פאלק האט אַרוייסגעשטעלט
אויף אלע פעלדער פון דער מענשלאָכער פראגרעסיווער
קולטור.

אַבער די איינצלאָן, באזונדאָרַע מענשן ויינגען גאר ניט
קיין באזוייז. די נשמות פון די מערסטע, וועלכע האבן
אנטיל גענומען אין דעם געיגג נאָך געלט, קאָרערער און
מאָקט, ויינגען געוואָרֶן פארדארבן. מ'האט זיך אַנגעהוויבן
שטוּפַן אין אלע געבייטן פון לעבען. דער אַיד האט אַנגעהוויבן
פארנעםען אַ זויבטיקן פֿלאָץ אויף דער בֿינַע, אין ער פרע-
סע, א. ד. גל. אויב ער האט זיך דערהוויבן צו אַ הע-
ברער עקאנטאמישער שטוףע, אויז ויין נשמה אלע מער פֿאָרַ-
דארבן געוואָרֶן. ער האט געמוֹזַט אַנוּנַדֵּן אלע מיטלען אַבִּ-
צו האַלְטַן זיך אויף זיין פֿלאָץ.

דרוי דורךפֿאָלַן, אויף אלע דריי פראנטן, דאס אויז דער
גרויסער אויפְטוּ פון דער אַסְימִילִאָצִיע! ניט אַפְגַעַשׂוֹאַכְטַן,
נאָר פֿאָרַשְׁטַאָרְקַט דעם אַנטְיֻסְמִיטִיזָם; ניט אַוְיפְגַעַהֲוִיבַן,
נאָר אַרְוָנְטַעְרְגַעְדְּרִיקַט דעם קּוֹלְטְוּרָעָלָן מעמד פון די מאָסַן;
ניט איידעלער געמאָקט דעם מהות מענש אין דעם אַידָּן.
נאָר אַים דערנְיַידְעַרְיקַט אַון פֿאָרְדְאָרְבַן.
האט דען דורך דעם די אַסְימִילִאָצִיע ניט אַונְטַעְרְגַעְ-
שריבן אויר אַיְגַעַנְעַם טוּמַט-אוֹרטְטִיל?

לייבּ בעקער :

די אידישע יוגנט באווענונג אין אמעריקע

די אידישע יוגנט באווענונג אין אמעריקע שפיגלט אָפַּ
דאָס לעבען פון די פארשיידענע אידישע קרייזן דאָ אין לאָנד.
איינטמאָר וואָלטן די אָרטאָדאָקְסָן געדאָרְפָּט האָבָּן די
שטאָרְקְסָטָע יוגנט באווענונג אין אמעריקע, וויל אין אָמָּעַ
ריְקָע זיינען דאָךְ די אָרטאָדאָקְסָן אָ מאִיאָרְטָעָט אין אָידִישָׁן
לעֲבָן, נאָר בֵּי זַי אָז די יוגנט באווענונג זיינְעָר שַׂוֹּאָר
אנְטוּוּיקְלָט. די אִינְצִיקָע לעַבְּדִיקָע יוגנט אָרגָּאַנְיָזָצִיעַ
זַיְעָרָע אָז די יַאנְג אַירָאָטָעַל. די אָידִישָׁע יוגנט אין אָמָּעַ
ריְקָע אָז אָרגָּאַנְיָזָרְטָט בְּלוּזָן צוּוּשָׁן די מַעַר לִיבְּרָאָלָע אָז
אָרְכְּבָּעָטָר עַלְעַמְעַנְטָן אָז אָזֵיךְ בֵּי די צַוְּנִיסְטָן.

פֿונְקָט וּוּ מִיר וּוּעָן פֶּאָרְשִׁיְּדָעָן רִיכְטָנוּגָן אָז מִיּוּ
נוּנָּגָן אָז דָּעַם אַלְגָּעָמִינָּם אָידִישָׁן לעֲבָן אָז אָמָּעַרְיקָע,
אָזָוִי גַּעֲפִינְטָטָן מַעַן פֶּאָרְשִׁיְּדָעָן נִיְּוָנָגָן אָז מִיּוּנָגָן אָז
דָּעַר אָרגָּאַנְיָזָרְטָרְעָר אָידִישָׁע יוגנט באווענונג. די אָרגָּאַנְיָזָצִיעַ
זַיְרָטָע אָידִישָׁע יוגנט אָז אָגְּוּזָן זַי אָז אָפְּשָׁפְּגָּלָן
פָּוּן די פֶּאָרְשִׁיְּדָעָן גַּעֲזָלְשָׁאָפְּטָלָאָכָע שְׁטָרָעָבָּוּנָגָן פָּוּן דָּעַם
אָידִישָׁן לעֲבָן אָז אָמָּעַרְיקָע.

דָּעַר בָּאָדִיְּמָעָנְדָמְטָעָר טַוְּלָה פָּוּן דָּעַר אָרגָּאַנְיָזָרְטָרְעָר
אָידִישָׁע יוגנט בָּאָלָאנְגָּט צָו 3 אָרגָּאַנְיָזָצִיעַם : די "מְנוּרָה"
סָאָסִיְּעָטִי, די פּוּעָלִיְּ-צִיוּן יוגנט אָרגָּאַנְיָזָצִיעַ אָז די
יַאנְג סְוִירְקָל לִיג. אַיךְ שְׁטָמָע וְיךָ נִית אָזָפְּ אָזָפְּ די יוגנט
בָּאוּוּנָגָן, וּוּאוּ אַיזְן אָזְן קְרִיסְטָן בָּאָלָאנְגָּן צַוָּאָמָעָן, וּוּ
די אִיפְּסָלָם אָזְן די יַאנְג קָאָמְיָוִנִּיסְט לִיג.
אָזְן אָלָע דָּרוּיְיָ פְּרִיעָרְ-דָּעָמָנְטָע אָרגָּאַנְיָזָצִיעַם צַוָּאָ-
מָעָן זַיְנָעָן פָּאָרָאָן אָרוּם נִין טְוִוָּנָט מִיטְגָּלְדָּעָר. אַיךְ וּוּלָּ
זַיְד אָפְּשָׁטָעָלָן אָזָפְּ יְעָדָעָר אָרגָּאַנְיָזָצִיעַ בָּאוּנָדָעָר אָז
גַּעַבָּן די אִינְפְּאָרְמָאָצִיעַ, וּוּאָס אַיךְ הָאָב גַּעַקְעָנָט קְרִינָן וּוּנָגָן

זוי דורך אינטערויזס, וואם איך האב געהאטט מיט זוייערעד פאָדראַעטער.

די „מנורה“ סָאָסִיּוּטִי הָאָט אֵין אַיר אַרְגָּנָזִיזָאַצְיָע 5,000 מיטגֶלְידָעַר. אַירָע מיטגֶלְידָעַר זַיְגַּעַן קָאַלְעֹדוֹשִׁ-סְטוּדוּנְטִן אָון אַירָעַ קָלוּבַּן גַּעֲפִינְגַּן זַיְגַּר אֵין קָאַלְעֹדוֹזְשָׁעַם. די סָאָסִיּוּטִי אֵין אַרְגָּנָזִיזָאַטְמָת גַּעֲוָאָרָן אֵין יַאֲרָא 1906. אַיר אַוְיפִּי גַּכְבָּע אֵין צַו שְׂטוּדִירַן אָון חָלְפָן אַנְטוּוּקְלָעַן אַיְדִישָׁע קָוְלְטָרוֹ אָון אַיְדִישָׁע אַיְדִיעָן. זַי נִימְטָרָוִים אַזְוְרָגָן, וואָסְטָרָאָגָט דָעַם נַאֲמָעַן פָּוּן דָעַר אַרְגָּנָזִיזָאַצְיָע, אָון אֵין די קָלוּבַּן דִּיסְקוֹטִירַן די מיטגֶלְידָעַר עַנְגְּלִישָׁע אָון הַעֲבָרִיָּאַישׁ קָלְאַסְטִיקָעַר, אָון אַינְטָרָעָסִירַן זַיְגַּר אָזְזָה בְּעַסְעָרָע אַיְדִישָׁע שַׁע בִּיכְעָר זַאֲלָן אַיבְּרָגְעֻזְצָט וּוּרָן אַוְיפִּי עַנְגְּלִישָׁ. אַיךְ וּוּיל דָאַ בָּאַמְּרָקָן, אָזְזָה זַיְגַּר גַּאנְצָע אַרְבָּעַט וּוּרָטַן גַּעֲדָרָפְט וּזְעַן, אָזְזָה כָּאַטְשָׁע אַטְילְפָן זַיְגַּר אַרְבָּעַט זַאֲלָן גַּעֲטָאָן אֵין אַיְדִישָׁע.

די „מנורה“ סָאָסִיּוּטִי אֵין אַומְפָאַרטִּיאַיִשׁ. אַטְילְפָן אַירָע מיטגֶלְידָעַר בָּאַלְאַנְגָּעַן צַו פָּאַרְשִׁיְּדָעַן פָּאַרְטִּיאַיִעַן, זַיְגַּר די סָאָסִיּוּטִי אַלְסְטָאַמְּ אַרְגָּנָזִיזָאַצְיָע שְׁמִיטָה וּוּיְמִיטָה פָּוּן פָּאַרְטִּיאַלְעָבָן.

אוֹיפִּין גַּעֲזָעַלְשָׁאַפְּטָלָאָכָן גַּעֲבִיטָ אַרְאַנְשִׁירַן זַיְגַּר אַפְּטַ „די-נְעָרָסָם“, וּוּאוּ זַיְגַּר נַעֲמָעַן אַוְיפִּי פָּאַרְשִׁיְּדָעַן אַיְדִישָׁע פָּעָרְזָעַן לְאַכְקִיטָן. אֵין אַפְּאָר וּוּרָטָרָעַר קָעוּ מַעַן זַאֲגָן, אָזְזָה „מנורה“ סָאָסִיּוּטִי שְׁטָרָעַט צַו פָּאַרְשָׁתָאָרָקָן אַיְדִישָׁע קָולְ-טוֹר אָון וּוּסְנַשְּׁאָפְטָה. אַירָע שְׁטָרָעַבְּגָן אֵין, אָזְזָה אַיְדִישָׁע יַוְגָּנָט זַאֲלָן נִימְטָ אַפְּגָעָרִיסְטָן וּוּרָן פָּוּן פָּאָלָקָן. אָזְזָה אַיְדִישָׁע יַוְגָּנָט זַאֲלָן פִּילָן, אָזְזָה זַיְגַּר אַיְדִישָׁע בָּאַדְיוֹתָנְדָעַר טַיְלָ פָּוּן דָעַר גַּעֲזָעַלְשָׁאַפְּטָה אָון הָאָטָם צַו זַאֲגָן אַיר וּוּאָרָט אַלְסְטָאַמְּ אַיְדִישָׁע יַוְגָּנָט.

די צְוִוִּיתָע קָרְפָּעַרְשָׁאַפְּט אֵיזְזָה די פּוּעַלִי צִוְּן יוּגָּנָט אַרְגָּנָזִיזָאַצְיָע.

דָּגָם אֵיזְזָה צִוְּנוּסְטִישָׁ-סָאָסִיּוּלִיסְטִישָׁע יוּגָּנָט-אַרְגָּנָיִזְמָעַטְשָׁע. אַירָע אוֹיפִּגְאָכָע אֵין צַו אַרְבָּעַטָּן פָּאָר סָאָסִיּוּלִיסְטִישָׁע אַוְיפִּדְעָר גַּאנְצָע וּוּלְטָ אָון אוֹיפִּבְּזִיעָן אַסְצִיאַלִיסְטִישָׁע

הiomלאנד אין אידען ישראל. זו עקזנטירט שווין 13 יאר און האט 2,000 מיטגלאדער. זי איז אויך א טיל פון סאציאן ליטטישן יוננט אינטערנאנציאנאל און ארבעט צוועמען מיט אנדרע סאציאלייסטייש יוננט באוועגונגנען. זי איז אקטיוו

פאר דער ארבעטער באוועגונג אין אידען ישראל.

די פועליאצ'ון יוננט ארגאניזאציע אינטערעסערט זיך מיט אלע פראגן, וועלכע האבן צו טאן מיטן אידישן לעבן, אידישער קולטור, אידישער געשיכטער און עקאנסמייק. זיער געעלשאפטלאך איסעלעבן זיך באשטייט אין טעאטער פאַרְשָׁטָעָלָגָן, אין זינגען אידישע פאלקּסְטָלִידָעָר, מערסטנס וועגן אידען ישראל, און זי האבן אויך באזונ- דערע ספֿאָרט אַפְּטִילְוָנְגָן. זיער מיטגלאדער זינגען אויך פאַראַינטערעסערט אין אידישע און סאציאלע זימנשאפטן. די פועליאצ'ון יוננט ארגאניזאציע גלווכט, און די איז דישע יוננט אין אמעריקע ערוואָאכט נאציאנאל, נעמת זיך אלען מער אינטערעסירן מיט אידישע און סאציאלע פראָ בלעמען. זי גלייבט, איז די יוננט וועט וויטער שמייזן די קיטט פון אידישן לעבן, און אַגְּרוֹםְסֶעָר טיל יונגעטלאכע וועט פאָרָן קיין אידען ישראל און דאָרטן זיך אַנְשֵׁלִיכְן און די ריען פון די דאָרטיקע אידישע ארבעטער.

פון דעם איז לייבט צו זען, איז זי אינטערעסירן זיך מער מיטן אידישן לעבן אין פאלעטען ווי מיטן אידישן לעבן אין אמערייקע, און איז זיער אידיעאל איז אינצואווארץ- לען בי דער אידישער יוננט מער ציוניזם ווי סאציאליים.

די דירטער ארגאניזאציע איז די „יאנג סוירקל ליג“.

די יאנג סוירקל ליג זאנט, איז איר אויפֿגָאָכָע איז צו אנטוויקלען אירע מיטגלאדער פיזיש, סאציאל און אינטערליך- טועל אין און אַטְמָאָסְפָּעָרָע סִימְפָּאָטִישׁ צו די אידיען און אידיען פון דער ארבעטער באוועגונג.

די יאנג סוירקל ליג האט אין איר ארגאניזאציע 2,000 מיטגלאדער און זי עקזנטירט שווין 5 יאר. אין די קלובן וואו ארבעטער רינג לעער ערמען און אקטיוו אנטיל אין דער ארבעט, אינטערעסירן זיך די מיטגלאדער מיט איז

דישע פראגן, מיט אידישער ליטערטטור און אידישער קול-
טור אויף אָ בְּרוֹיטֵן אָפָּן. אַין אַלְגָּעָמִין אֲבָעָר אַיְזָן דַּי
יאָנָג סַוִּירְקֵל לִיג זַיְעָר וּוּוִית פָּונָן אִידְיָשׁ פַּרְאָכְלָעָמָן אַין
פָּונָן דָּעָר מַאֲדָעָנָעָר אִידְיָשׁ קָוְלָטָוָר. דַּאַס נַעַמֶּת זַיְךְ
פָּונָן דָּעָם, וּוּאַס נַאֲר 25 פַּרְאָצָעָנָט פָּונָן דַּי מִוְּתָגְלִידָעָר פָּונָן דַּי
יאָנָג סַוִּירְקֵל לִיג זַיְעָנָן וּוּעָן עַמְּ אַיְזָן גַּעֲגָנָגָן אַיְזָן אַרְבָּיִ-
טָעָר רִינְגָּ שָׂוָּל. דַּי שָׁוָּל הָאָט בַּיִּזְיָה אַיְזָן גַּעֲגָנָפָלָאנָצָט אַן
אִינְטָעָרָעָס אַיְזָן אִידְיָשׁ. דַּי אִיבָּעָרִיקָּעָ 75 פַּרְאָצָעָנָט זַיְעָנָן
זַיְעָר וּוּוִינְיָק פַּאֲרָאִינְטָעָרָעָסְרָט אַיְזָן אִידְיָשׁ אַיְזָן לְעָבָן מִיטָּ
דָּעָר אִידְעָאַלְאָגָּנִיעָ פָּונָן דָּעָם אַמְּעָדְרִיקָּאָנָעָר שְׁמַעְלִיךְ-טָאָפָּ.

דַּי אַקְטִיוּוּמִיטָעָטָן פָּונָן דָּעָר יַאָנָג סַוִּירְקֵל לִיג זַיְעָנָן צַעַּ-
טִילְלָט אַזְוִי: זַיְהָאָבָן דִּיסְקוּסִיעָם, לַעֲקָצִיעָם, דֻּעָבָטָעָם,
פִּיקְנִיקָּם, הַיְּקִים, סְפָּאָרֶט, טָעָנָן, שְׁמָחוֹת; זַיְיָ נִיבָּן אַרְוָיִם
זַיְעָרָעָ אַיְגָּעָנָעָ זַשְׁוָּרָנָאָלָן אַיְזָן זַיְהָאָבָן אַוְיךְ בָּאוּזְוָנְדָעָרָעָ
דְּרָאָמָטִישׁ אַפְּטִילְוָנָגָעָן.

דַּי יַאָנָג סַוִּירְקֵל לִיג גַּלוּבָּת, אֹז דַּי יוֹגָּנָט דָּרָף הַעֲלָפָן
דָּעָם אַרְבָּעָטָעָר אַיְזָן זַיְיָ קָאָמָּפָּ. דַּי יַאָנָג סַוִּירְקֵל לִיג טְרָאָגָּט אַסְאָצִיאָלִיסְטִישָׁן כָּאָרָאָ-
טָעָר אַיְזָן גַּלוּבָּת אֹז אַיְזָן אַסְאָצִיאָלִיסְטִישָׁן שְׁטָاط וּוּעַט
דָּעָר קָלְעָקְטִיוּוּעָר אַיְנָפָלוּסָ פָּונָן שְׁטָاط זַיְיָ גַּעַנְעָן אַנְטִיָּ-
סָעִמִּיטִוּזָם.

פָּונָן דָּעָר אַיְנָפָאָרָמָצִיעָ וּוּאַס אַוְיךְ הָאָב דַּי אִיבָּעָרָגָעָ-
גַּעַבָּן אַיְזָן קָלָאָר, אֹז דַּי „מְנוֹרָה“ סָאָסִיעָטִי אַיְזָן דַּי פּוּעַלִיָּ-
צִיּוֹן יוֹגָּנָט אַרְגָּגָנְזִוְּצִיעָזָעָ זַוְּכָן מַעָר צַוְּ אַנְטוּוֹקְלָעָן בַּיִּזְיָה
עָרָעָ מִוְּתָגְלִידָעָר אַבְּאָצִיאָוָגָן צָוָם אִידְיָישָׁן לְעָבָן וּוּי דַּאַס טָוָט
דַּי יַאָנָג סַוִּירְקֵל לִיג. אֲבָעָר דַּי פָּאָרְשָׁטָעַלְוָנָג וּוּאַס עַמְּ מִינְטָ-
אִידְיָישָׁ לְעָבָן אַיְזָן סַיְיָ בַּיִּ דָעָר „מְנוֹרָה“, סַיְיָ בַּיִּ דַּי יוֹנָגָעָ
פּוּעַלִיָּצִיּוֹן אַדוּרְכָאָוִים פָּאָלְשָׁעָ. וּוּי קָעָן דַּי „מְנוֹרָה“ אַרְיִינִ-
צִיּוֹן אִירָעָ מִוְּתָגְלִידָעָר אַיְזָן אִידְיָישָׁן לְעָבָן, אַרְוִיסְרוֹפָן בַּיִּזְיָה
אִידְיָישָׁ שְׁטִימָנוֹגָעָן, אַנְטוּוֹקְלָעָן שְׁאָפָעָר אַיְזָן בּוּיָעָר פָּונָן דָעָר
אִידְיָישָׁר קָוְלָטָוָר, וּוּעָן דַּי שְׁפָרָאָךְ פָּונָן דַּי אִידְיָישָׁ פָּאָלְקָסִיָּ-
מָפָּסָן — אִידְיָישׁ — אַיְזָן זַיְיָ אַיְנָגָנָאָן פְּרָעָמָד? וּוּעָן זַיְעָר
אִידְישָׁקִיּוֹט אַיְזָן נַאֲר אַבְּדָן אַמְּזָוִיָּאָוָם אִידְישָׁקִיּוֹט?

זען זי אינטערעסירן זיך מיט אידישע פראכטעלמען (דאס טוען אמאל אויך נישט איזן), אבער קיין אידיש לעבען ל ע ב נ זי ניט? די שטודירנדיקע יונגנט איז דאך אלען מאל די האפענונג פון א פאלק. וואס קען מען אבער דער ווארטן פון דער „מנורה“, ווען דאס העכסטע, וואס זי וויאזט איז זי לאבלאכער אינטערעם? אבער גיין אין פאלק, ל ע ב נ מיטן פאלק, ש א פ נ מיטן פאלק, ליידן און פרייען זיך מיט אים, אינשפאןען זיך אין דעם וואגן פון א בניטן פאלקס-לעבען — פאר דעם אין זי ניט גרייט.

נו, און איר שטעלונג צו סאציאלע פראכטעלמען? אויך מיט איר שטעלונג צו סאציאלע פראגן, קענען מיה, יונגע אידישע סאציאליסטן, ניט זיין צופרידן... ווי קען מען אין אונזער צייט זיין גלייכנילטיך צו דעם גרויסן קאמף, וואס דער ארכטער קלאמ פירט פאר זיין באפריאונג? נײַן, נישט די „מנורה“ קען אונז צופרידנשטעלן... און אויך ניט די יונגע פועל-ציון. זיער ציוויזום איז בי זי שטאךער ווי זיער סאציאליזם. 180 טויזנט איזן אין ארין ישראל זיינען וויכטיקער ווי 16 מליאן אין גלוות! די פועל-ציון זיינען צופיל אינגעטען-קעט אין אידיש-קייט — ארץישראל אידישקייט.

דערפאר זיינען אינגאנצן פטרו פון אידישע אינטערעסן די מערטען קלובן פון דער יאנג סירקל לאג. אלען דער אומגליקלאכער קאסמאפאליטיזם! צו וואס נאציאנאלאע קולטור, איז מארגן פארשווינדן אלע פעלקער? די אינציקע אידישע פראכטעלם איז: גוואלד, מישלאגט איזן — אנטישםיטיזם. נו, וועט די סאציאלע רעוואלויזע דאס ערלייד דיקו... די יאנג סירקל ליג איז דאך סימפאתיש צו די אידעאלן פון דער ארכטער באווענונג....

הענרי פאָרד האט אמאל געזאגט וועגן אַמעַרְיכָּגָעָר שמעליך-טאָפּ: איזן אַמעַרְיכָּקָע ווען זיך די איזן ניט אויס-שמעלצן איזן שמעליך-טאָפּ, נאָר דעם טאָפּ גוֹפָא ווען זיך צעושמעלצן. פֿאַרְשְׁטִיַּת זיך, איז דאס איז ניט מער ווי אַבְּיוּזְוּלִיקָע באַמעַרְיכָּן. הענרי פאָרד איז נאָך דעםאלט גע-

רייטן אויפּ זיין פֿערDEL פֿון אַנטיסעמיטיזָם. אֲבָעֶר אֵין דַעַם
אֵין פֿאָרְצָן אֲשִׁטִיק אַמְתָה.

אַידְן אֵין אַמְעָרִיקָע פֿאָרְשְׂוִינְדָן נִיט. די אַנדְעָרָע פֿעלַ-
קָעָר אֵין אַמְעָרִיקָע גִּיְעָן אוּיךְ נִיט אָונְטָעָר. אַמְתָה, די פֿעלַ-
קָעָר קּוֹמֶט אָוִים שָׁוֹועָר צָו קּוּמְפָן. די הַעֲרָשְׁנְדִיקָע אַמְעָ-
רִיקָאנְגָעָר בּוֹרוֹשְׁוֹאָזְיָע וּוְילְ אַוְיסְגְּלִיכְן אַלְזָן: מַאֲסָן-פֿרָאָזְקוּ-
צִיעַ אַוְיפּּן גִּיסְטִיקָן גַּעֲבִיטָן, וּוְיַ אַוְיפּּן עַקְאַנְגְּמִישָׁן. אֲבָעֶר
פֿאָר וּוּמְעָן אֵיזְ קָאמְפָן אַן אַפְּהָאָלְטָן? נַאֲרָ פֿאָר די שְׁוֹאָכִ-
מוֹטִיקָע, נַאֲרָ פֿאָר די שְׁרָעְקָעְדִּיקָע, נַאֲרָ פֿאָר די וּאָסְ וּוְילְן
אַנְטְּלוֹפּּן פֿון דַעַר גַּעֲפָאָר אָוּן נִיט בָּאַגְּעָגְעָנָעָן זַי.

זָאַלְן מִיר זַיְךְ זָאָרְגָן וּוּגָן דַעַר צָקוֹנוֹנְפָטָן די פֿעלַ-
קָעָר? וּוְיַ עַס וּוּעַט זַיְן מִיטָּ אַלְעָ פֿעַלְקָעָר, וּוּעַט אוּיךְ זַיְן
מִיטָּ די אַידְן, — אַוְיבָ מִיר וּוּלְן נִיט אַנְטְּלוֹפּּן, אַוְיבָ די
יוֹגָנָט אָוּן אַינְטְּעַלְיְגָעָנָץ וּוּעַט פֿאָרְבְּלִיבָן צְוֹאָמָעָן מִיטָּן
פֿאָלָק.

אוֹנוֹעָר אַיְדָעָלָל פֿון אַ יְוָנָנָט בָּאַוּעָנָגָג אֵיזְ גַּאֲרָ אַן
אַנְדְּעָרָע. אַיְדִישָׁ, אַיְדִישָׁ לְעָבָן, אֲבָעֶר אָוּמְעָטָום, וּוְאוּ אַידְן
גַּעֲפִינְעָן זַיְךְ, נִישְׁתָּדוֹקָא בִּיְ דִי בְּרָעָגָן פֿון יְרָדָן. סָאַצִּיאָלִיזָם
— אֲבָעֶר צְוֹוִישָׁן דַעַם אַרְבְּעָטָעָר קְלָאָס אָן מִיטָן אַרְכְּבָעָטָעָר
קְלָאָס, נִיט בְּלוּזָן סִימְפָאָטִישָׁ מִיטָן זַיְגָע אַיְדָעָאָלָן. אַיְנְטִיעָרָ-
נָאַצִּיאָנָאָלִיזָם, אֲבָעֶר דָאָס מִינְיָנָט די פֿאָרְבְּרִוְידָעָרָגָן אָוּן נִיטָן די
פֿאָרְנִיכְטוֹנָג פֿון די פֿעַלְקָעָר. לְאַמְרָ אֹזָא יוֹגָנָט בָּאַוּעָנָגָג
בוּיָן!

**

ריינָע וּוְאַטְנִיקָה:

סָאַצִּיאָלָע אָוּן נָאַצִּיאָנָאָלָע פֿרָאָבְלָעָמָעָן אֵין דַעַר
אַיְדִישָׁע לִיטְעָרָאָטוֹר

די אַיְדִישָׁע לִיטְעָרָאָטוֹר אֵיזְ נִיט גַּעֲבִירָן גַּעֲוָאָרָן אָלָס
אַסְאָלָאָנְלִיְטָעָרָאָטוֹר, וּוָאָס אַיְנְטִיעָלְגָעָנָטָן אָוּן רִיְיכָע בְּאָ-
נוֹצָן בְּלוּזָן אֵין זַיְעָרָע קְרִיְיזָן כְּדִי זַיְךְ צָו פֿאָרְוּוַיְילָן. די
אַיְדִישָׁע לִיטְעָרָאָטוֹר אֵיזְ גַּעֲבִירָן גַּעֲוָאָרָן אֵין די טִיפְעָנִינָשָׁן
פֿון די אַיְדִישָׁע מַאֲסָן. זַי הַאֲטָמָרָע וּוְאַדְצָלָעָן אֵין דַעַם

פאלקס-לעבן און ציט איר ניקח פון דעם לעבן און ליידן האפערנוונגען און קאמפן פון די אידישע מאסן. זיינער לעבן דאס מאסן לעבן, האט סטימולירט און געתטוויסן די אידי שי שרייבער צו געתטהטלן זיינער וויזיעס און מוטיקן זי אין זיינר קאטפ.

די אנטווקלונג פון דער אידישער ליטעראטור נויט האנט אין האנט מיטן פראנדרעם פון דער אידישער שפראך און דער אידישער ארכטער-כאוועונג. די אמאליקע השכלה-לייטעראטור איז געווען אַ העבריאאַיש און אייז גע-זז געמיינט פאָר די לומדים און וואוילקענע. אמתה, די השכלה-לייטעראטור אויפֿ אַידיש האט זיך אַפְּגנעגעבען מיט געוויסע סָאַצִּיאַלָּעַ פְּרָאַכְּלָעָמָּעָן, אַבעָּר דאס רָאַלָּעַ לעבן האבן זי וויניק אַנגערירט. די משכלייש שרייבער האבן נישט געקענט דאס לעבן פון די פאלקס-מאסן און דערפָּאָר האבן זי געשפונגען דאמאנטישע, לופטיקע געועבען.

די העבריאיש-משכלייש ליטעראטור האט קיין איינ-פלום אויפֿ די אידישע מאסן נישט געהאט, וויל זי האט מער ווי ייחידים ניט דערגריכט, די מאסן האט זי נישט באָרירט. בײַ די פְּשׁוֹטוּ אַידֵּן אַזְּהָרָאַיש געווען לשון קודש — אַ הַפְּילָה-שְׁפָרָאָך, אַבעָּר אַידיש איז געווען זיינער לעבָּנָם שְׁפָרָאָך אַזְּן דערפָּאָר האט די ליטעראטור אויפֿ אַידיש געמוות אויפְּנָעָמָּעָן זיינער לעבן און זיינער טאג טעלאלאָכָּעָן פְּרָאַכְּלָעָמָּעָן.

אין 1917ן יארהונדערט הייבט די אידישע ליטעראטור אַז זיך ווידמעגען דעם לעבן פון די פאלקס-מאסן און זיינער קאטפָּן. צווזאמען מיטן שטייגן פונס רעוואָלוציאַנָּעָן פולס פון די אידישע אַרכטער-מאסן וואָקָסֶט דער אַנטערערעס אין דער ליטעראטור צו די פְּרָאַכְּלָעָמָּעָן פון די מאסן. די חוּקְ-קָלְאָג-אַזְּן מסור-לייטעראטור האט אויסגעחויכט אַיר אָטָעָם מיט לִינְעָצָקִים „דאַס פּוֹלִישׂ אַינְגָּל“ אַזְּן שאָצָקִים „אַידְישָׁעַ פְּאָרְ-פָּסָח“. מענדעלע, באָטָש עֲרָאַז נָאָך טִילָּה ווַיְיָ אַ מּוֹסְרִ-זָּאָגָעָר אַזְּן שְׁטָרָאָפָּעָר, הייבט שְׁוִין אַזְּ מאָלָּן

דאם פאלקס-לעבן אויף א ברייטער קאנגעע, מיט אלערליי
מעלות און חסרון. איבערהויפט שטרוייכט ער אונטער
די הייפט-פראכבלען אין אידישן לעבן — דעם אידישן דלאה,
די אידישע טארבע, די אידישע צוריינגעשטאנגענקייט און
אַרְימְקִיט. אַלְעַ זָיְנָע וּוּרֶק זָיְנָע רֵוֵיך מִיט שִׁילְדָּרוֹנוֹגָע
פֿוּן אַדְיוּשָׁע נִיטַּנְאַרְמָלָע פֿרְנָסָות. "די קליאטשע", "די
טאַקְסָע", "דאָם ווִינְטְשָׁ-פֿינְגְּעָרָל" אָנוּ אַנדְעָרָע וּוּרֶק זָיְנָע
זָיְנָע פֿוּן מִיט פֿיְנָע באַשְׁרַיבְּוָנָגָע פֿוּן דעם אַדְישָׁן דלאה.
געטראַיבָּן פֿוּן אַט דעם דלאה האָבָן שְׁפַּעְטָעָר אַדְישָׁע
שרַיבָּעָר אַנְגָּעוּבָן באַחֲאנְדָּלָען אַלְעָרְלִיי נְאַצְּיָאַנְאַלָּע אָנוּ
סְאַצְּיָאַלָּע פֿרְאַכְבָּלָעָמָען. שְׁלָוָם-עַלְיכָם מַלְאָטָם שְׁוִין די אַדְישָׁע
אוֹמְנָאַרְמָלְקִיט אָנוּ זָיְנָע קְלָאַסְיָיָן הָעָלָד מַנְחָם מַעַנְדָּל.
דָּעָר הָעָלָד אָיו שָׁוֹן נִיט סְתָּמָם אַלְעָפָעָר, זָוִי פֿישְׁקָעָד דָּעָר
קוּרְמוּרָה, נָאָר אַלְעָנְטָשׁ וּוּאָסָמָאַכְטָמָגָעָלָע פֿלְעָנְעָר,
מַאַכְטָמָגָעָלָע קְאַמְבִּינְגְּצִיעָם אָנוּ סְלָאָזָטָזָוּךְ אָוִים פֿוּן
זָוִי אַטְיָר. שְׁוֹלְדִּיק אָיו די אַדְישָׁע רַעַכְטָלָאַזְיָקִיט אָנוּ
בָּאַדְנְלָאַזְיָקִיט. מַנְחָם-מַעַנְדָּל אָיו דָּעָר סִימְבָּאָלָע פֿוּן דָּעָר
אַדְיָיָן לְזָפְטָ-מַעַנְטָשָׁן אָין דָּעָר חַיְנְטִיקָעָר, נִיטַּ-אַרְגָּנְזִירָיָר
טָעָר גַּעַזְעַלְשָׁאָפָט. אָין טְבִּיחָה דָּעָם מַילְכִּיקָּן הָאָט אָנוּ שְׁלָוָם
עַלְיכָם גַּעַוְיָזָן די עַנְדְּהַזְּגָגָע אָנוּ רַעַוְאַלְזִיעָם אָין דָּעָר
נְשָׁמָה פֿוּנָם פֿאַלְקָסָ-מַעַנְטָשָׁן. אַדְנָקָדָי סְאַצְּיָאַלָּע עַנְדָּע-
רוֹנְגָּעָן אָין דָּעָם רַוְסִּישָׁ-אַדְישָׁן לְעָבָן, האָבָן זִיר גַּעַבְּיטָן
די רַעַלְגִּיעָזָע בָּאַגְּרָפָן אָנוּ באַצְּיוֹנוֹגָעָן צְוִוָּשָׁן אַדְעָם אָנוּ
רֵיָחָן, אָנוּ די בָּאַגְּרָפָן האָבָן אַנְגָּעָנוּמָעָן אַנְדְּעָרָע פֿאַרְמָעָן.
די אַלְעַ פֿרְאַכְבָּלָעָמָעָן, וּוּלְכָעָ מַאְטָעָרָן טְבִּיחָה, זָיְנָע פֿאָרָךְ
די וּלְבָעָ פֿרְאַכְבָּלָעָמָעָן וּוּלְכָעָ האָבָן באַשְׁעַפְטִיקָט יְהָדָן
פְּשָׁוֹטָן אִידָּן. שְׁלָוָם עַלְיכָם הָאָט אַוְיְגָעָנוּמָעָן אַלְעָרְלִי
פֿרְאַכְבָּלָעָמָעָן אָין אַדְישָׁן לְעָבָן אָין דָּעָר צִוְּיט וּוּעָן דָּאָם
שְׁמַעְטָל פֿאַרְלִוּסָט זָיְנָע פֿעַסְטִיקָיט אָנוּ דָּעָר אִידְהִיבָּט אָן
וּאַנְדָּעָרָן אָין שְׁטָקָט אַרְיוֹן אָנוּ הִיְבָּט זִיךְ אָן צּוֹפָסָן צִוְּיָה
אַנְיָעָר סְבִּיבָה. סְאַיְוָן אַיְבָּרִיךְ צָוּ דָּעַרְמָאַגָּעָן, אָנוּ אַלְעַ
שְׁלָוָם עַלְיכָם הָעָלָדָן שְׁפָרְזָלָעָן מִיטְ הַמָּאָר, אַדְנָקָדָי
זָיְעָר אַוְמָבָאַחָלְפָנְקִיט.

ג. ל. פרץ אין זיינע „כילדער פון דער פראזוונז“ באַ האנדלט אויך די מאנטאָנקויט און אַרימקוייט פון אַידישן לעבן. שטעטל נאָך שטעטל וויזט ער פֿאָר אָונֶן — אָומּעַ טום די זעלבע קליינע מענטשן מיט קליינע השנות, אָונֶן אַיבָּער אלעמען שׂוועבט דער דְּלוֹת. קלָאַסִּישָׁן אַיז זיינ אַינְגָּל, ווֹאָס בעט אַ שְׁטַבְּפֿיעַר אַוְיףּ אַנְבִּיכִיסְּן אָונֶן די לבנה זאָל זיינ אַ בִּיםְעַלְלָע גְּרוּסָעָר. בִּידְעַ עֲרֵדִישׁ, בלָוּ טִיקָּע פֿאָרְלָאַנְגָּנוּן. אַבָּער נאָךְ קְלָאַסִּישָׁר אַיז זיינ „בָּגָּנְשָׁע שְׂוִוִּינְגָּן“, ווּעָלְכָּער קָאָנוּ קְרָנָגָן די גָּאנְצָע ווּלְטָמָן אָונֶן בעט נאָךְ אַ בּוֹלְקָע מִיטּ פּוֹטָעָר אַלְעָ אַינְדָּרְפְּרִי. דָּאמֶן זיינען קְרָבְּנוֹת פון דער שלאָנקויט אָונֶן דְּלוֹת.

אַבָּער פרַצְס אָוּמְרוֹאַיְקָעָר נִישְׁטָהָט האַט זַיְד נִישְׁט באַ נְגַנְּט מִיטּ די פֿרָאַבְּלָעָמָעָן פון אַרְיְמָקְוִיט אָונֶן הַילְּפָלָאַזְּוִיקְוִיט. אִים האַט גַּעַזְוִיגָּן צוּ גְּרוּסָעָר, אַלְגָּעָמִינָּעָ פֿרָאַבְּלָעָמָעָן. אַין זיינע חַסִּידִישׁ אָונֶן פֿאָלְקָסְטִימָלָאָכָּעָ מעַשְׂיוֹת באַהֲאנְדָּלָט ער אַלְעָרְלִי עַטְּשִׁיעָ אָונֶן סְאַצְּיָאָלָעָ פֿרָאַבְּלָעָמָעָן. זיינְעַדְקָע אַיְגָּמִישׁע נְאָטוֹר אַיז ער גַּעַשְׁרוֹנְגָּנוּן פון די קְלָעָנְטָמָע צוּ די גְּרוּסָטָע פֿרָאַבְּלָעָמָעָן. אַין דָּערְצִיְּלוֹנְגָּנוּן ווּיְיָ “בָּיְםָ גּוֹסָט צּוּקָּפָּנָס”, “אַיְבָּ נִשְׁטָהָט נאָךְ הַעֲכָר”, “דָּערְ פֿרְוִישָׁ מִיטָּן בָּעָר”, “צְוִוִּישָׁן צְוּוִי בָּעָרָג” אָונֶן אַנְדָּרָעָ באַהֲאנְדָּלָט ער פֿרָאַבְּלָעָמָעָן פון טָاط אָונֶן גְּעַדְאָנָק, נִשְׁמָה אָונֶן קְעָרְפָּעָר, גּוֹט אָונֶן שְׁלָעָכְטָמָס, ווּילְעָן אָונֶן סְבִּיבָה אָונֶן אַן אַ שְ׀יָעָר אַנְדָּרָעָ. אַ ווּיכְטִיקָּעָ פֿרָאַבְּלָעָם, די פֿרָאַבְּלָעָם פון אַן אַנְדָּרָעָר, פון אַ נִּיְּעָר ווּלְטָמָן, באַהֲאנְדָּלָט ער אַיז “די גָּאַלְדָּעָנָעָ קִיטִּיט”. רַיְ שְׁלָמָה, זיינ גְּרוּסָטָר הַעֲלִידִישְׁמָטָעָר הַעֲלָד, ווּילְעָן באַ פְּרִיעָן די ווּלְטָמָן דָּוָרָק נִיטְמָאָכוּן הַבְּדָלָה, דָּוָרָק אַיְבִּיקָּן שְׁבָתָה. אַרְבָּעָט אַין דָּער אַיְצְטִיקָּעָר קְאַפְּטִיטָלִיסְטִישָׁר ווּלְטָמָן אַיז נִשְׁטָהָט לְוִוְּטָעָר צּוּקָּעָר אָונֶן דָּערְפָּאָר אַיז נְאָטוֹרְ-לָאָךְ רַיְ שְׁלָמָהָם ווּלְטָמָן אַ שְׁבָתְדִּיקָּעָ, אַ נִּשְׁמָה וִתוֹרְהָדִיקָּעָ. פְּרַצְס אַנְדָּרָעָ הַעֲלָדָן אַיז דָּער “גָּאַלְדָּעָנָעָ קִיטִּיט” בּוּינָן זַיְד מַעַר צוּ די רַעַלְיְטָעָטָן פון לעָבָן. סְפָּעַצְיָעָל בּוּיגָט זַיְד יְוֹנָתָן צּוּם ווּילְעָן פֿאָלָק אָונֶן גְּרִיאִיט צוּ שָׁפָּנָן אַ נִּיעָ ווּלְטָמָן פְּשָׁוּטָעָ מִעְנָשָׁן. אַיז “בִּינְגָּאָכְט אַוְיפָּן אַלְטָן מַאְרָק”

באהאנדلتן פֿרַע אַוִיךְ אַלְגָעָמִינָעּ עַטְישָׁע אָנוּ סָאַצְיָאלָעּ פְּרָאַכְלָעָמָעּ. פֿרַע הַאֲטָמָט אַוִיךְ אַוְיפְּגָעָלָעָט דֵי חַסְדִּישָׁע וְעוֹלָט מִיטָּט אִירָעָה הַעַלְדוֹן אָנוּ פְּרָאַכְלָעָמָעּ, אִידְישָׁע אָנוּ אַלְגָעָמִינָעּ.

אוֹיךְ אַין אַמְּעָרִיקָעּ הַאֲבָנָן אִידְישָׁע שְׂרִיבָעָר בְּבָאַחָאנְדָלֶט דָּאָס פְּרָאַכְלָעָם פָּוּן אִידְישָׁן דָלוֹת, נַאֲרָדָה הַאֲטָמָט עַס אַנְיָה דָעָרָע פָּאַרְמָמָעּ אַנְגָעָנוּמוּמָעּ. דָה אַיז שָׁוֵין נִישְׁתָּמָעּ גַּעֲוֹעָן דָעָר קַלְיָינְשָׁטָעָטָלְדִיקָעָר בְּעַלְ-מְלָאָכָה, לְופְטָמְעָנְטָשָׁ אָנוּ בְּלִיּוֹדָשׁ. דָה זַיְנָעָן גַּעֲוֹעָן אִידְישָׁע אַרְבָּעָטָר, וְזָסָה הַאֲבָנָן גַּעֲמָאָכָט אָנוּ אַרְיָים לְעַבְנָן אַין "סְוּוּעַט-שְׁעַפְרָר" אָנוּ הַאֲבָנָן נַאֲרָגְעָט צַוְּפָאָסָן וַיְיךְ צָו אַנְיָה לְעַבְנָן אָנוּ צָו אַנְדָעָר אִידְעָאַלְגָעָיָה. בָּאוֹשָׁאָוָעָה, רָאַזְעָנְפָעָלָה, לְעַסְפָּין, יְהָוָאָשָׁ אָנוּ אַנְדָעָר אַין דָעָר דִּיכְטוֹנָגָג; לִיבְנָין, קָאַבְרִין, גַּאֲרְדִּין אָנוּ אַנְדָעָר אַין דָעָר פְּרָאַזָּעָה הַאֲבָנָן אַין זַיְעָרָע לִידְעָה, דֻּעָרְצִילְוָנָגָעָן אָנוּ דְרָאָמָעָן גַּעֲמָאָלָן דָס לְעַבְנָן פָּוּן אִידְישָׁן אַרְבָּעָטָר, זַיְינָע לִידְיָן, אָנוּ גַּעֲוֹעַקְטָה אִים צָו אַנְיָה לְעַבְנָן. זַיְיָה הַאֲבָנָן זַיְינָע קָאָמָפָה אָנוּ גָּלִיכְצִיְּטִיךְ זַיְינָה חָלוֹם גַּעֲמָאָלָן אָנוּ אַוְוַעֲרָנָאָךְ גַּעֲהָאַלְפָן בִּיְתָן דֵי פְּסִיכָּאַלְגָעָיָה פָּוּן אִידְישָׁן אַרְבָּעָטָר.

פְּינְסְקִי אָנוּ רִיְזָעָן הַאֲבָנָן יְעַדְעָר אַוִיףְּ זַיְינָע שְׁטִיגָעָר גַּעַנְיָה מַאֲלָן דָס לְעַבְנָן פָּוּן דְעַרוֹאָכָטָן אִידְישָׁן אַרְבָּעָטָר, זַיְינָע דְעַרְפָּאַרְוָנָגָעָן אַין דָעָר אַרְבָּעָטָר-בְּאַוּוֹנָגָג, זַיְינָע אַבְּעָרָד גַּנְגָּפָן לְופְטִיקָעּ פְּרָנָסָות צָו אַרְבָּעָטָר, זַיְינָע קָאָמָפָן מִיטָּט דֵי בָּאַלְעָבָאָטִים, דָעַם פָּאַנְאַנְדָעָרְפָּאָל פָּוּן דָעָר כְּנַסְתִּיְשָׁרָאָל א. ד. גָּל.

אוֹיךְ שָׁלוֹם אֲשֶׁר הַאֲטָמָט גַּעֲמָאָלָן דָעַם אִידְישָׁן דָלוֹת אַין דָעַם קַלְיָינָעָם שְׁטָעָטָל, נַאֲרָבָי אִים אַיז עַד אַנְיָה אַשְׁבָּתְדִיקָעּ, בַּיְיָ אִים אַיז דָס שְׁטָעָטָל בְּבָאַחָאנְדָלֶט מִיטָּט קְדוּשָׁה. אֲשֶׁר בְּבָאַחָאנְדָלֶט שָׁוֵין אוֹיךְ אַז אַנְיָה אַנְדָעָר פְּרָאַכְלָעָמָעּ. עַד מַאֲלָט דָעַם אִידְישָׁן אַינְטָעַלְיָגָעָנָט, דָעַם אַסְיִמְלָאָטָאָר, זַיְיָ אַין "מְעַרְיוּ". עַד בְּבָאַחָאנְדָלֶט דָס פְּרָאַזָּבָלָעָם פָּוּן קָאַפְּיָטָאָל אָנוּ אַרְבָּעָטָר, זַיְיָ אַין "אַנְקָלָמָזָעָס". עַד בְּבָאַחָאנְדָלֶט אוֹיךְ אַיְינָעָ פָּוּן דֵי קָאַרְדִּינְאַלְסָטָעּ אִידְישָׁע

פראכבלעמען — די פראכבלעם פון קידוש השם. אין זיין ראמזנען "די כשוּפֿ-מאכערין פון קאַסְטְּלִיעַ" און "קידוש השם" באָחָאנְדְּלַט ער די גֶּרְיוֹתְּקִיטַּט פון אַיזְּן זיך מְקָרֵיב צו זיין פֿאָר אַן אִידְיַיַּע. אַשְׁם ווּעַרְקַּז זַיְנָעַן פֿוֹל מִיט פֿרָאַץ בלעמען, אִידְיַישַׁע אַן אַלְגְּעָמְיִינַּע, אַן מַעַן ווּאַלְט גַּעֲדָרְפַּט רַעַדְן אַן רַעַדְן כְּדֵי זַיְנַאַלְיוֹרַן.

פֿאַן די אַינְגְּעַרְעַע שְׂרִיפְּטְּשְׂטְּעַלְעַר הַאַבְּן אַפְּאַטְּאַשׁו אַן בערגלְסָאָן, לְיוֹוִיק אַן רַאְבָּאי, לְיוּעַלְעַם אַן חַלְפְּעַרְעַן בְּאַזְּ. האָנְדְּלַט אַלְעָרְלִי נַצְּצִיאָנְאַלְעַ אַן סַצְּצִיאָלַע פֿרָאַכְּבַּלְעַמְעַן. ער אָונְטְּעַרְגְּגָנְג פֿוֹן שְׁטַעַטְלַ, די דֻּעְגַּעַנְעַרְאַצְּעַ פֿוֹן חַסְדִּיּוֹם, ער פֿאַרְשְׁאַרְפְּטַעַר קַאַמְּפַ צַוְּשִׁין אַלְטַן אַן נַיְיעַם אִידְיַישַׁן לְעַבְּן — אַט די פֿרְאַצְּנַן פֿאַרְגְּנַעְמַן דַּעַם הוּוּפְּטַאַרט אַן זַיְעַרְעַ ווּעַרְקַּז. לְיוֹוִיק אַן זַיְנַ, "גּוֹלְמַ" באָחָאנְדְּלַט די פֿרָאַכְּבַּלְעַם פֿוֹן אִידְיַישַׁר דֻּרְלִיְזָוָן. אַפְּ אַמִּטְאַלְטַעְדַּיְן לְאַכְּבַּע עַלְילְתַּ-דָּם לְעַגְעַנְדַּע בּוּיט לְיוֹוִיק אַרְיוֹזְקַּז ווּעַרְקַּז זַכְּנִידְקַּז לְיוֹזְוָן צו די אִידְיַישַׁע צְרוֹת. כְּה אַדְעַר גַּוִּיסְט ווּלְכַעַר אַיזְּ ער ווּגְ ? אַן זַיְנַע דְּרַאַמְּעַן, "שָׁאָפַּ", "שְׁמָאַטַּעַם", "קִיְּטוֹן", אַן אַפְּילְוַ אַן זַיְנַע לְידַעַר ווּעַרְן בְּאַזְּ. האָנְדְּלַט אַלְעָרְלִי אִידְיַישַׁע אַן אַלְגְּעַמְיִינַּע פֿרָאַכְּבַּלְעַמְעַן. אַפְּאַטְּאַשׁו אַן זַיְנַע, "פּוֹוִילְיַישַׁע ווּוְלְדַעַר" באָחָאנְדְּלַט דַּעַם פֿאַנְגְּנַדְעַרְפָּאַל פֿוֹן חַסְדִּיּוֹם. אַן זַיְנַ, "קְלָאַסְּן קָאַמְּפַ", "לְגַנְטְּשַׁעְרִיְּוִי" אַן אַנְדְּרַעַן בַּיְכַעַר באָחָאנְדְּלַט ער דַּעַם מְאַגְּן טַעַגְלַאְכַּן קָאַמְּפַ פֿוֹן אִידְיַישַׁן אַרְבְּעַטְעַר אַן אַמְּעַרְיקַע. רַאְבָּאי אַן זַיְנַ, "אַיְוּ גַּעֲקֹומַן אַרְיוֹד אַיְדַּי אַיְדְּמַעְרִיקַע" אַן אַיְן, "חַעַר גַּאֲלְדַעְנְבָּאַרְגַּן" גַּעַמְת אַוְףַּ דַּעַם אַדְאַפְּטַוְוְנְגַסְּ פֿרָאַצְּעַם פֿוֹן דַּעַם אַיְדַּי אַיְן דַּעַר נַיְיעַר ווּעַלְט. בערגלְסָאָן אַיְן, "אַפְּגָנָגַג" מְאַלְט דַּעַם אָונְטְּעַרְגְּגָנְג, די פּוֹסְטְּקִיט אַן חַסְפְּעַנְגְּנוּגְלַאְזִיקִיט פֿוֹן אִידְיַישַׁן שְׁטַעַטְל. אַן, "מִידַּת חַדִּין" אַן אַיְן, "צַוְּגַּ וּוּינְטַן" מְאַלְט ער די נַיְיעַ אַיזְּן אַן נַיְיעַם סַפְּוּעַטְזַ-לְּאַנד.

די אִידְיַישַׁע לִיטְעַרְאַטְוַר אַיְזַן רַיְיךְ אַיְן סַצְּצִיאָלַע אַן זַצְּצִיאָנְאַלְעַ פֿרָאַכְּבַּלְעַמְעַן. סיַי לְיוֹטַן מַאְטְּעַרְיאַל אַן סיַי לוּיט ער קִינְסְטְּלַעַרְיִישַׁר באָרְבַּעְטְּוֹנְג אַיְזַן עַם אָוּמְמַגְּן

לאך אפּילו צו סקיצירן די וויכטיקע שרייבער און זיינער
זיערכ.

וויכטיק איז אונטערצושטריךן, איז די גראטטע צאג
אידישע שרייבער האבן זיך אלעמאָל צוגעהרט צום אטעם
פֿון די אידישע אַרבְּעַטֵּר און פֿאַלקְּסִ-מַּאֲסָן, גּעוועקט זיין,
אַפְּגּוּנְשֶׁפְּגִּילְטַה וּוּיְעַרְתַּע לְעָבָן, גּעהָאַלְפַּן זַיִּי רַיְפַּעַר מַאֲכָן, די
לייטעראַטָּה האַט גּעַשְׁפִּילְטַה אַ וּוּכְּטִיקַע דָּאַלְעַי אַין וּוּקָה,
פֿאַרְמִירַן זַיִּין לְעָבָן, זַיִּן גַּאנְץ מַאֲכָן, אַזְּן אַלְעַז דָּעַרְפָּאַר זַיִּיל
די לייטעראַטָּה אַיז גּעַשְׁטָאנְעַן האַרט אַיְפַּט דָּעַר עַד אַז
רעַאל גּעַשְׁלַדְעַטַּה דָּאַס לְעָבָן. די לייטעראַטָּה אַיז גּעוֹאַרְן
דעַם אַרבְּעַטְעַרְם הַוּפְּטַ-מוֹתְּהַעַלְפָּעַר אַזְּן בְּאַנְגְּלִיטָעַר אַיז
זַיִּין קָאַמְּפַּר אַ גּעַזְוֹנְטָן, רַיְנְעַט, גַּאנְצַן מַעֲנְטָשָׁן אַז אַ
ניִיעַר פֿרְיוּר וּוּלְטַ.

***

ליילו סָאַלְאַוּיְאָה :

עַרְבָּ " בְּוּנְדָ "

איַן מאַנְאַטְמַטְמַטְעַמְּבָּעַר פֿון יַאֲר 1897 אַיז אַין זַוְילְנָע
אוֹיפַּט צַוְּזָאמְעַנְפָּאַר פֿון אַידְיִישַׁן סָאַצְיָאַל-דָּעַמְאַקְּרָאַטִּישַׁע
גרְוּפְּעַם גּעַגְּרִינְדָּעַט גּעוֹאַרְן דָּעַר „אַלְגְּעַמְיִינְעַר אַידְיִישַׁעַר
אַרבְּעַטְעַר בּוֹנְד פֿון רַוְּסְלַאַנד, פּוֹלִין אַזְּן לִיטְעַע“. בַּיּוֹם צַוְּזָאַט
מעַנְפָּאַר זַיְנְעַן גּעוֹעַן פֿאַרְשְׁטִיעַר פֿון דִּי שְׁטַעַט וּוּלְנָע,
וּוּאַרְשָׁעַ, קָאַוְנָעַ, מִינְסָק אַזְּן בִּיאַלִיסְטָאַק. אַינְגָאנְצַן זַיְנְעַן
בַּיּוֹם די פֿאַרְחָאַנְדְּלָוְנְגָעַן גּעוֹעַן עַלְפַּט מַעֲנְטָשָׁן, צַוְּזָיְשָׁן זַיִּי 4
אַרבְּעַטְעַר, 2 אַרבְּעַטְרִינְם אַזְּן 5 אַינְטְּעַלְגְּעַנְטָן. די פֿרְאַזְּ
פֿאַרְצִיעַ פֿון די פֿאַרְטְּרַעְטַעְר וּוּיְזַט אַונְזָה זַוְעַר עַס האַט
דָּעַמְאַלְט אַנְטִיל גּעַנוּמָעַן אַזְּן דָּעַר רַעְוָאַלְזִיאַנְגְּרָעַד בְּאַז
וּוּגְוָנָג בַּיִּ אַידְן. אַרבְּעַטְעַר, אַינְטְּעַלְגְּעַנְטָן אַזְּן, וְאַס אַיז
גּעוֹעַן אַ נְיִים אַין אַידְיִשְׁן לְעָבָן, די אַרבְּעַטְעַר-מִידְל, וְאַס
איַן גּעוֹאַרְן טַעַטְיק אַזְּן האַט גּעַנוּמָעַן קַעְמָפַן צּוּגְלִיךְ מִיט
אַלְעַמְעַן פֿאַר אַ בְּעַסְעָרְן לְעָבָן.

א. קראמעער, איזינגער פון די וויכטיקסטע מסציאליים-טישע טוער פון יונגער צייט, וואס איזן צוֹזָמַעְנֶפֶּאָר, און האט אום פריער געהאלפֿעָן צוֹנוּפֿרְפּֿוֹן, דערציילט אין זייןע זכרונות:

„דער ערשותער צוֹזָמַעְנֶפֶּאָר אין ווילנע האט קיין ניע ארגאניזאציע ניט באשפֿן. ער האט נאָר פֿעַטְגַּעַשְׁטָעלְטַ דָּס וואָס האט שווין פריער עקייסטרט, וואָרום פון 1895, און אפשר פריער, זייןען די אידישע מסציאלייסטייש גרוּפֿן געוּזָעָן פֿאָרְבּוֹנְדָן און קָאנְצָעָנְטָרִירָט אַרְוָם ווֹלְנָעָ. דָּס אַיז אַרְוִיסְגַּעֲקָומָעָן פון זיך אַלְיָין, אַן קֵינָן שָׁוָם באַשְׁטִימָנָגָן. דער ערשותער צוֹזָמַעְנֶפֶּאָר האט נאָר גַּעֲגַּבָּן אַ נָּאמָעָן אַ קִינְד, וואָס אַיז פריער גַּעֲבּוֹרִין גַּעֲוֹאָרָן.“

דעומעלבּן פֿאָקט ווּגעָן מִיטְאָרְכַּעַטְעַרְשָׁאָפְּט צוֹוִישָׁן די באָזְנְדָעָרָעָ סָאָצִיאָל-דָּעַמְאָקְרָאָצְיָישׁ גַּרוּפֿן, דערוויסְן מִיר זיך אַוְיך פון דעם באַרְיכָת ווּגעָן ערשותן צוֹזָמַעְנֶפֶּאָר, וואָס אַיז אַפְּגַּעַדְרוּקָט גַּעֲוֹאָרָן אַין דער „אַרְכְּבַּעַטְעַר שְׂטִימָעָ“, דעם צעַנְטְּרָאָלָן אַרְגָּזָן פון „בּוֹנְדָן“, קָוְרִץ נָאָכָן צוֹזָמַעְנֶפֶּאָר. דער פֿאָרְוִיזְנְדָעָר פון דער גִּרְנְדוֹנָס-פֿאָרְוִזְמָלוֹנָגָה האט אַין זיין אַרְיוֹנִיפֿוֹר גַּעֲזָאנְט פֿאָלְגְּנְדִּיקָעָם:

„די שטעה האבן גאנִין אַפְּטָע אַן לעַבְּחַאְפְּטָע אַוְיפְּטָרָאנָן אַיזָּגָּע מִיט די אַנְדָעָר. זַיִי בִּיטָּן זיך מִיט מעַנְטָשָׁן, מִיט לִיטְעַרְאָטוֹה. זַיִי הַעֲלָפָן זיך אַיזָּגָּע די אַנְדָעָר מִיט גַּעַלְתָּן, אַוְיף וואָס די גַּעַלְתָּן זַאְל נִיט נִין — אַוְיף בִּיכְעָר אַרְוִיסְצָוָה גַּעַבָּן, אַוְיף די אַרְעַסְטִירָטָע צָו הַעֲלָפָן, אַדְעָר אַוְיף דעם שְׁטָרִירָט פון די אַרְכְּבַּעַטְעַר מִיט די בַּאַלְעַבְּאָטִים אַונְטָעָר צְהַאְלָטָן.“

אלּוֹא, זַעַן מִיר, דָּס פֿאָקְטִישׁ זַיְינָעָן שָׁוָין די שטעה פֿאָרְבּוֹנְדָן. עַס אַיז גַּעַבְּלָבָן מַעַר נִיט אַין זָאָר, די דָּזְוִיקָע פֿאָקְטִישׁ פֿאָרְיוֹנִיקָעָן אַרְיוֹנִיגָּוִיסָן אַין אַ פּוֹרָעָם, עַס זַאְל האָבָן אַ גַּעַוְוִיסְן גַּעַשְׁטָאָלָט, אַנְטָאָן די פֿאָרְיוֹנִיקָעָן הָוִית אַן בִּינְגָר.“

פָּוֹן די צְוַויִּי אַוְיסְצָוָגָן, וואָס אַיך האָבָאָקָרְשָׁט גַּעַ-בראָכָת, אַיז צָו זַעַן אַז די גִּרְנְדוֹנָגָה פָּוֹן בּוֹנְדָה האָט גַּעַהְאָט

אן אינטערעסאנט פאר-געשייכט און איז כדיא צו פאַרײַשטעין
די גראַנדונג פון בונד מזע מען מער וויסן וועגן ערבי-בונד,
וועגן די אומשטענדן, איזן וועלכע עס האָבן געאָרכעט די
ערשטער רעוואַלְזִיכְאָנְעָרֶן, וועגן דעם לעבען פון דער אָרכְעַטְעֶר
מאָסָע איזן די 80קער און 90קער יאָרֶן.

איך וועל אַנְהַיְבֵן מיט אַ שִׁילְדְּעָרָנוֹג פון דעם ווי אַזְוִי
דעם אַידְיַישָׂן אָרכְעַטְעֶר הָאָט וֵיך גַּעֲלַעַט אַזְיַעַד יַעֲנַעַד צִוְּתָה.
פְּרִיעָר פָּאָר אַלְזִי מזע באָמְעַרְקָן אַז די לאָגָע פון
דעם אַידְיַישָׂן אָרכְעַטְעֶר אַיז גַּעַוּעַן ערְגָּעָר ווי פון דעם רְוִסְיָהָן.
אַיז די רְוִסְיָהָן פְּאַכְּרִיקָן הָאָט קָאָטְשָׂע עָקוֹזִיסְטִירָט אַ פְּאַכְּרִיקָן-
אַינְסְפְּעָקְצִיעָן, ווֹאָסָם הָאָט טִילְלוֹוִיָּן באָגְרָעָנִיצָט די עַקְסִי-
פְּלוֹאַטְאַצְיָע.

אַידְיַישָׂן אָרכְעַטְעֶר זַיְגָּעָן גַּאֲרָגְעָן הַפְּקָר. קִיּוֹן גַּעַי-
זַעַן ווֹאָסָם זַאֲלַן באָגְרָעָנִיצָן דעם אָרכְעַטְסִ-טָּאָג, באַשְׁטִימָעָן
דעם מִינִימָום לְוִין אַ. ד. גָּל. זַיְגָּעָן נִיט גַּעַוּעַן.
דָּעָר אַידְיַישָׂעָר אָרכְעַטְעֶר הָאָט גַּעֲמוֹזָט אָרכְעַטְעָן ווּפִילְ
דָּעָר בְּעַל-הַבִּית הָאָט גַּעַוּוֹאָלָט. דָּעָר אָרכְעַטְסִ-טָּאָג הָאָט
גַּעַדְיוּרָט פון 16 בֵּין 18 שָׁעָה. די עַרְגְּסָטָע זַאֲךְ אַיז גַּעַוּעַן
די נַאֲכָט-אָרכְעַטְסִ-לְוִין אַיז גַּעַוּעַן וַיְיָעָר אַ נִּידְעָרִיקָר, פון
דָּעָר אָרכְעַטְסִ-טָּאָג אַיז גַּעַוּעַן וַיְיָעָר אַ נִּידְעָרִיקָר, פון
2 בֵּין 6 רְוּבָּל אַ ווֹאָךְ.

די באַדְיַינְגָּנוֹגָן, אַיז וועלכע אַידְיַישָׂן אָרכְעַטְעֶר האָבָן
געאָרכְעַט אַיז גַּעֲלַעַט, זַיְגָּעָן גַּעַוּעַן די עַרְגְּסָטָע. זַיְיָ
חָאָבָן גַּעַוּוֹאַיָּונָט אַיז אַ שְׁרוּקָאַלְאָכָּר עַנְגַּשְׂאָפָּט, אַיז שְׁמוֹ-
צִיקָּעָדְרוֹת, אַיז לוֹפְטָן אַיז אַיז לִיכְטָן.
אַברָהָם רִיאַזְעָן שִׁילְדָּרָט דָּסָם אַרְיִימָעָן, בִּידָּנָעָ לעָבָן אַיז
זַיְן לִיד "אַ גַּעַוְנִיד זַאֲלַבָּע אַכְּטָמָ".

"אַ גַּעַוְנִיד זַאֲלַבָּע אַכְּטָמָ אַיז בָּעָטָן גַּאֲרָגְעָן.
אַיז קוּמָט אַיז די נַאֲכָט, ווֹאָז שְׁלָאָפָּן דָּאָן זַיְיָ?
צְוּוֹיִי מִיטָּן טָאָסָן, מִיטִּ דָּעָר מַאֲמָעָן,
הַעֲמְלָאָךְ אַיז פִּיסְלָאָךְ גַּעֲפָלָאָכָּטָן צְוּוֹאָמָעָן."

ערְגָּעָר ווי די לאָגָע פון די מעַנְעָר-אָרכְעַטְעֶר אַיז גַּעַוּעַן
די לאָגָע פון דָּעָר אָרכְעַטְעִיר-מיְידָל.

הנה קאפעלאָכוויטש, אַ אִידישע אַרבְּכָעַטָּעָר מִידָּל, וּזְסָם
אייז שפֿעַטָּעָר אַרְיִינְגֶּנְצְּוֹן גַּעֲוֹזָרֶן אַין דָּעָר רֻעוֹאַלְזִיאָץ
נָעָרָעָר בָּאוּוּגָנוּג, דָּעַרְצִיאַילָּט וּוּגָנוּן דֵּי אַרבְּכָעַטָּס-בָּאַדְּיִינְגָּנוּגָנוּ
פָּוּן יְעַנְעַר צִיְּיט:

„וְיָנְגָעַרְהִיטָּה הַאָב אַיךְ גַּעֲרַבְּכָעַט אַין אַ קלִיְּגַעַר צָוָּר
קָעַרְקָעַפְּאַכְּבִּיקָּל, וּזְאָוּ עַמְּ זְיַינְעַן גַּעֲוֹזָעָן באַשְׁעַפְּטִיקָּט נָאָךְ
אַ פָּאָר אַנדְעָרָעָר מִידָּלָאָךְ. עַמְּ פָּלְעַגְט אַונְזָ אַוְיסְקָומָעָן צָוָּר
אַרבְּכָעַטָּן 15—14 שָׁעָה אַ טָּאָג אַונְזָ אַוְיסְקָומָעָן אַין
גַּעֲוֹזָעָן נִיטָּמָעָר וּוּיְיָ 25 קָאַפְּיקָעָט אַ פָּאָר
אַרבְּכָעַטָּן אַוְיפָּן וּלְבָנָן פָּלְאָצָן אַ פָּאָר, פָּלְעַגְט דָּעָר בָּעָלָן
הַבִּית מַרְחָם זְיַין זְיַיךְ אַונְזָ גַּעַבְּנָן נָאָךְ אַ פָּאָר קָאַפְּיקָעָט.

שְׁפֿעַטָּעָר, צָוָּר 15 יָאָר, בֵּין אַיךְ אַנְגָּעַקְוּמָעָן אַין אַ פָּאָפִּיְּרָאַסְּ-פָּאַכְּרִיךְ. אַין פָּאַכְּרִיךְ חַאַטְמָעָן קִיְּינָן הַאַנְיִיךְ נִיטָּגָּעָן
לְעַקְטָה. עַמְּ אַיז אַוְיסְקָומָעָן גַּעֲנָגָ אַוְיסְצָוְשָׁתְיִין. מַעַן
פָּלְעַגְט דָּאַרְפָּן טְרָאָגָן הַאָלָאָץ אַוְיפָּן דְּרִיטָן שְׁטָאָקָן, אַונְזָ יְעַדְעָן
רָעָד נָאָךְ דָּעָר רְדֵי הַיִּצְּזָן דֵי אַוְיוֹנוֹם אַונְזָ אַוְיסְקָעָרָן דֵי פָּאָכְּ-
רִיךְ. דֵי שְׁוּעוּרָסְטָעָ אַרבְּכָעַט פָּלְעַגְט זְיַין — אַוְיסְקָעָרָן דֵי
פָּאַכְּרִיךְ. דָּעָר שְׁטוּבָן פָּלְעַגְט וּוּרָעָן אַזְוִי גְּרוּוּם, צָוָּר
פָּלְעַגְט זְיַיךְ אַלְיַין נִיטָּגָּעָן, אַונְזָ טָאַמְעָר פָּלְעַגְט אַיבְּרַכְּבִּילְיָן
אַין שְׁטוּבָעָלָעָ אַדְעָר אַ שְׁטִיקָל פָּאַפִּיר, פָּלְעַגְט מַעַן שְׁטָרָאַ-
פִּוְּן. דָּעָר שְׁטָרָאַפְּ אַיז גַּעֲוֹזָעָן 25 קָאַפְּיקָעָט. שְׁטָרָאַפְּרִין
פָּלְעַגְט מַעַן פָּאָר יְעַדְעָר קִלְיִינִיקִיט, וּוּיְיָ לְמַשְּׁל, פָּאָר זְנָגָעָן
אַונְזָ אַזְוִינוּ זְאָכָן. אַין פָּאַכְּרִיךְ פָּלְעַגְט מַעַן פָּאַרְדִּינְעָן
אַ פָּוּכָל אַ וּוּאָךְ, אַונְזָ וּמַעַן פָּלְעַגְט אַפְּאַרְבָּעָטָן דְּרִיךְ
חַדְשִׁים, פָּלְעַגְט מַעַן עַרְשָׁתָן קְרִיגָן בָּאַצְּצָלָט פָּאָר אַיִּין חַודְשָׁ.
דֵי מִידָּלָאָךְ פָּלְעַגְט דָּעַרְבִּיעָר זְיַין גַּעֲנָנוּת צָוָּר וּכְן אַרבְּכָעַט
אַוְיסְעָרָן פָּאַכְּרִיךְ.”

זְיַיְעָר צְרָהָדִיק חַאַטְמָעָן זְיַיךְ אַוְיךְ גַּעַלְעַבְּטָדָי לְעַרְ-אַיְנָ-
לָאָךְ בִּי דֵי בָּעָלָ-מְלָאָכָות. יָאָרָן לְאָנָגָ פָּלְעַגְט זְיַיךְ דָּאַרְפָּן
אַפְּפִינְסְּטָעָרָן אַוְיפָּדָעָר לְעַרְ אַונְזָ אַוְיסְשָׁתִיָּן אַלְעָרְלִיָּן גַּנְיָוָתָן
פָּוּן בָּעָלָ-הַבִּית אַונְזָ פָּוּן דָּעָר בָּעָלָ-הַבִּיתָטָעָ.
דָּעָר אִידְיִישָׁעָר דִּיכְטָעָר מַאנִי לְיִבְּ דָעַרְצִיאַילָּט וּוּגָנוּ
זְיַיְגָעָ קִינְדָּעְרִ-יָּאָרָן וּוּגָנוּ מַעַן חַאַטְמָעָן אַים, אַן עַלְפָ יָאָרִיךְ קִינְדָּ,

אוועקגעגעבן פאר אַערען-איינגל צו אַקאמטאשן-שטטעפער :
”דאָס ערשותע, ווֹאָס דָּאס איינְגָל האָט אַנגָעַתְּהִיבָּן לְעָרָ-
נָעָן, אוֹזֶן גַּעֲוָעָן וּזְאוֹזֶן צַוְּשָׁלָעָפָן פָּאָר דָּעָר בְּעֵלְ-הַבְּחַתְּטָעָ-
דַּי שְׂיוּעָרָעָ קְוִיְּשָׁן פָּוָן מַאֲרָק, וּוַיְגָן אַירָעָ קִינְדָּעָר, טְרָאָנָן
וּוְאַסְעָרָ פָּוָן בְּרוֹנִים, קָרְעָן דָּאס הוֹיָן אָוֹן לוֹיְפָן אַין מִיטָּן
נָאָכָּת זָוְכָּן דָּעָם בְּעֵלְ-הַבְּחַתְּ, וּוֹאָס האָט זַיךְ עַרְגָּעָן בַּיְּ אַ
פְּרִיְּגָנָט פָּאַרְשְׁפִּילָט אַין קָאָרטָן.”
דָּעָר בְּעֵלְ-הַבְּחַתְּ אוֹזֶן גַּעֲוָעָן אַ לְּיִדְנְשָׁאַפְּטָלָאַכְּבָּר קָאָרטָן
שְׁפִּילָעָר.

דאָס בִּיטָּעָרָעָ לְעָבָן האָט דָּעָם אַידִּישָׁן אַרְבָּעָטָר דָּעָר-
שְׁלָאָגָן. טְרָאָכָּטָן וּזְאוֹזֶן אַוְיסְצָוְבָּעָסְרָן וּוַיְן לְאָגָעָ אַין אַיִּם
גַּאֲרָנִיטָן אַיְנְגָעָפָאָלָן. עָרָה האָט גַּעַמְיִינָט אָזֶן אַזְּוֹזֶן וּזְאוֹזֶן
לְעָבָטָן מוֹזֶן שְׁוֹןָן וּוַיְן, קִיְּן אַנְדָּעָר אַוְיסְוָעָג אַין נִטְמָאָרָ.
פָּאָר דָּעָר רְעוּאַלְזִיאָנָעָרָעָר אַינְטָעַלְגִּינָּעָן אַין גַּעַשְׁטָאָ-
נָעָן שְׁאָרָף דַּי פְּרָאָגָעָ :

וּזְאוֹזֶן טְרָעָטָמָעָן צַוְּ אַזְּעָר דָּאַזְּוִיקָעָר דָּעַרְשָׁלָאַגְּעָנָעָר
אוֹזֶן פָּאַרְפִּינְסְּטְּרָטָרָעָר מַאְסָעָ ?
דאָס לְעָבָן פָּוָן דַּי אַרְבָּעָטָר אַיזְּ פָּאָר דָּעָר אַינְטָעָלִיְּ-
גַּעַנְיָן גַּעֲוָעָן אַיְנְגָאנָצָן פְּרָעָמָה. נַאֲךְ פִּילְ טְרָאָכָּטָעָנִישָׁ אַיְן
אַנְגָּעָנוּמוּן גַּעֲוָאָרָן דַּי אַלְטָעָ פְּרָאָנְגָּרָאָטָם פָּוָן דָּעָם אַזְּוֹזֶן גַּעַ-
רְוָפָעָנָעָם, ”גִּיְּן אַין פָּאָלָק”. דָּאס חָאָבָן זְווִי אַרְאָפָגְעָנוּמוּן
אַ בִּישְׁפֵּילְ פָּוָן דַּי רְוִישָׁעָ רְעוּאַלְזִיאָנָעָרָן.

פָּאַרְשְׁטִיעָרָ פָּוָן דָּעָר אַינְטָעַלְגִּינָּעָן אָוֹן לְעָרְזִיְּגָנָט הָאָבָן
גַּעַפְּרוֹאָוּסְטָ אַרְיִינְדְּרִינְגָּעָן אַיְן דַּי אַרְבָּעָטָר-מַאְסָן, גַּעַוְיִינָעָן
זְווִיעָרְ צְוָתְרָוִי אָוֹן אַזְּוֹזֶן אַוְיפְּחַיְּבָן זְווִיעָרְ קְוָלְטוּרוּלְעָן צַוְּ
שְׁתָאָגָן. נַאֲךְ דָּעָר אַרְבָּעָטָ פְּלָעָגָן דַּי פָּאַרְשְׁטִיעָרָ פָּוָן דָּעָר
אַינְטָעַלְגִּינָּעָן בְּאַגְּעָנָעָן זַיךְ מִיטָּן דַּי אַרְבָּעָטָר, פָּאַרְבָּעָנָ-
גָּעָן מִיטָּן זְווִי אָוֹן שְׁפָעָטָרָ אַזְּקָ פָּאַרְפִּיוֹן גַּעַשְׁפָרָעָכָן, זְווִי
דֻּעְרְצִיְּלָן וּוֹעָגָן אַ נִּיעָרְ וּוֹעָלָטְ אַ. דַּגְּלָ.

נַאֲךְ אַ מִיטָּלְ וּזְאוֹזֶן צְוָזְקוּמוּן נַעַנְטָרָעָר צַוְּ דָעָם
אַיִּדְיָישָׁן אַרְבָּעָטָר אַזְּנָעָן אַלְיָין צַוְּ אַרְבָּעָטָן צְוָזְישָׁן זְווִי
אַיְן וּוֹאַרְשְׁטָאָטָם.

אַ. זְוָנְדָעַלְעַזְוִיטָשָׁ גִּטְ אַיְבָּעָר :

„אונז האט זיך געדווכט איז לוייכטער פאָר אַלְץ אַיז אַריינֿצּוֹדְרִינְגָּן אַין דֵי אַרְבֶּעְתֶּרֶת-מַאֲסָן וּוּן מַעַן אַיז אַליַּין אַן אַרְבֶּעְתֶּרֶת. צוֹלִיב דֻּעַם האָבָן מִיר גַּעַהַאַלְטָן, אַז סְ'איַּיַּוּר וּוַיְכְּתִּיק אַוִּיסְצּוֹלְעָרְנָן זיך עַפְעָם אַמְּלָאָכָה.

מיר האָבָן גַּעַדְוָנָן אַ אַידָּן, אַ שְׁוָסְטֶר, וּוּלְכָעָר פְּלַעַגְטָמָן קְוָמָן צוֹ מִיר אַדְעָר מִין חַבָּר אַחַיִם אַוְיף 2—3 שָׁעה אַזְּן לְעַרְנָן אַונְז שְׁוָסְטֶרְרִי.

דָּעֵרְבִּי האָבָן מִיר גַּעַפְרוֹאוֹת אַוִּיפְקָלְעָרָן אַזְּן פְּרָאַפָּאַגְּ נְגַנְדִּירָן אַונְזָעָרָעָל לְעַרְעָר. קִיְּן דָּעֵרְפָּאַלְגָּן האָבָן מִיר אַבְּעָר נִיט גַּעַהַאַט. אַונְזָעָרָעָל רַיִד האָבָן אַוְיף אִים גַּאֲרַנִּיט גַּעַר וּוַיְרְקָטְמָן.

אַין דֵי אַכְּצִיקָּעָר יַאֲרָזְן זַיְנָעָן שְׁוִין דֵי עַרְשְׁטָעָז וּוּמָעָן פּוֹן סְאַצְּצָאַלְיָום גַּעַוְאָרְפָּן גַּעַוְאָרָן. דָּוָרָךְ דָּעָר אַינְטָעַלְגָּנָן חַבָּן זיך שְׁוִין גַּעַהַאַט גַּעַרְנִידָּעָט גַּעַהַיִםְעָאַקְמָן פָּאָר זַעַלְבָּסְטָ-בִּילְדוֹנָג אַזְּן אַוְיךְ קְלִיְּנָעָבְּיַלְאַטְעָעָן.

דָּאָס לְעַבְּנָן פּוֹן דֵי דָּאַזְּקָעָר קְרִיּוֹלָאַק אַיז גַּעַוְוָעָן עַפְעָם גַּאֲרַנִּיט קִיְּן גַּעַוְיִינְלָאַכְּבָּס. אַין אַ בְּאוֹנְדָּעָר, פָּאַרְשָׁפָּאַרְטָמָן צִימָעָרָל פְּלַעַגְטָמָן זיך וּוּנְגַּעַלְיִיטָמָן אַזְּן מִיְּדָלָאַק צְנוּנִיפְּקָוּמָעָן, אַבְּעָרָמָן פְּלַעַגְטָמָן נִיט טַאנְצָאַן, שְׁטִימָפָן אַדְעָר סְתָּהָם פָּאַרְטָבָרָעָן, נָאָר כְּסָדָר סְוּדָן זַיְהָ, לְיִיעָנָעָן בְּיַכְעָר אַזְּן וּוּנְגָעָן רַעְוָאַלְזִיאַנְעָרָעָל לְיַדְעָר אַ. גָּל. אַפְּטָמָן פְּלַעַגְטָמָן זיך שְׁפָאַצְּרָוָן, אַבְּעָר אַגְּגָאַנְצָן אַפְּגַּעַוְנְדָעָרָטָמָן פּוֹן דֵי אַנְדָּעָרָעָמָנְשָׁן.

די בְּאַלְעָבָטִישָׁע וּוּלְטָמָן האָט זיך צוֹ דֵי דָּאַזְּקָעָר קְרִיּוֹן-לָאָרָבָּאַצְּיוֹן מִיטָּחָזָק אַזְּן שְׁפָאַטָּמָן האָט מַעַן דֵי פִּיאַנְעָרָן פּוֹן דָּעָר אַיְדִישָׁעָר סְאַצְּצָאַלְיִסְטִישָׁעָר בָּאוּוּגָוָנָג גַּעַקְרוֹיִנְטָמָיט אַזְּן אַנְדָּעָר נָאָמָעָן.

אַין וּוַיְלָנָעָה האָט מַעַן דֵי מַעְנָנָר גַּעַרְפָּוֹן „די פִּילְאַזְּפָּפָּן“ אַזְּן דֵי פְּרָוִיְעָן פְּלַעַגְטָמָן מַעַן נָאַכְשָׁרְיָעָן „די צּוּבְוָגָעָן הַוָּתָּה“. אַין בִּיאַלְיִסְטָאַק האָט מַעַן זַיְהָ גַּעַרְפָּוֹן „די קָאַמְוָנָעָמָיט דָּעָר שִׁימָלָה“. אַין בְּרִיסְק האָט מַעַן זַיְהָ אַזְּנָמָעָן גַּעַגְעָבָן „די צּעָרָ-בְּעַלְיִ-חִיּוֹם“. שְׁפָעָטָרָה האָבָן די אַיְדִישָׁעָבָלָעָה בָּאַטְיִים אַזְּוִי דָּעַרְקָלְעָרָט דֻּעַם נָאָמָעָן „צּעָרָ-בְּעַלְיִ-חִיּוֹם“ —

מענטשן וויאם אגערקענען ניט קיין צאָר אוּן לַיְקָעַנְעַן אוּיך
אין גָּט.

אלע נאָרישע נעמען מיט וועלכע מען פַּלְעֶגֶת אַנְרוֹפֶּן
די ערשות סַאֲצִיאַלִיסְטִּין חָאַט מען גַּעֲנוּמָן פַּאֲרָגָעָסְן עַרְשֶׁת
דֻּעְמָאַלְט וּוֹעֵן דִּי סַאֲצִיאַלִיסְטִּישָׁע בָּאוּגָנוֹג הָאַט אַגָּעָן
נוֹמָעָן אַמְּסָךְ-בָּאַרְאַקְטָעָה, וּוֹעֵן אַיִן אַזְּרַזְיָנָן אַרְיוֹנָגָעָן
צַוְּגָן גַּעֲוָאָרָן פְּשָׁוֹטוּ בָּעַלְ-מָלָאָכוֹת, צַוְּמָאָל אַפְּלִילָוּ עַלְתָּעָרָעָה
אַידִּישָׁע אַרְבָּעָטָעָר אַזְּרָן.

דאָס אַיז גַּעַשְׂעָן אַיִן דִּי 90 עָרָן פָּזָן לְעַצְמָן יַאֲרָן
הונדעָרט.

איַן יַעֲנַעַר צִוְּיָה הַוִּיכָּבָן אַן דִּי אַידִּישָׁע אַרְבָּעָטָעָר פָּזָן
וּוְלָנָן, מִינְסָק, וּוְאָרְשָׁע אַזְּנָדָעָר גַּרְוִוָּעָשׁ שְׁטָעָט אַגְּרוֹיָסָע
אַרְבָּעָטָעָר מַאֲסָךְ-בָּאַוְועָנוֹג. זַיְהַוִּיכָּבָן אַן צֹ פִּירָן מִיט דִּי
בָּאַלְעָבָטִים אַ בִּיטָּעָרָן קָאַמְּפָן צֹ פַּאֲרָבָעָסְרָן וּוְיַעַר קָלָאנָגָעָן
דִּיקָעָן עַקְאַנְאַמְּשָׁעָה לְאָגָעָן, זַיְהַוִּיכָּבָן אַזְּדִיְּבָעָטִים וְאַלְזָן
כָּאַטָּש אַפְּהָתָן דָּעַם גַּעֲוָעָן וּוֹעֵן אַ 12 שְׁעהָדִיקָן אַרְבָּעָטָסָע
טָאגָן. דָּאָס גַּעֲזָעָץ אַיז אַרְוִוָּסָגָעָבָן גַּעֲוָאָרָן נַאֲךְ אַיז דִּי
צִוְּיָהָן פָּזָן יַעֲקָטָעָרָיָה דָּעַר צְוּוֹיָהָה, אַבָּעָרָן נַאֲךְ דָּעַם הָאַט
מוֹעֵן וּוֹעֵן דָּעַם פַּאֲרָגָעָסְן אַזְּנָדָעָר הָאַט אַיִם נִיט אַפְּ
גַּעַחַת. עַמְּיצָעָר הָאַט דָּאָס גַּעֲזָעָץ אַיְצָט אַוְיסָגָעָפָ�נָעָן אַזְּ
דאָס הָאַט גַּעַגְעָבָן דִּי אַרְבָּעָטָעָר אַ מְעַלְלָאַכְּקִיָּת צֹ פַּאֲדָעָרָן
בָּעַסְרָעָה בָּאַדְיָנָגָנָגָעָן.

איַן דָּעַר בָּאַזְוּגָנוֹג זַיְנָעָן שְׁנָעַל אַרְיוֹנָגָעָצָיָגָן גַּעֲוָאָרָן
דִּי אַידִּישָׁע אַרְבָּעָטָעָר-מַאְסָן אַזְּנָדָעָר זַיְקָאַגְּהַוִּיכָּבָן אַ
פָּעָרִיאָדָעָר פָּזָן „סְטָרִיקִיּוֹם“. דִּי סְטָרִיקִים זַיְנָעָן גַּעֲוָאָרָן
זַיְעַר פָּאַפְּוֹלָעָר. אַרְבָּעָטָעָר פָּלָעָנָן אָוּמָעָטָסָעָן דִּי
אַרְבָּעָטָה. דִּי בָּאַלְעָבָטִים הַאֲבָן גַּעֲפָרָוָאָוָת פְּרָאַטָּעָסְטִירָן,
זַיְהַאֲבָן זַיְקָאַפְּלָעָרָתָן גַּעֲוָעָנְדָט צֹ דָעַר פָּאַלְיִצְיָה אַבָּעָרָן
זַיְוַיל דָעַר קָאַמְּפָן אַיז נִיט קַיְן פָּאַלְיִטְיִשְׁעָרָה נַאֲרָא אַ רִיןָזָן
אַיְדִּישָׁעָר עָנָן.

סְאַיִז אַזְּוִי אַגְּנָעָגָנָגָעָן אַ פָּאָר יַאֲרָן בַּיּוֹן דִּי רַעֲגִירָוָנָג
הָאַט זַיְקָאַפְּטָה. זַיְהַאֲבָן אַגְּנָהָוִיכָּבָן בָּאַמְּעָרָקָן צֹ עַם

אנטשטייט אַ מסָן באָווענונג זומָס באָקוּומָט אַ רְעוֹאַלְוָה-
צִיאָנָעָרֶן כָּאָרָאָקְטָעָר אָוָן שְׁטָעַלְט אַיִן גַּעֲפָר דִּי אַיִינָגָע-
שְׁטָעַלְמָעָ אַרְדְּנוֹגָג.

די רְעַגְוּרְגָּה האָט אַנְגָּעָהוּבָן אַרְעַסְטְּרוּן אָוָן פָּאָרְשִׁיקָן
די סְטְּרִיְּק-פִּירְעָר קִיּוֹן סִיבֵּר. זַי האָט אוּיךְ אַנְגָּעָהוּבָן נָאָךְ
שְׁטָאָרְקָעָר צַו אַונְטָאָרְדְּרוּקָן די אַרְכְּבָעַטְּעַר-מָסָן.
די נִיעָ פָּאָרְפָּאָלְגָּוָנָגָעָן האָבָן אַכְּבָעָר דָּעַרְגְּרִיְּכָט די
פָּאָרְקָעַרְטָעָר רְעוּוּלְטָאָטָן. די אִידְיְשָׁע אַרְכְּבָעַטְּעַר-מָסָן האָבָן
עֲרַשְׁת אִיצְּצָט אַנְגָּעָהוּבָן פָּאָרְשְׁטְּיוֹן אָז דָּעָר עַקְּאָנָסְמִישָׁר
קָאָמָפְּ אַיְזָעָג פָּאָרְבָּוּנְדָן מִיטָּדָם פָּאָלִיטִישָׁן קָאָמָפְּ אָזָן
מַעַן קָעָן אַיִינָעָם פָּוָן אַנְדְּרוֹן נִיטָּ אַפְּטִילְיָן.
דָּעַרְוְיָילְיָה האָבָן די סְטְּרִיְּקָס נִיטָּ אַוְיְגָעָהָעָרט. אָזָן
1895 אַיְזָעָן בִּיאָלָאָסְטָאָק פָּאָרְגָּעְקָוּמָעָן זְוִיעָר אַ גְּרוּסְמָעָר
סְטְּרִיְּקָה. 26,000 וּוּבָעָר האָבָן גַּעַסְטְּרִיְּקָט צָוְלִיב דָּעָם זָוָסָם
מַעַן האָט אַיִינָגָעָפָרְטָה פָּאָבְּרִיק-בִּיכְלָאָךְ, וּוּלְכָעָ זַיְה האָבָן
גַּעַחְאָלְטָן פָּאָר אַ וּוּרְקוּגָּה האָט די סְטְּרִיְּקָ-כּוּוֹאָלִיעָ גַּעַחְאָט
אוּיפְּ דָּעָר סָאָצִיאָלִיסְטִישָׁר באָוּעָגָנָג?

דָּעָר אַומְדָעָרְוּאָרְטָעַטָּה גְּרוּסְעָר וּוּאָסָם פָּוָן דָּעָר אַרְ-
בָּעַטְּעַר-בָּאָוּעָגָנָג האָט גַּעַטְּרָאָפָן די סָאָצִיאָלִיסְטִישָׁר קְרִיּוֹזְ-
לָאָךְ אַיִינָגָנָצָן נִיטָּ צָוְגָעָרְיוֹתָה. זַיְה האָבָן עַם נִיטָּ דָּעָר-
וּוּאָרָט, וּוּיְלָי דָּסָם האָט נִיטָּ גַּעַשְׁטִימָט מִיטָּ זְוִיעָר וּוּוּלְטָ-
אָנְשָׁוְיָאָוָגָג, מִיטָּ זְוִיעָרָעָ פְּלָעָנָעָר אָז אַוְיְגָעָבָעָנָגָנָגָעָן.
וּוּיְטָעָר אַנְגָּנִין וּוּיְטָעָר פְּרָעָרְה האָט מַעַן אִיצְּצָט נִיטָּ גַּעַקְעָנָט.
סָאָיְזָ אַוְיְגָעָקָוּמָעָן די בָּאָדְעָרְפָּעָנִישָׁ אָז אַ צְּעַנְטְּרָאָלָעָר
קְרָעָרְפָּעָרְשָׁאָפָט, וּוּסָם זָאָל אַרְגָּאָנְזִוְּרָן די אַרְכְּבָעַטָּר, אָוִיסָ-
אַרְכְּבָעַטָּן פָּאָדְעָרְגָּאָגָעָן, אַוְיְסָקְלִיְּבָן אַ צִּימָט, וּוּסָם זָאָל וּיְיָן
בָּאָקוּוּסָם פָּאָר סְטְּרִיְּקָן אָז שְׁפָעַטָּר פִּירְן אַונְטָאָרְהָאָגָ-
לָוָגָעָן מִיטָּ די בָּאָלְעָבָאָטִים.

עַם האָט אוּיךְ גַּעַמּוֹזָט פָּאָרְקָוּמָעָן אָז עַנְדָעָרְגָּה אָז
דָּעָר אַגְּנִיטָאָצִיעָ-אַרְכְּבָעָט אָז אַיְזָעָן דָּעָר פָּאָרָם פָּוָן פָּרָאָפָּגָאָגָ-
אָנְשָׁטָאָט קְלִיְּנָעָ קְרִיּוֹזָלָאָךְ פָּאָר בִּילְדוֹגָג אָז אַוְיְגָעָקָוּמָעָן
די בָּאָדְעָרְפָּעָנִישָׁ פָּאָר אַ בָּרִיטָעָר אַגְּנִיטָאָצִיעָ צְוִוְיָשָׁן דָּעָר

ארבעתער-מאסע. דאס האט געפֿאַדערט אָ גִּינְטַלְאַכְעַ עַנְּזֶן
דערונג אין די אָפְּנִים פָּוֹן דָּעַר אָרְבָּעַט. דָּעַר פָּאַלְגַּעַנְדָּעַ
פלָּזֶן פָּוֹן אָ רֻעְפָּאָרָם אֵין אָנְגַּעַמְעַרְקָט גַּעֲוָאָרוֹן דָּוָרָן די אָנְ-
פִּירָעָר פָּוֹן דָּעַר וּוּילְנָעַר בָּאוּעָנוּגָג:

“עַ רְ שׁ נְ סְ, מָזְ מָעַן גִּינְטַלְאַךְ רַעֲגַנְגַּנְיִזְרָן די
פָּאָרָקָסָעָם אָוֹן פָּאַרְוּזָאנְדָּלָעָן וַיְיַ אָן קָאַמְפָּס-גַּעַזְעַלְשָׁאַפְּטָן
(די קָאַסָּעָם וַיְיַגְּנָעָן גַּעַוְוָעָן אָרְגָּאַנְיַזְאַצְיָעָם פָּוֹן אָרְבָּעַטָּר פָּאָרָ
קָעְגַּנְיִזְיִתְקָעָר הַילְּפָ, צָו וּוּלְכָעַ עַס הַאָבָן אַמְּאָל אַוְיךְ בָּאָ-
לָאָגָּנָט די בָּאַלְעַבָּטִים). מָעַן דָּאָרָף די קָאַסָּעָם אַוְיסָנָצָן
פָּאָרָ רַעְוָאַלְצִיְּאַנְעָרָרָר אָרְבָּעַט, אַרְיִינְגְּבָרָעָנָגָעָן אָרְדָּעָנוּגָג אֵין
דָּעַם סְטְרִיּּוֹק-קָאַטָּמָפְּ.

צָו יִיְיַ טְ נְ סְ, דָּאָרָף מָעַן צָוָאָסָן די קָרִיוֹלָאָךְ צָו
דָּעַר אַוְיפְּגַנְאָבָעָ אַוְיסָצָוָאַרְבָּעָטָן אָרְבָּעַטָּר-אַנְפְּרִירָעָר פָּוֹן אָ
מָאַסְּקָן-בָּאוּעָנוּגָג. דָּעַרְבָּעָר דָּאָרָף מָעַן אֵין די קָרִיוֹלָאָךְ נָאָר
אָנְנָעָמָעָן אַקְטָיוּוּעָ אָרְבָּעַטָּר, וּוּלְכָעַ וַיְיַגְּנָעָן פָּעָאִיק אָוֹן
וּוְילְן וַיְךְ פָּאַרְגָּעָמָעָן מִיטָּ אָגִיטָאַצְיָעָ. די אָרְבָּעַט אֵין די
קָרִיוֹלָאָךְ דָּאָרָף וַיְךְ בָּאַפְּרִיעָיָן פָּוֹן שָׁוֹלְ-כָּרָאַקְטָעָר אָוֹן דָּעַר-
גַּעַנְטָעָרָן וַיְךְ צָוָמָעָן לְעָכָן.

דָּרְיַיְ טְ נְ סְ, דָּאָרָף די אָרְבָּעַט אֵין די קָרִיוֹלָאָךְ גַּעַ-
פִּירָט וּוּרָן גַּרְעַסְטָנְטִילָם אַוְיפְּ אִידִּישָׁ, כְּדִי מָעַן זָאָל קָעְגַּנְעָן
צָוְצָעָן צָו וַיְיַאַלְעַטְאַדְיָעָר וּוּלְכָעַ וַיְיַגְּנָעָן פָּעָאִיק צָו
פִּירָן אָן אָגִיטָאַצְיָעָ אָרְבָּעַט.”

די נִיעַ פְּרָאָגָרָם (וַיְיַ אַיְזָ פָּאַרְמוֹלִירָט גַּעַוְוָעָן אֵין דָעַר
בָּאַרְיִמְטָעָר בְּרָאַשְׂוָר וּוּנְגָן פָּרָאַפְּגָאַנְדָּעָ פָּוֹן אָ. קָרְעַמְעָר)
הָאָטָם בָּאוּיְיָן וּוּאַנְדָּעָ אַוְיפְּצָוָמָעָן. אֵין אָסְד שְׁטָעַט זְיַנְגָעָן
גַּעַשְׁאָפָּן גַּעַוְוָאָרָן סָאַצְיָאָל-דָּעַמְאַקְרָאַטִּישָׁע גַּרְוָפָּן אָוֹן סָאַיְזָ
אָפְּלָיְזָ מַעְגָּלָאָךְ גַּעַוְוָאָרָן אָ פָּאַרְבִּינְגָּזָוָגָג צָוִישָׁן וַיְיַ. סָאַחָטָם
גַּעַנְמָעָן דָּעַרְשִׁיְגָעָן פָּרָאַפְּגָאַנְדָּעָ לִימְעַרְאָטוֹר, סָהָאָבָן וַיְיַ
גַּעַנְמָעָן בָּאוּיְיָן אַוְיפְּרָוָפָּן, צִיְתוֹנָגָעָן.

די צָאַרְיָשָׁע רַעְגָּרוֹנָגָהָטָם אַכְבָּעָר אַוְיךְ נִיטָּ גַּעַשְׁוָוָיָן.
וַיְיַ אַיְזָ אַרְוִיְגָעַטְרָאָטָן קָעָגָן דָּעַם אִידִּישָׁן פָּרָאַלְעַטְאַרְיָאָט
מִיטָּ אַיר גַּעַנְצָעָר פִּינְטַשְׁאָפָּט אָוֹן אַכְזָרִיוֹת. טָוְרָמָע, פָּאָרָ-

שיקונגען, סיביר — דאס איז געוען דער ענטפער אויפן
פרוייהויטסקאמט פון די אידישע ארכבעטער.
עם איז אופגעקומען די געפער איז צוליב די שוער
פארפאלאנגונגגען זאל די גאנצע באוועונג ניט אווקומען, זאל
ניט צעשטערט ווערן די פארביבנדונג צווישן די באזונדערע
שטעט. דער ענטפער אויפן די פארפאלאנגונגגען פון דער
רענירונג איז געוען די גראנדונג פון "בונד".

ביי דער גראנדונג-קאנפערען האט דער פארזיצער

איזוי דערקלערט די דעםאלטיקע לאגע :
„אומעטום, וואו נאָר די אידישע ארכבעטער נעמען
קעטפֿן קעגן זיעערע באַלעכטמים, איז גענונג איז מען זאל
נאָר האָבן אַבִּיסְל אַחֲשֵׁד אַיִּף אַ מענטשֶׁן אָזְנוּ נַעֲמָת
אַיְם בָּאָלְד צֹ. צַעֲנְדְּלִיקָעָר מַעֲנְטָשָׁן וּוּעָרָן צַוְּגָעָנוּמָעָן, וּוּעָרָן
אַרְיִינְגְּעוֹוָאָרְפָּן אַיְן דַּי טָרוּמָעָס אָזְנוּ בְּלִיבָּן דָּאָרְטָן חֲדִישִׁים
לְאָגָּג. די פָּאַלְיִצְּיִי וּוּאָרְפָּט וִיךְ אַיבְּעָרְהִוּפָט אוּפְּפָט די יְעַנְיִקְעָ
אַרְכְּבָּעָטָר, וּוּאָס זַיְנָעָן די פִּירָעָר פָּוּן דֻּעָר באַוּעָנָגָן, אָזְנוּ
אַיבְּעָר דָּעַם וּוּאָס זַיְלִידָן מַעַר וּוּי אָלָע אַנְדָּרָע, קָאָזְנוּ
צַעְרִיטָן וּוּעָרָן די פָּאַרְבִּינְדָּוָג צַוְּשָׁן די שְׁטָעָט. אָוִיב דָּאס
וּוְאָלְטָ פָּאַסְּרָט, וּוְאָלְטָן די שְׁטָעָט אַפְּגָעָנוּנְדָּרָט גַּעַוְאָרָן
איַנְגָּעָ פָּוּן די אַנְדָּרָע אָזְנוּ די באַוּעָנָגָן וּוְאָלְטָ אַמְּגָעָקוּמָעָן.
קָעָגָן דָּעַם אַיְן פָּאַרְאָזְן נָאָר אַיְן מִיטָּל : צֹ גְּרִינְדָּן אַ צָּעָנָן
טְרָאָלָעָ צַוְּוִישָׁנְשְׁטָקְטִישָׁע אַרְכְּבָּעָטָר-אַרְגָּאָנוּזָאָצִיעָ. מַעַן זָאָל
פָּאַרְמִירָן אַ פָּאַרְיִינִיקָּטָן אָזְנוּ שְׁטָאָרָקָן פָּרָאַלְעָטָאָרִיאָט פָּוּן
אָלָע שְׁטָעָט צַוְּאָמָעָן, וּוּאָס זָאָל קָאָנוּן אַרְוִיסְטָרָעָטָן מִיטָּ
זַיְנָעָ פָּאַדְעָרָונָגָן, אָזְנוּ דַּעַמְּאָלָט וּוּעָט מַעַן וִיךְ מִיטָּ אָזְנוּ
מוֹזָן רַעֲכָעָנָן. אַקָּעָגָן די פָּאַרְפָּאַלְגָּוָנָגָן פָּוּן דֻּעָר רַעֲנָרָגָן
די אַיְנִיקִיתָ פָּוּן אַיְדִּישָׁן פָּרָאַלְעָטָאָרִיאָט".

איַן סְעַפְטוּמְבָּרָ פָּוּן יָאָר 1897 אַיְן די פָּאַרְיִינִיקָּגָן
גַּעַשְׁאָפָּן גַּעַוְאָרָן. די נִיעָ אַרְגָּאָנוּזָאָצִיעָ הָאָט וִיךְ אַנְגָּעָרָפָּן
„דֻּעָר אַלְגָּעָמִינָּעָר אַיְדִּישָׁע אַרְכָּבָּעָטָר בּוֹנְדָּן פָּוּן רַוְּסָלָאָנָּד,
פּוֹילְן אָזְנוּ לִיטָּעָ".

אָ. קְרַעְמָעָר, אַיְנָעָרָ פָּוּן די גְּרִינְדָּעָרָ פָּוּן בּוֹנָה, אַיְן
פּוֹלְשָׁטָעָנְדִּיק גַּעֲרָעָכְטָ, וּוּעָן עָרְדָּעָצִילָט אָזְנוּ אַיְן זַיְנָעָ

זברנות, או דער ערשותער צווארמענפער פון בונד, ווען די ארגאניזאציע או גענריינדעם געווארן, — האט נאר געגעבן א נאמען א קינד, וואס איז שווין פריער "געבורין געווארן". אבער ווער האט געלענט דאס קינד צו שטעלן די ערשותער טרייט, ווער האט עם געהאדיעוועט און דערציגן, ווער האט עם געלענט די מידות פון קאפק און רעוואלוציאנערן מסירת-נפש? — דאס איז געוווען דער אויפטו פון בונד, וואס מיר פייערן היינט זיין 35-יאריךן יוכילעאום פון העראישער און רעוואלוציאנער טעמייקיט צוישן די אידישע ארכבעטער-מאסן פון פולן, ליטע און רומלאנד.

*

ר ה ל ל ו ט י נ :

**דער "בונד" און זיין ווירקונג אויף דער אידישער
שפראך און קולטור**

דר. מאקס ווינרייך האט ריבתקיך געוזנט, או דעם ווינקלשטיין פון אידישיזס האט אַוועקעליגנט די אידישע ארכבעטער באועונג. פון פאלקס-שפראך צו נאציאנאָל-שפראך — אט דאס איז דער וועג וואס אונזער אידישער לשון האט געהאט דורצומאָן. און ווען דער שנידער-יונג האט אויפגעעהרט זיין א פלאָק אין דער משפה און די וועלט האט דערזען אין אים דעם בויער פון א גליק-לאכער צוקונט — אין יענען מאמענט האט טרייאומפריט די אידישע שפראך.

יעדער פאלק שטרעבט נאָך קולטור — נאר מער פון אלען צו אנטויקלען די אייגענע שפראך. איז איז ביי אלעמען, נאר ניט ביי אידן. און אַפְּלוֹ ניט אלע אידן האבן דיזעלבייקע מיינונג וועגן דער שפראך. א סְך אידן ווילן זיך שפראכלאָך אַסְימְלִירָן. עם זיינען אויך דאס העבריאיסטען וועלכע האַלְטָן די אידישע שפראך פאר א נידעריקן גָּאַסְזֵוֹשָׁאָרְגָּאָן אָוְן ווילן אויפֿלְעָבָן די הייליקע

העכרייאישע שפראָך. די באַזּוֹאַסְטּוֹנִיקָּעַ אַרְבָּעַטָּעַר זַיִד
גען פֿאָר אַידִישׁ קָעָגָן הַעֲכָרִיאַישׁ. פֿאָר זַיִד אַיזֶּה
שַׁפְּרָאָךְ-פְּרָאָגָעַ נִיטָּגָלָט אַפְּרָאָגָעַ פָּוּן נַאֲצִיאָנָגָלוּם, פָּוּן
אֲפָהִיטָּן דָּעַם אַידִישָּׁן גַּוִּיסְטָם, נַאָר פֿאָר זַיִד אַיזֶּה פָּאָלְקָמִי
שַׁפְּרָאָךְ פְּאָרְבּוֹנְדָּן מִיטָּן וַיְיָעֵר אַיזֶּה גַּעֲבָן, מִיטָּן זַיִעָרָע
אַלְעָלָה חַאֲפְּנוֹנָגָעַ אָונָן שְׁטָרָעְבוֹנָגָעַן. די אַנְטוֹוַיְקָלָונָגָעַ פָּוּן
זַיִעָרָע שַׁפְּרָאָךְ אַיזֶּה אַפְּרָאָגָעַ לְעַבְּנָסָ-פְּרָאָגָעַ סְפָעַצְיָעַל בַּיִּ
די אַרְבָּעַטָּעַר אַיזֶּה פְּוִילָּן אָונָן רַוְּסָלָאנָד.

אוּפִין פֿאָלָד פָּוּן קָוְלְטוֹרָה הַאָטָם דָּעַר בָּונְד בֵּין צָוָּא גַּעַד
וּוִיסְטָן גַּרְאָד גַּעֲפִירָט וַיְיָמְתָעָר די אַרְבָּעַטָּעַר פָּוּן דִּי מַשְׁכִּילִים.
וּזְאָסָם די הַשְּׁכָלָה הַאָטָם אוּפְּגָעָטָמָן פֿאָר די רַיְיכָעָן קוֹנְדָּעָה,
דָּאָסָם הַאָטָם דָּעַר בָּונְד גַּעַטָּאָן פֿאָר די אַרְבָּעַטָּעַרְמָאָסָן : גַּעַד
בְּרָאָכָן די מַמְשָׁלָה פָּוּן רָב אָונָן גַּוְּטָנָאִידָּן, פָּוּן בִּיתְ-הַמְּדָרָשָׁ
אָונָן פָּוּן אַלְטָן סְפָּר, אַוְיְגָעָוּוַאְרָצָלָט פָּאָרְשִׁימְלָטָעָ פֿאָרָה
אוֹרְטָנִילָּן אָונָן אַפְּגָנְעַלְעַבְּטָעָ טְהָרָאִידִיצְיָעָם, צְנוּנָעְבָּרָאָכָט דָּעַם
אַידִישָׁן אַרְבָּעַטָּעַר צָוָּא דָּעַר נַיְיעָר אִירָּאָפִיְּיָאִישָׁעָר צִיוּוּלִיִּ
זָאַצְיָע אָונָן אִים גַּעֲרִיסָן פָּוּן גַּעַטָּאָרָוִים. דָּעַר בָּונְד הַאָטָם
גַּעַמּוֹזָט אַנְהָחָיָבָן פָּוּן אַנְפָאָגָג : פָּאָרְטָרִיבָּן די פִּינְסְטָמְדָּנִישׁ
אָונָן שַׁפְּרָיְיטָן לִיכְטָמָ. דָּעַר גַּרְעַסְטָעָר פָּאָרְדִּינְסָטָ פָּוּן דָּעַם
בָּונְד אַוּפִין פֿאָלָד פָּוּן קָוְלְטוֹר אַיזֶּה דָּאָסָם, וּזְאָסָם עַד הַאָטָם דָּעַם
אַידִישָׁן אַרְבָּעַטָּעַר פָּאָרוֹזָאָנְדָלָט אַיזֶּה קָוְלְטוֹרְ-מַעְנָטָשׁ, אִים
גַּעַמְאָכָט פֿאָר דָּעַם טְרָעָנְגָרָ פָּוּן דָּעַר נַיְיעָר אִידִישָׁעָר קָוְלָ
טוֹר. פְּרָיְעָר הַאָטָם דָּעַר אִידִישָׁעָר אַרְבָּעַטָּעַר נִיטָּגָעָט
קִיְּין קָוְלְטוֹרְ-כָּאָדָעְרָפָעָנִישָׁן, נִיטָּגָעָט פָּוּן קִיְּין קָוְלְטוֹרָ
אָונָן דָּעַרְנָאָךְ אַיזֶּה עַד גַּעֲוָוָאָרָן דָּעַר הַוִּיפְּתָאָרְשָׁפְּרִוְּתָעָר
פָּוּן דָּעַר אִידִישָׁעָר קָוְלְטוֹרָ.

מִיטָּה פִּינְפָּ-אָוּן-דְּרוֹיִיסִיק יָאָר צְוִירִיק זַיְינָעָן דִּי גַּעַצְיָילָטָעָ
בִּיכְעָר, וּזְאָסָם זַיְינָעָן דָּעַמְאָלָט גַּעֲוָוָעָן, גַּעַלְיָעָנָט גַּעֲוָוָאָרָן פָּוּן
די בְּעַלְיִ-בְּתִישָׁע וַיְיָבָלָאָךְ. דָּעַר אַרְבָּעַטָּעַר הַאָטָם אַפְּטָמָאָל
אָפְּיָלוֹ קִיְּין בָּוָךְ נִיטָּגָעָזָעָן. נַאָר דָּעַר בָּונְד הַאָטָם פָּוּן
אַנְהָחָיָב אָונָן גַּעַוְעָקָט בַּיּוֹם אַידִישָׁן אַרְבָּעַטָּעַר אָונָן אַגְּנָטָעָרָם
אַיִּן קָוְלְטוֹרָ, אַיִּן וּוִיסְנָשָׁאָפָּט, גַּעַמְאָכָט דָּאָסָם לַיְיָעָנָעָן אַ

נויטווענדיקיות פאר דעם ארכבעטער. ער האט דעם אַרְטַּ
 בעטער אויסגעלערנט קוקן אויפֿ אַ בּוֹךְ מִיטּ דָּרְקַּ אַרְצַּן,
 אַיִם גַּעֲווֹזָן אָזְ מַעַן קַעַן זִיךְ פָּוּנַּ אַ בּוֹךְ לְעַרְגַּעַן. דַּעַר
 „בּוֹנְדַּ“ האט אויך גַּעֲקֻעַמֶּפֶט פָּאָר קְלַעַנְגַּרְעַ שְׁטוֹנְדַּן, אָזְ
 דַּעַר אַרְכַּבְּעַטְּעַר זֵאלְ האָבָּן צִוְּתַּ צָוֵם לְיַיְעַנְנָן: אַ סְּקַּ אַרְטַּ
 בעטער האָבָּן נִיטּ גַּעֲקֻעַנְטּ לְיַיְעַנְנָן, האט דַּעַר בּוֹנְדַּ עַסְּ זַיִן
 אויסגעלערנט אַיִין זַיִינַּע קְרַיוֹזְלַאַךְ. נִאָר קַעַנְגַּן לְיַיְעַנְנָן
 אַיִין נַאֲךְ נִיטּ אַלְיאַן. מַעַן מַוְּזָּ פְּאָרְשְׁטִיְּן וּוְאָסָּ מַעְ לְיַיְעַנְטּ.
 אויףֿ זַיִינַּע אַוְנְגַּטְּ-קְרוֹסְן האט דַּעַר בּוֹנְדַּ גַּעֲלַעַרְנְטּ דַּעַם
 אַרְכַּבְּעַטְּעַר דַּאַם עַלְעַמְעַטְּ אַרְסְטַּעְ וּוּסְגּ, אַזְ וּוּלְכַּן מַעַן קַעַן
 נִיטּ פְּאָרְשְׁטְּעַנְדְּלַאַךְ לְיַיְעַנְנָן, האט אַנְטְּוּוּקְלַטְּ דַּעַם מַוְּה פָּוּנַּ
 דַּעַם אַרְכַּבְּעַטְּעַר. ער האט פָּאָרְן אַרְכַּבְּעַטְּעַר גַּעַטְאַן דַּאַם,
 וּוְאָסָּ דַּי פָּאָלְקְסַּ-שְׁוּלַּן טַוּנַּע פָּאָר אָנוֹן. מִיטּ דַּי נַיִיעַ וּוּרְדַּ
 טַעַר, מִיטּ וּוּלְכַּעַ דַּעַר „בּוֹנְדַּ“ האט רִיְּכָעַר גַּעַמְאַכְּטַ אַוְנִיּ
 וּרְ שְׁפְּרָאַךְ, זַיִינַּע גַּעַוּוֹאַקְסַּן דַּי בְּאַגְּרִיפְּן פָּוּנַּ דַּעַם אַרְטַּ
 בעטער אָנוֹ ער האט אַנְגַּחוּבוּבַּן טְרָאַכְּטַן פָּוּנַּ אַלְיאַן אַרְוםַ אַיִם.
 שְׁוִין דַּאַם אַלְיאַן, וּוְאָסָּ דַּעַר אַרְכַּבְּעַטְּעַר האט גַּעַנוּמוּן
 בְּרַעַכְן אַלְטַע פָּאָרְאַוְרְטְּיַילְּן, אַפְּשָׁאַפְּן אַלְטַע טְרָאַדְיִצְּעַם —
 דַּאַם אַלְיאַן האט גַּעַוּוּקְטַּ וּוּין מַוְּה, אַיִם גַּעַצְוֹוֹאַגְּנַעַן צִוְּ
 טְרָאַכְּטַן. אָזְ דַּעַם אַרְכַּבְּעַטְּעַר אַלְמַ קְוּלְטַוְרַ מַעַנְטַשְׁ וּוּאַלְטַ
 אַוְנוּדַר קְוּלְטַוְרַ נִיטּ גַּעַוּוּנַּעַן מַעַגְלַאַךְ. זַיִן וּוּאַלְטַ נִיטּ גַּעַהַאַט
 אויףֿ וּוְאָסָּ צַוְּ הַאַלְטַן זִיךְ.

דַּעַר בּוֹנְדַּ האט נִיטּ נִאָר גַּעַשְׁאַפְּן דַּעַם אִידְיוֹשַׁן אַרְכַּבְּעַטְּ
 טַעַר-לְעַזְעַר, ער האט אויך גַּעַזְוּן אָזְ דַּעַר דָּזְוּקְעַר לְעַזְעַר
 זֵאלְ האָבָּן וּוְאָסָּ צַוְּ לְעַזְעַן. מַעַן האט שְׂוּזְעַר גַּעַעַרְבַּעַטְּ בְּדִי
 צַוְּ גַּעַבְּן דַּעַם אַרְכַּבְּעַטְּעַר אַ בּוֹךְ אַיִן האַנְטַן. דַּי אִידְיוֹשַׁעַ
 לִיטְעַרְאַטְוַר מִיטּ אַ פִּיר צַעַנְדְּלִיק יָאָר צְוִירִיק אַיִזְ אַשְׁטַאַנְגַּעַן
 פָּוּנַּ אַ פָּאָר צַעַנְדְּלִיק בְּיַכְעַר. מִיטּ 40 יָאָר צְוִירִיק האט דַּעַר
 אַיִד נִאָר פָּאָרְמַאְגַּטְּ מַעַנְדְּלַעַן אָנוֹ דַּעַם אַנְפְּאַגְּגַן פָּוּנַּ שְׁלוּסַ
 עַלְיכְּמַעַן. נִאָר מִיטּ דַּעַר אַרְכַּבְּעַטְּעַר-בְּאַוּגְנוּגַן אַיִם אוּסְגַּעַן
 וּוּאַקְסַּן אַוְנוּדַר רִיְּכָעַר לְיַטְעַרְאַטְוַר. דָּזְוּנְפְּעַלְדַּ, פְּרַץ, רִיְּזַעַן
 אָנוֹ פִּילְ אַנְדְּרַעַ האָבָּן גַּעַנוּמוּן פָּאָר זַיִעַרְעַ טַעַמְעַם דַּעַם

קעטפנצען ארכבעטער, די שטימונגען פון די ארכבעטער-מאסן. דער נייער ארכבעטער-קלאַס האָט ניט נאָר געליענט די ביכער פון אנדער; ער האָט אַרויסגעגעבן פון זיך שריין בער. דער מאָנט זיך אָן וויסנבערג, לְיוֹוִוִיך, האַלְפֿערן אָן פילע אנדערע. דאס אָיז געוען אָן אַינְדרָעַט ווירקונג פון בונד. אָבער דער בונד האָט אויך געווירקט דירעקטן. ער האָט צוּגַעַצְוָן די אויפֿערקֿזְאַמְּקִיט פון אָנוּוּרֶעֶר קינסטלאָר צו דעם נייעם ארכבעטער-איידן. דער בונד האָט געווירקט אויף פרצָן, פֿינְסְקִין אָן אַנדערע. כדֵי דער אָרְבעטער זאל קענען ליינְגָּעָן די ביכער פון די שרייבער, האָט דער בונד זיך געדראָקְט. מען האָט די ביכער גע-דרוקט אָומְלָעָגָל אָין אַוְיסְלָאנְד אָין דערנָאָך פֿאַרְשְׁפּּרִיט אָין רְוָסְלָאנְד. אָבער קִין ווִיסְנְשָׁאַפְּטָלָאָכָּע לִיטְעַרְאָטָהָר אָין אִידִיש גָּאָרְנִיט געוען אויך דערפָּאָר, ווָאָס עַס זַיְינְגָּעָן ניט געוען קִין ווּרטָעָר אָין דער אִידְישָׁר שְׁפָרָאָה, מִיט ווּלְכָע אָוִיסְצְׂדָרִיקָן ווִיסְנְשָׁאַפְּטָלָאָכָּע טָעָר-מִינְגָּעָן, דָּאַ האָט דער בונד גַּעֲמוֹת אַנְפָּגָנְגָּעָן פון אַנְהָוִיב אָן. ער האָט גַּעַשְׁפָּן ווּרטָעָר פָּאָר ווִיסְנְשָׁאַפְּטָלָאָכָּע טָרְמִינְגָּעָן, גַּעַדְוָוקְט פֿאַפְּלָעָרָע בְּיכָר, גַּעַשְׁרִיבָן אָן פָּאָר-שְׁפּּרִיט ווִיסְנְשָׁאַפְּטָלָאָכָּע ווּרְקָ.

און דאס, ווָאָס אָיז גַּעַזְגָּט גַּעַוּוֹאָרָן ווּעַגְן דער פֿאַפְּוָר לְעָרְ-וִיסְנְשָׁאַפְּטָלָאָכָּע לִיטְעַרְאָטָהָר, קָאָן מעַן אויך זָאנְן ווּעַגְן אָנוּזָעָר פּוּבְּלִיצִיסְטִיק. בֵּין "בּוֹנְד" האָבָן מִיר קִין אִידְישָׁע פּוּבְּלִיצִיסְטִיק ניט געהאָט. די ווּאָכְנְבָּלָעָטָר, ווָאָס פְּלָעָגָן דֻּעְמָאָלָט אַרוּיסְגָּיִן, פְּלָעָגָט מעַן דָּרוֹקָן אָן טָעָם, האָלָב אִידְישָׁ, האָלָב רְוָסִישָׁ. די שְׁרִיבָּר האָבָן ניט גע-הָאָט ווָאָס צוּ זָאנְן אָן האָבָן ניט גַּעַוּוֹאָסָט זיך צוּ זָאנְן. פָּאָר אָ נִיעָם ווּעַלְטָלָאָכָּן גַּעַדְאָנָק זַיְינְגָּעָן דֻּעְמָאָלָט נָאָך ניט גַּעַוּוֹ קִין ווּרטָעָר, קִין פרָצָן. דער "בּוֹנְד" אָיז גע-קוּמָעָן צוּ דעם אַרְכְּבָּעָטָר מִיט דעם גַּעַדְאָנָק פון אָ נִיעָם צוּקָּנוּפְּט. ער האָט געהאָט אָסְט צוּ זָאנְן אָן האָט עַס גַּעַזְגָּט לִיכְטָעָר, אַיְינְדָּרוּקְסְּפּוּלָּעָר. אָין אַנְהָוִיב אָיז עַס

געווען שוער, וויל די שפראָך איז געוען ארים. בימ-
לאכזווין האט מען זיך אויסגעלערנט שריבֿן און די שפראָך
אייז געוואָרַן שענער, עלאָסְטִישֶׁר, און מען קען זאגן:
די אידישע פּוּבְּלִיצִיסְטִיק איז געבעוּרַן געוואָרַן און אויס-
געוואָקַן אויַפְּן שווים פֿון "בּוֹנד".

גיעען מיר אַרְבִּער פֿון דער שפראָך צו דעם אַינְהַאֲלָת.
אלע האָבָּן דעַמְּאַלְתַּן גַּרְעַדְתַּן וּוּגַּן רֵינוֹן-אַידִישַׁע פֿרְאַגְּנַע אָוָן
פֿרְאַכְּלָעַמְּן. דער בּוֹנד האט זיך מַעַר וּוּיְלַעַן אַפְּגַּנְעַבְּן
מייט אַלְגַּעַמְיִינַע פֿרְאַכְּלָעַמְּן, אָוָן אַפְּלַיְוּ אַידִישַׁע פֿרְאַכְּלָעַ-
מען האָט עַד אַוּקְּגַּעַשְׁטָעלַט אַוְפְּ אַלְגַּעַמְיִינַע שְׂטָאנְדַּ-
פֿוֹנְקַט.

אַיך קען זיך אַיצְטַ נִוְט אַפְּשַׁטְּעַלְן גַּעַנְיִי. אַיך קען
בלוייז אַנְצִיְּכַעַנְזַׂן וּוּפְּיַלְדַּר "בּוֹנד" האָט אַוְפְּגַּעַטְמַן מִיט
זַיְנַע אַוּנְטַ-קוּרְסָן, לִיטְעַרְאַרְיִישַׁע גַּעַזְעַלְשָׁאַפְּטַן אָוָן אַרְבִּער
טַעַרְבָּאָרָן אַיְזַּ פֿאַרְשִׁידְעַנְעַ שְׁטָעַטַּע. נַאֲך דַּי עַרְשַׁטְּעַ יַאֲרָן,
זַיְנַע דַּעַר "בּוֹנד" אַיְזַּ גַּעַוְועַן אַוְמְלַעַגְּלַ, האָט עַר גַּעַחְאַלְפַּן
בּוּיַּעַן דַּסְמַעְרַע טַעַטְמַעְרַ. עַר האָט גַּעַגְּרַנְדַּעַטַּ דַּרְאַ-
מַטְיִישַׁע קְרִיוֹן, וּוּלְכָהּ הַאָבָּן אַוְפְּגַּעַפְּרִיט פֿיעַסְן, מַעַרְסְּטַ-
פֿון פְּרִץ הַיְּרַשְׁבִּיְּנַעַן. דַּוְרַךְ דַּי פֿאַשְׁטַעַלְוְגַּעַן האָט עַר
"בּוֹנד" גַּעַוְוִירְקַט אַוְפְּ דַּי טַעַטְמַעְרַגְּיִיעַר אָוָן אַיך אַוְפְּ
די אַקְטִיאָרַן.

דַּעַר "בּוֹנד" האָט אַיך פִּיל גַּעַעַרְבָּעַט פְּאַרְדַּעַר
אַידִישַׁע וּוּלְטַלְאַכְּבָּר פֿאַלְקְסַ-שָׂוֵל. עַר האָט גַּעַעַמְפַט
פָּאַר דַּי פֿאַלִּיטִישַׁע בְּאַדְיְנוּגְּגַעַן אַז וּוּלְכָהּ אַזְּ שָׂוֵל וּוּאַלְטַ
גַּעַוְועַן אַוְמְעַגְּלָאָר. עַר האָט גַּעַוְועַקְטַּ בַּיִּ דַּעַם אַידִישַׁן
אַרְבְּכָעַטְרַע דַּעַם וּוּלְן פָּאַר אַ נִּיעַר שָׂוֵל. עַר האָט אַיך
דִּירְעַקְטַּ פִּיל גַּעַטְמַן פָּאַר דַּעַר שָׂוֵל. עַר האָט גַּעַשְׁאַפְּן
שָׂוֵל, דַּעַם אַידִישַׁן קִינְדַּעַר-גַּאֲרַטַּן אָוָן דַּי קִינְדַּעַר-חַיִּים אַיְזַּ
אַסְּרַ שְׁטָעַטַּ. עַר האָט דַּא גַּעַוְועַן אַסְּרַ אַינְגִּיאַטְיוֹן,
אַוּקְּגַּעַלְיִיגְּט אַסְּרַ כְּחוֹת. אַוְמְעַטְוּם, וּוּאוּ עַם אַיך אַוְפְּ
גַּעַקְומַעַן דַּי מַאֲדֻרְעַנְעַ אַידִישַׁע פֿאַלְקְסַ-שָׂוֵל אַיך דַּעַר "בּוֹנד"
געַוְועַן אַיך בּוּיַּעַר אָוָן אַוְפְּחַאְלַטְמַעְרַ.

געווים, דער "בונד" האט קיינמאָל ניט געארבייט
בלויו פאר קולטור. אַלְעַ איז געווין פֿאָרְבּוֹנְדִּין מיט סָאַ
צִיאַלִיסְטִישֶׁר פֿאָלִיטִיק. אַכְּבָּעַ אֵין "בּוֹנְדִּ" אֵיז שְׂטֻעְנְדִּיק.
גַּעֲוָעַן קְלָאָר דַּי פֿאָרְבּוֹנְדִּיגַּג צְוּוֹשָׁן קְולְטוֹר אָוּן פֿאָלִיטִיק.
מַעַן האָט גַּעֲוָוָאָסְט אָז אֵן פֿאָלִיטִישֶׁן קְאָמָּפַּ וּוּעַט קְיִינְמָאָל
נִיט זַיִן דַּי מַעְגָּלָאָקִיִּיט פֿאָר דַּעַר אִידִּישֶׁר קְולְטוֹרְעַלְעַר
אַנְטוֹוִיְּקָלוֹנְג; אָוּן אָז אֵן קְולְטוֹר אֵיז נִיט מַעְגָּלָאַךְ קִין
בְּאַזְוֹאַיסְטְּזִינְיִקְּעַר קְאָמָּפַּ; אָז אֵן קְולְטוֹר אֵיז אַומְמַעְגָּלָאַךְ
פֿאָר דַּעַם אַרְכְּבָּעַטְעַר צַו וּוּרְן דַּעַר פֿירְעַרְ פָּוּן זַיִן אִינְגָּנְעַר
קְלָאָסְן-בָּאוּנְגָּנְג אָוּן עַנְדָּלָאַךְ אַיבְּכָּרְצָוְנְעַמְּדָן דַּי פֿירְעַרְ-
שְׁאָפְּטַ פָּוּן זַיִן לְאָנְדָּה. דַּעַר אִידְּעָאָלְ פָּוּן "בּוֹנְדִּ" אֵיז שְׂטֻעְנְ-
דִּיק גַּעֲוָעַן נִיט נַאֲר אַ זְמָטָעַר אַרְכְּבָּעַטְעַר, נַאֲר אַוְיךְ אַ
קְולְטוֹרְעַלְעַר. עַר האָט גַּעֲוָאָלְטַ פְּאָרְזַן אַרְכְּבָּעַטְעַר נִיט נַאֲר
שְׁטִיוֹלְ נַאֲר אַוְיךְ שְׁעַקְסְּפִּיר אָוּן אַ פֿאָרְשְׁטָעְנְדְּנִישְׁ פָּוּן
סָאַצְּיָאַלְיוֹם.

נִיט אַלְעַ זַוְּסָּמָּ דַּעַר "בּוֹנְדִּ" האָט גַּעֲטָאָן אַוְיפָּן פֿעַלְדַּ
פָּוּן קְולְטוֹרְ האָט עַר גַּעֲטָאָן אַפְּיִצְּעַלְ אַלְמַ "בּוֹנְדִּ". אַ סָּךְ
אֵיז גַּעֲטָאָן גַּעֲוָאָרְן פָּוּן אַיְנְצָלְעַ אַדְעַרְ נְרוּפְעַם בְּנוֹנְדִּסְטַן.
אַכְּבָּעַ אַלְעַ אֵיז גַּעֲטָאָן גַּעֲוָאָרְן אֵין גַּיְיסְטַ פָּוּן "בּוֹנְדִּ".
מַעַרְ פָּוּן אַלְעַ האָט דַּעַר "בּוֹנְדִּ" גַּעֲשְׁטוֹרְעַבְטַ דָּעַרְצַן, אָז
דַּעַר אַרְכְּבָּעַטְעַר זָאָל זַיִךְ אַלְיַיְן אַרְגְּנָאַנְיִזְרְן אַרְוּם זִינְיָנְעַ
קְולְטוֹרְעַלְעַ נְוִיטָן. דַּי נְיִיעַ קְולְטוֹרְ זָאָל אַוְיסְוּאַקְסְּטַן פָּוּן
אִים אָוּן מִיטַּ אִים. דַּעַר "בּוֹנְדִּ" האָט צְוָנוֹנְפְּגָעְבְּנוֹנְדַן קְולְ-
טוֹרְ-אַרְכְּבָּעַטְעַר אֵין פֿאָלִיטִישֶׁעַ טְעַטְיקִיםַּתַּ. אַוְיסְגָּנוֹוָאַקְסְּן אֵין
פְּרָאַצְּעַם פָּוּן זַיִן קְאָמָּפַּ, האָט דַּעַר "בּוֹנְדִּ" שְׂטֻעְנְדִּיקַּ גַּעֲהָטַ
אֵין אוִיגַּ יְעַדְעַ נְוִיטַ פָּוּן אַרְכְּבָּעַטְעַר. דַּעַר "בּוֹנְדִּ" האָט
גַּעֲוָאָסְט אָז עַר אַלְיַיְן וּוּעַט מַוּן אַונְטְּרַשְּׁטוֹפְן אָז צַוְּ
לִיְּגַן אַ הָאַנְטַ אֵין דַּעַם קְולְטוֹרְעַלְעַן קְאָמָּפַּ.

מַעַן מוֹן גַּעֲדַעְנְקָעַן, אָז עַם גַּעֲמַט יְאָרְן-לְאָנְגָּן צַו אַנְטַ
וּוִיקְלָעַן אַמְאָסָעַ קְולְטוֹרְעַלְעַל. אָז דַּי אִידְּיִישֶׁעַ קְולְטוֹרְ-אַרְכְּבָּעַטְעַר
הָאָט גַּעֲהָטַ בְּאַזְוֹנְדָעַר שְׂוּוּעָרַ שְׂטֻרְוָנְגָעַן צַו בְּאַגְּגָעַגְעַן:
די אַפְּגָעְשְׁטָאַנְעַנְקִיְּטַ פָּוּן דַּי אַרְכְּבָּעַטְעַר, די פֿאָרְפֿאַלְגְּנוֹגְגָעַן

פונ דע רענירונגונג, און עקאָנאַמישן דלוֹת. און מען טאָר זיך ניט אַפְּנָאָרָן. דער וועג פון דער אַידִישֶׁעֶר קָוְלְטָוָר איז נאָך גָּעָנָג שָׂוּעָר אָוּן לאָנְגָּג. אַכְּבָּעָר וּוּעָן מען פָּאָרָד גְּלִיְיכָּט דַּי קָוְלְטָוְרָעָלָעָ לְאָנְגָּע פָּוָן דַּי אַרְבְּעָטָעָר מִיט 35 יָאָר צְוָרִיק מִיט דַּי אַרְבְּעָטָעָר פָּוָן חִינְטָט, מָוָן זִיך וּוּאָנוּ דָּעָרָן. אַיְצָט פָּעָלָט אָוּנוּ נאָך אַסְּקָה. אַכְּבָּעָר דָּעָמָלָט הָאָבָּן מִיר גָּאָרְנִית גָּעָהָאָט. אַיְצָט וּוּיְסָן מִיר וּוּפִיל אָוּנוּ פָּעָלָט, אַכְּבָּעָר מִיט 35 יָאָר צְוָרִיק הָאָבָּן מִיר גָּאָרְנִית גָּעוּאוּסָט אָוּן גָּאָרְנִית גָּעוּוֹאָלָט וּוּסָן.

ווען מִיר וּזְרָפָן אָוּג צְוָרִיק אַוִּיפָּט דֻּעָם 35-יאָרִיךְן קָאָמָפָּה פָּאָר קָוְלְטָוָר פָּוָןִים אַידִישֶׁן אַרְבְּעָטָעָר, זַיְינְגָּן מִיר שְׁטָאָלָעָן מִיט דַּעָר פָּאָרְגָּאָנְגָּנְגָּהָיִת אָוּן פּוֹל מִיט הָאָפְּנָאָגָּנָּה פָּאָר דַּעָר צְוָקוּנְפָּט. זָאָל דַּעָר אַרְבְּעָטָעָר נאָך נִיט פָּאָרְלִירָן דֻּעָם צְוָרְרוּי אִין זַיְינָעַ כְּחָוָת אָוּן נִיט פָּאָרְלִירָן זַיְינָן מִוט, וּוּעָט עַר פָּאָרְעָנְדִּיקָּן דָּאָס וּוּאָס עַר הָאָט אָזְוִי וּוּאָונְדָעְרְבָּאָר שִׁין אָנְגָּעְפָּאָנְגָּעָן.

**

בערטאָ קְלֻעְבָּאָנָּאָוּ : די פָּאָלִיטִישָׁן וּוּרְקָנוּג פָּוָן "בּוֹנְד"

מיין טעמע אִין די פָּאָלִיטִישָׁן וּוּרְקָנוּג פָּוָן בּוֹנְד אַוִּיפָּט דַּעָר אַידִישֶׁעֶר אַרְבְּעָטָעָר גָּאָם. אִיך וּוּעָל עַם פֿרְוּבִּירָן טָאָן אָזְוִי קּוֹרֵץ וּוּיְמָעְגָּלָאָך. ווען מען פָּאָנְגָּט אָז רְעָדָן וּוּעָן דֻּעָם בּוֹנְד, שְׁטָעָלָט זִיך גְּלִיְיךְ די פְּרָאָנְגָּע : וּוּאָס עֲפָעָם אַבְּאָזְנְדָעָר אַידִישָׁע סָאָצִיאַלִיסְטִישָׁע אַרְגָּאָנוּזָאָצְיָע ? די פְּרָאָנְגָּע קָעָן אַכְּבָּעָר גָּעָה שְׁטָעָלָט וּוּרָן נאָר דָּעָמָלָט, ווען מען אִין נִיט באָקָאנְט מִיט די באָזְנְדָעָר אָוּמְשְׁטָעָנְדָן פָּוָן די אַידִישָׁע מָאָסָן אִין דַּעָר דָּאָמָלְטְדִּיקָּעָר צְאָרִישֶׁעָר רְוָסְלָאָנָּה. דַּעָר, וּוּאָס אִין אַכְּבָּעָר מַעַר אַדְעָר וּוּיְנִיקָּעָר באָקָאנְט מִיט יְעַנְעָר לאָנְגָּע, וּוּעָט אָזָּז פְּרָאָנְגָּע, דּוֹכְט זַיְמָר, גָּאָרְנִית שְׁטָעָלָן. צְלִיב

די איניקע, וואם זיינען אבער נישט באקאנט מיט יענער צייט, דעניך איך, אז עס איז וויכטיך אפזושטעלן זיך אויף א זווילע אויף דער לאגע אין רוסלאנד מיט עטלאכע דרייסיק יאל צוריך, פאר דער גראנדזונג פון דעם "בונד".

רוסלאנד האט מיט זיך פארגעשטעלט אין יענער צייט א גראיס לאנד, וואו עס הערשט דער ווילקייר פון דעם צאר און זיינע משרותים. דער גראסטער טיל פון דער באפעל-קערונג האט געלעבט שטונדייך אין ארימקיט, אין פיני-סטערניש, איז געווען פאראשקלאפט און אומוסנד. מען האט גאל קיין באנדרף ניט געהאט פון א בעסערן, פרײערן לעבן בי עס זיינען געקומען די רוסישע רעוואלוציאנערע פארטיעין און האבן אַנְגָּהָוִיכָּן קעמען פאר פריהיט.

די אידישע באפעלקלערונג, אזי ווי די רוסישע, האט געליטן פון די זעלבע צרות פון דער טיראנישער וולבסט-הערשאפט. אבער זי האט געליטן נאך מער ווי א נאציע. בי די איזן זיינען צונגענומען געוזאָרן זיעדע מענטשלאָבע רעכט אלס בירגער פון לאנד. זי זיינען צוֹזָמָעָנָגָעָשָׂמִיקָט געווואָרַן אין א פאר ווינקלאָך פון לאנד, זעלבע זי האבן קיינמאָל נישט געטאָרט פאָרָלָזָן. זי איז פאָרוּעָרט גע-ווען צו באָרבָּעָתָן ערָד, צו וואַיְנָעַן אין דערפָּער. זי האבן ניט געהאט קיין רעכט צו פאָרָגָעָמָעָן רענירונֶגֶשְׁטָעָ-לעָם, אין באָגרענִיצְטָעָ צָאָלָן זיינען זי אַרְיִינְגָּעָנָמָעָן גע-וּאוֹרָן אין שולָן און אין אַנוּוּוּרְסִיטָעָן. די אידן האבן געליטן פֿאָלִיטִישׁ און קוּלְטוּרָל.

פאָרָשְׁטִיטִיט זיך, איז די נישט נאָרְמָאָלָעָ לאָגעַה האט גע-וּוִידְקָט זיינָרָ שְׁלָעָכָט אַופָּקָט די אידן בְּכָל און אויף די אַיְדִּישָׁע באַלְמָעָלָאָכָעָם און אַרְבָּעָטָעָר בְּפָרָט. זי זיינען עַקְסְּפָּלוֹאָטְרִיט און באַלְיִידְקָט געוווען אי אלס אַידָּן, אי אלס אַרְבָּעָטָעָר, ווַיְיַיְלָל אלס אַרְבָּעָטָס-גַּעֲבָעָר זיינען די אַיְדִּישָׁע באַלְעָבָטִים נִישְׁט גַּעֲוָעָן בעסער פון די רוסישע און די לאָגעַ פון די אידן איז געווואָרַן אַזְיִי דערשלאָגָן און דערנִידְעָרִיקָט, איז עס האט זיך געדאָקט אַז קַיְן הַאַפְּגָּעָנוֹגָ פָּאָר בעסערס איז שוֹן נִישְׁטָאָ.

כדי שארפער ארויסצובריינגען די גואאלדיקע ראלע וואס דער „בונד“ האט געשפילט אין דער אויפואכונג פון די אידן אין די שטעהן אונ שטעלאך, וועל איך עם איך אילומטרין מיט א פאר פאקטן.

געטט, למשל, די שתדלנות אונ גרעפט וואס האט זיך אין יענער צויט פארשפרויט ביי די אידן פון אלע שטעהן אונ שטעלאך. מיר אלע וויסן ווי מיאום אונ נידעריך עם איז פאר א פאלק צו שאפן אונ לעבן איז אולכלע באדני-גונגען. פון דער צוויטער זוית איך דאס אבער געווען א וויכטיקע באדערפניש פאר זיך.

ニיט זיענדיק גלייבארעטען מיט אלע בירגער פון לאנד, האט יעדער קליענער אונ גויסער באאטמער געפנעם שטענדייך אויף דעם אידן פארברענען, געצעפט געלט פאר יעדער קליעניקיט, אונ מען איז געווען צופרידן וואס מען קאן זיך אמוויניקסטן אויסקוקען. ווען דער באאטמער איז אבער געווען פון די אמתע רישעים אונ דערצ'ו נאך א פארביבסענער שונא ישראל, איזו צו געלט האט שוין אויך נישט געהאלפַן, איז מען דאן אנטקומען צו די שתדלנים. דער אונ דער גביר, האט מען געוואוסט איז שטעל, איז א גוטער ברודער מיטן גבערנאטאר אדער מיט א באאטמן אונ מען האט אים געטרכין מיט גוטן אונ מיט בייזן בעטן פאר די פארוינדיקטער, זיך צו ראטטעזען פון גויסע שטראפַן אדער טורמעם. פיל מאל פלענט זיך זיך אינגעבען אויפצ'ו-טאָן פיל גוטס פאר די געליטענען, אונ איזו איז ביסלאכוביין כי די אידן אנטווקילט געווארן א גאנצע גרווע שטדלנים, כי עס איז געקומען צו דעם איז איניקע פון זיך האבן שוין. פון דעם געמאכט א גאנץ געשעפט.

אט-א די שתדלנים, אדער גבירים, זינגען אויך געווען די פירער פון די אידישע קהילות אינ רוסלאנד אונ פולין. אט-א די דאזוקע אינסטיוטוציע האט אויפגעפאסט אויף די אידישע אינגרלאכע ענינים אונ האט זיך מערטנס אפגע-געבן מיט רעגולירן דאס רעליגיעע אונ גזעעלשאפטלאכע

לעבן פון דער אידישער באפעלקלערונג, און פֿאָר די צוועקן האט זיך אלעמאָל גענוייטיקט איז געלט. זיך האט איז געדאָרט אַוְפְּהַצְּלָתָן אלע רעליגיעזע פֿערזונגען, ווֹי לְמַשְׁלֵךְ, רָאַבָּאַנִּים, דְּצִיאַנִּים, כָּאֶזְאַנִּים אָזָן אַוְיד שְׁוֹלִין, אַבָּאַד אָזָן תְּלִמְזָדָה תּוֹרוֹת. די רַעֲגִירּוֹנָג האט אַיר דָּעַרְלִיבְּטָן צָו טַאַקְּסִירְן אַירְעַן מִיטְגְּלִידְעָרָן. די טַאַקְּטָעָן, אַדְעָרָן קָרָאַרְבָּקָעָן, ווֹי מעַן האט עַס גַּעַרְופְּן, אַיז גַּעַוּעַן אַ קְוֹאָלָן פֿוֹן צְדוֹת פֿאָר דֻּעַם אַרְיְמָעָן אִידְישָׁן אַרְבָּעַטָּעָר. עַס אַיז נִישְׁתָּחַט גַּעַוּעַן קִין-איַין פְּרָאַדְקוֹטָן, אַוְיפְּ וּוּלְכָן די טַאַקְּסָעָן האט נִישְׁתָּחַט אַרְיוֹפְּגָעַלְגָּט אַ שְׂתִּיעָר. די סָאַמעָן נַוְתִּיקְמָטָעָן פְּרָאַדְקוֹטָן, ווֹי לְמַשְׁלֵךְ פְּלִוִּישָׁן, לִיכְטָן, זַיְנְגָעָן שְׁוֹעָרָן בָּאַשְׁתִּיעָרָטָן גַּעַוּאָרָן; אַזְוִי אַיז פֿאָר דֻּעַם אַרְיְמָעָן אַרְבָּעַטָּעָר אַיז עַס גַּעַוּעַן גַּאַר אָוְמָעַנְלָאָךְ צָו גַּעַנְיָיסָן אַ שְׂטִיקָלָן פְּלִוִּישָׁן, עַרְ פְּלָעַנְטָן זיך עַס פָּאַרְגְּנִינְגָּן גַּאַר אַיז אַ שְׁבָתָן אַדְעָרָן וּסְ-טוּבָן. אַחֲזָעַד עַס האט מעַן גַּעַרְיסָן פֿוֹן דֻּעַם אַרְבָּעַטָּעָר גַּעַלְטָן פֿאָר דֻּעַם רַעַכְתָּן וּוֹאָס די קְהָלָה האט אַים גַּעַנְגָּבָן צָו אַרְבָּעַטָּן. כְּמַעַט אַלְעָאָרָן אַרְבָּעַטָּעָר, ווֹי לְמַשְׁלֵךְ, שְׂוֹטְמָעָר, סְטָאַלְיָאַרְעָם אָזָן נַאֲךְ אַזְוּלְכָעָן הָאָבָן גַּעַדְאַרְפָּטָן בָּאַצְּלָאָן עַקְסְּטָרָאָן שְׂטִיעָרָן, פֿאָר דֻּעָרָן דָּעַרְלִיְּבָנְיָישָׁן צָו אַרְבָּעַטָּן. אָזָן פֿוֹן אַלְעָאָרָן, וּוֹאָס מעַן האט גַּעַרְיסָן פֿוֹן די אַרְיְמָעָן מַאֲסָן, האט דֻּעָרָן אַרְבָּעַטָּעָר גַּאַרְנִישָׁטָן גַּעַנְגָּסָן. די גַּעַלְטָן אַיז אַלְעַמְּאָלָן פְּרָאַרְ שְׂוּוּנְדָט גַּעַוּאָרָן פֿוֹן די רִיְּכָעָן פְּאַרְאַצְּוּיטָן, די קְהָלָשָׁע בָּאַקְּאַמְּטָעָן, די רַעֲלִיגְיָעָזָע אַנְפְּרָעָר אָזָן די רַעֲלִיגְיָעָזָע שְׂתְּדָלְנִים.

**

אַיצְטָן לְאַמְּרָר זַעַן וּוֹאָס סְ'אַיז גַּעַוּעַן די וּוּרְקוֹנָג פֿוֹן "בּוֹנְדָן", אַוְנְטָעָר די אָוְמְשָׁטְעָנְדָן, אַוְיפְּ דֻּעָרָן לְאַגְּעָן פֿוֹן די אַידְישָׁעָן מַאֲסָן. עַס אַיז נִשְׁטָאָט קִין אַיזָּן וּוּינְגָלָן אַיז גַּעַבְּן פֿוֹן דֻּעַם אַידְישָׁן אַרְבָּעַטָּעָר, וּוֹאָס די לְעַרְעָעָן אָזָן וּוּרְקוֹנָג פֿוֹן "בּוֹנְדָן" האט נִימְטָרָן דָּעַרְגְּרִיכְטָמָן. די פָּאַרְטִּיָּה האט אַיז אַגְּרָאָרְבָּעָר צִוְּיָּה גַּעַרְאָגָן זַיְעָרָן אַגְּרִיסָע אַנְהָעָגָרְשָׁאָפָט. די אַנְ-

פִּירָעָר אַירָע זַיְינָען גַּעֲוֹעַן מַעֲנְטֵשָׁן אַיבָּעָרְגָּעְנְבָּעַנָּע צַו דַּעַם
אִידְעָאַל מִיט זַיְיעַר גַּאנְצָן לְעַבָּן. אַלְמָ אַ פָּאֶלְיטִישָׁע פָּאֶרְטִי
איַז דַּעַר "בּוֹנְדָ" אַינְגִּיכָּן גַּעֲוֹוָרְן אַ גְּרוּוּסְעָר אָוָן נִיְּעָר
פָּאֶקְטָאָר אַיְן דַּעַם פָּאֶלְיטִישָׁן לְעַבָּן פָּוָן לִיטָּע אָוָן פּוֹילִין אָוָן
שְׁפָעַטְעָר פָּוָן רְוּסְלָאָנָה, וּאוֹ דִּי מַעֲרָחִית פָּוָן דִּי אִידְעָשָׁע
אַרְבָּעְטָעָר-מַאְסָן אַיְז גַּעֲוֹעַן קָאנְצָעְנְטְּרִיטָט. דַּעַר "בּוֹנְדָ"
הָאָטָט פְּשָׁוֹט גַּעֲוֹמָעַן דֻּעְרְשָׁלָאָגְעָנָע, דֻּעְרְנִידְעְרִיקְטָע אָוָן רַעְכְּטָ
לְאוֹעַ אַרְבָּעְטָעָר אָוָן הָאָטָט זַיְיָ דַּעְרְצָוִיגָּן צַו וּוּרְן פְּרִיעָר,
מַעֲנְטֵשָׁן, בְּרָאָוּעָ קְעַמְפָעָר אָוָן בָּאוֹאָוָסְטְּזִוְּנִיקָּע אַרְבָּעְטָעָר,
אָוָן הָאָטָט פָּוָן זַיְיָ גַּעֲמָכְטָ אַיבָּעָרְגָּעְנְבָּעַנָּע רְעוֹאָלְזִיאָנָעָרָן,
וּוְאָם הָאָבָּן זַיְן נִישְׁתָּאַפְּגָעְשָׁתְּעָלָט אַפְּלִילָן צַו פָּאֶרְלִירָן זַיְיעַר
לְעַבָּן פָּאֶרְ דַּעַר גַּעֲרְכְּטָעָר זַאָךְ.

דַּעַר "בּוֹנְדָ" הָאָטָט אָוָן דַּעַם אִידְיָשָׁן אַרְבָּעְטָעָר דַּעְרוּוּקְטָ
אַ גַּעַפְּלָיְ פָּוָן אַ מַעֲנְטָשְׁלָאָכְבָּר אָוָן נַאֲצִיאָנְגָּלְעָר וּוּרְדָע,
דַּעַר אַרְבָּעְטָעָר הָאָטָט אַוְיְפָגְעָהוִיכָּן זַיְן קָאָפָּ פָּוָן דַּעַר
פְּרִיעְדְּרִיקְעָר גַּעַפְּלָנְקִיטָּה, אָוָן אַלְמָ אַ מִיטְמְעָנְטָשָׁן פָּוָן אַ
צְיוּוּלְיְוּרְטָן לְאַנְדָּה הָאָטָט דַּעַר אִידְיָשָׁעָר אַרְבָּעְטָעָר אַגְּנָעָ
הַיְּבָן פָּאֶדְרָוָן זַיְן גַּלְיְיכְבָּרְעָכְטִיקָּוָגָּה. דַּעַר "בּוֹנְדָ" אַיְזָ
גַּעֲוֹעַן דִּי עַרְשָׁטָע אִידְיָשָׁע פָּאֶלְיטִישָׁע אַרְבָּעְטָעָר פָּאֶרְטִי,
וּוְאָם אַיְזָ אַנְטָשְׁטָאָנָעָן אַוְיָפָּ דַּעַר אִידְיָשָׁעָר אַרְבָּעְטָעָר-גָּאָם
אָוָן אַ דָּאָנָק דַּעַם "בּוֹנְדָ" הָאָטָט דַּעַר אִידְיָשָׁעָר אַרְבָּעְטָעָר
אַגְּנָעָהִיבָּן אַוְ פָּאֶרְשָׁטָיָן אַז דִּי אִידְיָשָׁעָ פָּאֶלְקָמְ-מַאְסָן, פָּוֹנְקָטָ
וּוְיָאָלָע אַנְדָעָרָע פָּעַלְקָעָר, הָאָבָּן וּוּכְטִיקָּע נַאֲצִיאָנְגָּלָע אַיְנָ
טָעָרָעָן, אָוָן אַוְנָטָעָר דַּעַר פְּרִיעְרְשָׁאָפָּטָ פָּוָן "בּוֹנְדָ" הָאָבָּן
דִּי אִידְיָשָׁע אַרְבָּעְטָעָר אַגְּנָעָהִיבָּן אַרְוִיסְטָעָלָן אַלְעָרְלִי
נַאֲצִיאָנְגָּלָע פָּאֶדְעָרְנוּגָּעָן. עַם אַיְזָ גַּעֲוֹעַן דַּעַר "בּוֹנְדָ" וּוְאָם
הָאָטָט פָּאֶלְיטִישָׁע דַּעְרְצָוִיגָּן אַזָּא אַוְמוּסְמָנְדָע מַאְסָע אָוָן הָאָטָט
פָּוָן אַיְרָ גַּעֲשָׁאָפָּן אַ שְׁטָאָרְקָעָ פָּאֶלְיטִישָׁע קְרָאָפָּטָ. דַּעַר
בּוֹנְדָ אַיְזָ גַּעֲוֹעַן דַּעַר שְׁטָאָלִיךָ אָוָן כָּה פָּוָן דַּעַר אִידְיָשָׁעָר
אַרְבָּעְטָעָר-גָּאָם.

עַם וּוּטָמָ נִימָט זַיְן אַיבָּעָרְטְּרִיבָּן צַו זַגְּנָן, אַז דַּעַר בּוֹנְדָ
איַז גַּעֲוֹעַן דִּי עַרְשָׁטָע אָוָן אַיְנְצִיקָּע פָּאֶלְיטִישָׁע קָאָמְפָּ

אָרגָאנְזַעַצְיָע צו קְרִינְגָן אֲנֻרְקָעַנְגָן נִישְׁטָט נַאֲר בֵּי אַרְבָּעַ
טָעַר, נַאֲר אֹוֵיךְ בֵּי אַ פּוֹלָעַ פֿוֹן זַיְגָע גַּעַנְגָעַר, אַלְסַ דַעַר
פָּאַרְשָׁטִיעָר פֿוֹן דַי אִידִישָׁע אַרְכָּעַטָּר. אַ פְּאַרְשָׁטִיעָן צו
הָאָט דַעַר אַרְכָּעַטָּר אַנְגָּהָהִיבָּן צו פָּאַרְשָׁטִיעָן, אֹו נִיט
דוֹרֶךְ שַׁתְּדָלָנוֹת, נַאֲר דַוְרָךְ רַעֲוָאַלְזִיאַנְגָּרָן קַאַטָּפָּה, צַוְאַמְעָן
מִיט דַעַר אַלְגָּעָמִינָר אַרְכָּעַטָּרְשָׁאַפָּט, וּוּעָלָן זַיְיָ קַעַנְעָן
אוַיסְקָעַמְפָּן זַיְיָ גַּלְיְיכָבָאַרְעַכְטִיקָוָן.

דַעַר „בּוֹנְדָּה“ הָאָט גַּעַחְאַלְפָּן אַפְּשָׁאַפָּן דַי גַּעַפְּעַרְלָאַכָּעַ
אַטְמָאַסְפָּעָרָעַ פֿוֹן שַׁתְּדָלָנוֹת אֹוֹן הָאָט דַעְרָמוֹנְטָעָרָט אֹוֹן דַעַר־
צַוְוָגָן דַעַר דַעְרָנוֹיְדָעָרִיקָטָן אַיְדָן אֹוֹן גַּעַמְאַכְטָה אִים פָּאַרְ-
שְׁטִיעָן, אֹוֹ אֹוֵיךְ דַעַר אִיד אֹוֹי אַ מַעַנְטָשָׁ, פּוֹנְקָט וּוּי אַלְעָ
מַעַנְטָשָׁן. דַעַר „בּוֹנְדָּה“ הָאָט גַּעַקְעַמְפָּטָן קַעַגְנָן דַי שַׁוּעָרָעַ
קְהָלָה שְׁטִיעָן, קַעַגְנָן דַעַר קָאַרְאַבָּקָעַ, וּוּאָסָם הָאָט זַיְקָ אַרְוִיָּ-
גַּעַלְיִיגְטָ אֹוֵיף דַי פְּלִיְיצָעָסָ פֿוֹן דַי אִידִישָׁע אַרְכָּעַטָּר. דַעַר
בּוֹנְדָּה הָאָט מִיט זַיְן טַעַטְיִקְיָיט גַּעַחְאַלְפָּן פָּאַרְגִּיכָטָן אַטְ-אַ
די אַלְעָ אַלְטָעָ אַיְינְגָנוֹוָאַרְצָלָטָעָ פָּאַרְמָעָן פֿוֹן לְעָבָן אֹוֹן אֹוֵיף
דַעַם גַּעַבִּית הָאָט דַעַר „בּוֹנְדָּה“ בָּאוֹזָוּן וּוּאָנְגָדָעָ.

דַעַר „בּוֹנְדָּה“ הָאָט גַּעַוְעָקָטָדָעָ אַרְכָּעַטָּר צָום קַאַטָּפָּה
ニיט נַאֲר קַעַגְנָן דַעַר טִירָאַנִּישָׁעָר רַעֲגִירָוָגָן, נַאֲר אֹוֵיךְ קַעַגְנָן
די אִידִישָׁע בָּעַלְ-טָאַקְסָעָם אֹוֹן זַיְיָרָעָ אַנְפִּירָעָר.

דַעַר „בּוֹנְדָּה“ אֹוֹ גַּעַנְגָגָעָן צו דַי מַאְסָן, זַיְיָ גַּעַלְעָרָנְטָן,
דַעְרָצִוְוָגָן, דַעְרָמוֹנְטָעָרָט צו קַאַטָּפָּה, אֹוֹן הָאָט זַיְיָ אַוְפָּגָעָ-
הִיְוָבָן צו דַעַר הוֹיְךְ פֿוֹן שְׁטָאַלְצָעָ אֹוֹן קַעְמְפָנְדִּיקָעָ מַעַנְטָשָׁן
וּוּאָסָם זַיְנָעָן אַלְעַמְּאָלָל גְּרִיְיָיט צו קַעַמְפָּן פָּאַרְ פְּרִיְהִיָּיט אֹוֹן
רַעַכָּט, צו אַיְדָעָאַלְיִסְטָן וּוּאָסָם הָאָבָן פָּאַר זַיְיָרָ אַיְדָעָאַלְזָיְעָרָעָ
לְעָבָן אַוּוּקָגָנָעָבָן. אַטְ-אַ דָּסָם אֹוֹי דַי וּוּאָנְגָדָעָרָבָרָעָ.

הַעֲרָלָאַכָּעַ אַרְכָּעַטָּר פֿוֹן „בּוֹנְדָּה“.

יוקט פטאלניין :

**די ווירקונג פון "בונד" אויף דער אידישער
ארבעטער באוועגונג אין אַםְעָרִיקָע**

35 יאָר "בונד" — דאס איז פיל מערכ ווי פינפֿ-אוֹזֶן דרייסיק יאָר עקייסטענץ פון אַ אַידִישֶׁר אַרבעטער-אַרגּאַזֶּן ניזאַצֶּע. 35 יאָר "בונד" איז 35 יאָר רעוואַלְצִיע אַין אַידִישֶׁן לְעֵבֶן.

ניט נאָר אַין דער אלטער הײַם, נאָר אוֹיךְ כי אָנוּ אַין אַמְעָרִיקָע האָט די אַרבעטער-באַוועגונג שטענדייך זיך געפֿונען אַנטְעָרָן אַינְפְּלוֹס פון "בונד". דעם "בונד" האָט זיך אַיְינְגָעֲבָן אַינְצְפְּלָאנְצָן אַזְּאָט מִין גַּעֲפִיל פון פָּאַרטִּיבִּיָּה פָּאַטְּרִיאָטִים, אַזְּאָט מִין גַּעֲפִיל פון לִיבָּע אָוּן גַּעֲטְרִיאָשְׁאָפְּט צָו דער מַוְתָּעָר-אַרְגָּנְזִיוֹאַצִּיע, אַזְּוֹעַן דַּי טְוִיזְנְטָעָר בּוֹנְדִּיסְטָן, וּזְאָם זְיַינְעַן אַין אַמְעָרִיקָע אַרְיְינְגָעְקוּמוּן, זְיַינְעַן אַפְּלִילּוּ אַזְּוֹעַק אַוִּיפּ אַנדְעָרָה וּוּעָגָן, אַזְּ אַכְּבָּעָד זְיִיעָר וּוּאַרְימָע בָּאַצְּיאָוָג צָוּם "בונד" ניט אַפְּגָעְקִילָּט גַּוּאָזָר.

דער אַידִישֶׁר סָאַצְּיָאַלְיִיסְטִּישֶׁר אָוּן אַרבעטער-בָּאַזְּ וּוּעָנָג אַין אַמְעָרִיקָע האָט דער "בונד" צָוְעָשִׂיקְט אַיר בעסְטָן מַעֲנְטִישָׁן-מַאְטָעָרִיאָל, אַירָעָ פִּירָעָר, טּוּעָר אָוּן וּאַ-דְּטָן זְאָגָעָר. עַם אַזְּ שְׂוֹעָר צָו גַּעֲפִינְעַן אַ וּוּלְכָן ניט אַזְּ אַנְּ-גַּעֲזָעָנָם טּוּעָר אַין דער הִיגָּעָר באַוועגונג, וּזְאָם אַזְּ ניט דָּוְרְכָּגָעָנָגָעָן דַּי שָׁוֹל פון "בונד".

לאָמִיר זיך אַפְּשְׁטָלָן אַוִּיפּ דער לאָגָע פון דַּי אַידִישֶׁע אַרבעטער אַין אַמְעָרִיקָע אָין דַּי עַרְשְׁטָע יָאָרָן פון דער מַאְסְ-אַיְמִינְגְּרָאַצִּיע. די לאָגָע אַזְּ דָּאָן גַּעֲזָעָן זְיִיעָר אַ טְּרוּיְיעָרִיקָע. די אַיְמִינְרָאָנְטָן פְּלָעָגָן פְּרָאַצְּעָוָעָן אָין דַּי "סְוּוּעָט-שְׁעָפָעָר". זְיִי זְיַינְעַן כְּמַעַט ניט גַּעֲוָעָן אַרְגָּנְזִיוֹאַרט. די יְוִינְיאָנָם, וּזְאָם זְיַינְעַן שְׂוִין דָּאָן גַּעֲוָעָן, זְיַינְעַן גַּעֲוָעָן קְלִיּוּן אָוּן שְׂוֹאָךְ אָוּן פְּלָעָגָן אַפְּט, נַאֲר אַ קּוֹרְצָעָר עַקְוִיסְטָן, אַנְטְּעָרְגָּיוֹן.

אווי שנעל ווי די בונדיסטען זייןגען אריינגעטראטען אין די יוניאנס האבן זיין אריינגעבראקט מוט, ענערנייע, קאמפּס-לומט און רעווילוציאנערן גייסט. גרויסע זיגריכע טרייקם זייןגען דורךעפֿרט געוואָרַן פֿון די ליידום זויסט מייקערם, די קלְאָוקמאָכְעָר, די פֿאָרִיעָר אָזֶן שפֿעטער די אַמְּצָלְגָּאָמִיטָעָד. צוישן 1903 — 1912 זייןגען אָרִיּוֹן אין די יוניאנס טויזנטער בונדיסטען. דעריבער קענען מיר זען, או דער אַינְגְּפּלוּס פֿון די בונדיסטען אויפּ די יוניאנס אַזְּגַּוּעַן אַשְׁטָאָרְקָעָר אָזֶן אַטְּפֿעָר.

ווי האבן די בונדיסטען געווערט אַוְיף דער סָאַצְּיָאָצְּ — ליסטישער באֹועָגָנוֹג אַזְּ אַמְּעָרִיךְ ? די סָאַצְּיָאָלִיסְטִישָׁע פֿאָרְטִיּוּ בְּיוּ אָנוֹ אֵין לאָנד אֵין גַּעֲרִינְגְּדָעַט גַּעֲוָאָזֶן אַזְּ דער זעלכְּבָּעָר צִיְּתָה ווּעַן די בונדיסטען האָבָּן זִיךְ גַּעֲנוּמָעַן לאָזֶן קִיְּין אַמְּעָרִיךְ. זַיְּיָ פֿלְעָגָן אַרְוָמְפָּאָרָן אַיבָּעָרָן לאָנד אָזֶן פֿלְעָגָן אַגְּיִיטִירָן פֿאָר סָאַצְּיָאָלִיזָם אַזְּ אַינְהָאָלָט אַזְּ אַיְּדִיש אַזְּ פָּאָרָם. זַיְּיָ האָבָּן גַּעֲהָלְפָּן גַּרְינְדָּן דָּעַם אַיְּדִישָׁן טִיְּלָה פֿון דער סָאַצְּיָאָלִיסְטִישָׁע פֿאָרְטִיּוּ, פֿרִיעָר די אַיְּדִישָׁן סָאַצְּיָאָלִיסְטִישָׁע פֿעַדְעָרָאָצְּעָ אַזְּ שְׁפֿעָטָעָר דָּעַם אַיְּדִישָׁן סָאַצְּיָאָלִיסְטִישָׁן פֿאָרְבָּאָנד.

וואָס פֿאָר אַ ווּוּרְקוֹנְגָּה האָטָט גַּעֲקָעָנְטָה האָבָּן דער בּוּנְדָּוּן, זעלכְּבָּעָר אֵין אַ פֿאָלִיטִישָׁע פֿאָרְטִיּוּ, אַוְיף דָּעַם אַרְבָּעָטָעָר רִינְגָּ, זעלכְּבָּעָר אֵין אַ פֿרְאָמְטָעָרְנָאָלָעָ אַרְגָּגָנוֹיָאָצְּעָ ? דער בּוּנְד אֵין דָאָךְ אַוְיפֿגְּעָכוּמָעָן אֵין אַ לאָנד, ווֹאוֹ אַלְּצָן האָט זִיךְ גַּעֲוָאָקָלָט. די אַוְמְצָפְּרִידְנָהִימָּט אֵין גַּעֲוָעָן גַּרְוִים. עַם אֵין גַּעֲוָעָן אָזֶן עַפְּאָכָעָ, ווּעַן מַעַן האָט גַּעֲבָּרָבָּן די אַלְּטָעָ קִיְּמָן. אֵין פֿאָרְגְּלִיךְ, אֵין דער אַרְבָּעָטָעָר רִינְגָּ אַנְטְּשָׁטָאָן גַּעַנְעָן אֵין אַ לאָנד, ווֹאוֹ עַם אֵין פֿאָרָאָן אַ דָּעַמְאָקָרָאָטִישָׁע קָאנְסְטִיטּוֹצְּיָעָ. די מַעַנְטָשָׁן זײַנְעָן מַעַר אַדְעָר ווּיְנִינְקָעָר צּוּפְּרִידָן. דָאָס לְעָבָן אֵין גַּרְינְגָּר.

דער אַרְבָּעָטָעָר רִינְגָּה האָט זִיךְ גַּעֲשְׁטִיצְּט אַוְיף מִיטָּ גַּלְּדִיעָר, זעלכְּבָּעָר גַּעֲהָעָרָן צַו פֿאָרְשִׂיְּדָעָנָע שִׂיכְטָן ; דער בּוּנְד — אַוְיף דער בְּרִיטִישָׁר אַרְבָּעָטָעָר-מַאָסָע. דער אַרְ-

בעטער רינג האט מער מיטגלידער, דער בונד מער אײַנְ-
פלום אויף דעם ברײַטן עולם. דער אָרכְבֶּעְטֶעֶר רינג אַיְזַ-
רייך אָזֵן קאָן הָעַלְפָּן; דער בונד אַיְזַ אָרִים אָזֵן מָזוֹ שְׁטָעַנְ-
דיַק קָוְמָעַן נָאָךְ הַילְפָּן.

אָבָּעָר מִיט דָּעַר גָּאנְצָעַר פָּאָרְשִׂיְדְּנְקִיטַּה אַיְזַ דָּאָךְ
פָּאָרָאָזֵן עַפְּעַם וּוְאָס שְׁטָעַלְטַּזְיַיְּנִידְן דָּעַר זְעַלְבָּעָר
לְיִנְיָע. בַּיְדַּע זְיִינְגַּן שְׁטָאָרְקָן, סָאָלִיד, בַּיְדַּע פָּאָרְמָאָגָן
אוּטָאָרִיטָעַט. דָּעַר גְּרוֹסְמָעָר אָנְגָּעוּזְעַנְגָּר פִּירְעָה, וּלוֹאָדִימָר
מְעַדְעַם, הָאָט דִּיכְתִּיק עַרְכָּלְעָרטַּם, אַזְיִינְגַּן אַיְזַ
אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר-מִשְׁפָּחָה. וּוי מִיר הָאָבָּן שְׁוֹן גְּעוּזָן, הָאָט דָּעַר
בּוֹנְד גְּלִילְפְּעָרְטַּא אַהֲרָן זְיִינְגַּן בְּעַמְּטַע אָזֵן פִּיאָאִיקְסְּטַע מִיטַּ-
גְּלִידָעָר. זְיַי, דַּי בּוֹנְדִּיסְטַּן, זְיִינְגַּן גְּעוּזָן דָּעַר פָּוֹנְקָן, וּוּלְ-
כָּעָר הָאָט זִיר צְעַפְּלָאָקְעָרְטַּמְיַן אָזֵן צְעַפְּרִוִּיטַּא פָּיְיעָר פָּוֹן
בָּאָגִיּוּסְטְּעָדוֹרְנוֹגָן אָזֵן פָּוֹן קָאָמְפַּטְיַן דָּעַר אִידְיָוּשָׁעָר אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר-
בָּאוּזָעָנוֹגָן. דָּעַר בּוֹנְד הָאָט גְּעַשְׁקָטַּא אִידְיָוּשָׁעָר אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר,
וּוּלְכָעָה הָאָבָּן דְּעַרְוּוּקְטַּמְיַן דָּעַם גְּעַפְּלִילַּיְּנָה פָּוֹן רַעַמְפְּעַקְטַּמְיַן צָו דָּעַר
אִיגְּגָעָנְגָּר שְׁפְּרָאָר אָזֵן קָוְלְטוֹר. דָּעַר גְּיִיסְטַּמְיַן פָּוֹן בּוֹנְד הָאָט
גְּעוּזְוִירְקָטַּא אַיְזַ דָּעַר גְּרִינְזָוֹגָן אָזֵן אִוְּפָהָאַלְטוֹנָגָן פָּוֹן דַּי
אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר רִינְג שְׁוֹלְן.

וּוּיוּטָעָר, וּוְאָס הָאָט דָּעַר בּוֹנְד גְּעַנוּמָעַן פָּוֹן אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר
רִינְג?

עַרְשְׁתָּנָם — דָּעַם פְּרָאָקְטִישָׁן גְּיִיסְטַּמְיַן פָּוֹן אָרְכְּבֶּעֶטְיַם;
צְוֹוִיטָנָם — פִּינְגָּנָסָן. דָּעַר אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר רִינְג הָעַלְפָּטְטַּא כְּסָדָר
דָּעַם בּוֹנְד פִּינְגָּנְצִיעַל. פָּוֹן צִיְּמַת צָו צִיְּמַת קָוְמָעַן אַרְאָפְ-
שְׁילְוחִים פָּוֹן בּוֹנְד. זְיַי גְּעַפְּגִינְגַּן זְיִיעָדָע גַּעַטְרִיסְטָעָר פְּרִינְטַּא
אַיְזַ דָּעַם אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר רִינְג. דַּי שְׁטִיעַצְעַ פָּוֹן אַ. ר. הָעַלְפָּטְטַּא
דָּעַם בּוֹנְד אָנְפִּירָן זְיַי רַעַוְאַלְזִיאָנְגָּרָעָר אָזֵן קָוְלְטוּרָעָלָעָ
טָעַטְיִיקִוִּיטַּא.

דָּעַר בּוֹנְד אַיְזַ דָּעַר אַלְטָעָר הַיִּם, אָזֵן דָּעַר אָרְכְּבֶּעְטֶעֶר
רִינְג אַיְזַ דָּעַר נִיְּעָר הַיִּם — אַיְינְגָּר דַּי מְוֻטָּר, דָּעַר צְוֹוִיִּ-
טָעָר — דָּאָס קִינְדָּה. בַּיְדַּע קָוְמָעַן זְיַי צָו דַּי עַרְשְׁלָאַגְּנָעָן,
אָנְטְּעַרְדְּרִיקְטַּע אָזֵן פָּאָרָאָקְטַּמְיַן, צָו דַּי וּוְאָס הָאָבָּן שְׁטָוָ-

מעריהית דורות-לאנג אַרְיבָּעֶר גַּעֲטָרָאָגָן כָּלְעָרְלִי דָּעָרְנִידָעַ
רָוְנְגָעַן, צֹ דִּי קָוְמָעַן זַי אָוָן וּוְעָגַן אָוָן מָוְנְטָעָדָן צֹם קָאַמָּפָ
פָּאָרָ מְעַנְטָשָׁלָאָכָעָר חַשְׁיּוֹת אָוָן עַקְאַנְאָמִישָׁעָר פְּרִיְהִיָּט.

* *

לייבל בעקרע :

דער "בונד" אָוָן דָּעָר אִידִישָׁעָר אַרְבעָטָעָר אַיְן
רוֹסְלָאָנד.

אייך וועל פרובירן אָיֵן מִיּוֹן קוֹרְצָעָר רָעָדָע אייך גַּעַבָּן
אָשְׁטִיקָל בַּיְלָד וּוְעָגַן דָּעַם לְעָבָן פָּוּן דָּעַם אִידִישָׁן אַרְבעָטָעָר
אָיֵן רָוְסְלָאָנד אִידְעָר דָּעָר "בּוֹנְד" אִיז גַּעֲרִינְדָּעָט גַּעֲוָאָרָה,
אייך צֹ בָּאָקָעָגָעַן מִיטָּדָע אַרְבעָטָעָרָם פִּין אָוָן צְרוּתָה.
דָּעָרְנִיךְ וּוּלְלָאָרָךְ אָיֵן קוֹרְצָן פְּרוֹבִירָן וּוּיְזָן, וּוּאָס דָּעָר
"בּוֹנְד" הָאָט אַוְיְגָעָטָן פָּאָרָ דָּעַם אִידִישָׁן אַרְבעָטָעָר אָיֵן
רוֹסְלָאָנד, אִים צֹ פָאָרוֹאָנְדָלָעָן פָּוּן אָדָעָרְלָאָגָעָנָעָם, מָוָטָה
לְאָזָן שְׂקָלָאָפָּה אָיֵן אָהָלְדִישָׁן, מָוְטִיקָן פְּרִיְהִיָּט-קַעְמָפָעָר.
מִיטָּ יָאָרָן צְרוּיקָ פָּלָעָגָט דָּעַר אִידִישָׁעָר אַרְבעָטָעָר אָיֵן
רוֹסְלָאָנד אַרְבעָטָן אָיֵן קְלִיְּנָעָ פָּאָכְרִיקָן אָוָן וּוּאָרְשָׁתָאָטָן 16
אוֹן 18 שָׁׁהָא אָמָּג אָוָן עָרָ פָּלָעָגָט קְרִינְגָן קְלִיְּנָעָ שְׁבִירָות.
דָּעָר בָּאָלְעָבָּאָס פָּלָעָגָט קוֹקָן אִיפָּן אִידִישָׁן אַרְבעָטָעָר וּוּי
אוֹוָפָּה אָשְׁקָלָאָפָּה, פָּלָעָגָט אִים זְדָלָעָן, רִיאַדָּן צֹ אִים אָוִיפָּה "דוֹ"
אוֹן, אָיֵן אָסָרָ פָּאָלָן, אִים שְׁלָאָגָן, עָרָ פָּלָעָגָט אִים אָרוֹסִיסָה
וּוּאָרְפָּן פָּוּן וּוּאָרְשָׁטָאָט וּוּיְזָן דָּאָס פָּלָעָגָט זִיךְרָ אִים נָאָרָ פָּאָרָ
וּוּלְלָאָרָךְ.

סְאִיז גְּרִינְגָן צֹ פָאָרְשָׁטָיְין, אָז דָּעַר אִידִישָׁעָר אַרְבעָטָעָר,
וּוּמְעָן דָּעַר בָּאָלְעָבָּאָס הָאָט בָּאָטְרָאָכָט וּוּי אָשְׁקָלָאָפָּה, הָאָט
לְאָנָגָן נִיטָּ גַּעֲקָעָנָט בָּאָחָגָנְדָלָט וּוּרְעָן אָוִיפָּה אָזָאָט אָוִיפָּה. עָרָ
הָאָט גַּעֲמוֹזָט פְּרִיְהָר אָדָעָר שְׁפָעָטָעָר רֻעוֹאָלְטָרָן. דָּעָרְוּוֹיָל
הָאָט דָּעַר אִידִישָׁעָר אַרְבעָטָעָר גַּעֲגָלְוִיבָט אָיֵן גָּאָט אָוָן גַּעַבָּן
הָאָפָט אָוִיפָּה מְשִׁיחָה'. וּוּגַּעַן סְטָרִיוֹיקָן אָוָן פְּרָאָטָעָסְטָרָן הָאָט

ער אפילו ניט געטראכט. ער האט זיך געהאלטן וויי אַשְׁקָלָאָף אָזֶן גַּעֲטָאָן ווֹאָס דַּעַר בַּאַלְעַבָּסִים הָאָט אִים גַּעַהַיִּסְן. ער האט גַּעֲקוֹקָט אַוִּיפָּט דַּעַם בַּאַלְעַבָּסִים ווֵי אַוִּיפָּט זַיִּין בַּעַלְתָּוֹבָה אָזֶן גַּעַהַאָלָטָן אָזֶ ער מַזְוָ אִים שְׂטַעַנְדִּיק דַּאַנְקָבָאָר זַיִּין אָזֶן גַּעַהַאָרָכָן.

קַוְלְטוּרָעֵל הָאָט דַּעַר אִידְיוֹשָׁעָר אַרְבָּעָטָעָר גַּעַלְעַבָּט אַיִּן פִּינְסְטָרְנִישָׁ, גַּעַלְזִיבָּט אַיִּן חַיְּלִיקָעָ אָזֶן צְדִיקִים אָזֶן ווֹאָנוֹ דַּעַר, אָזֶן דַּאָס הַעֲכַסְטָע ווֹאָס ער האט גַּעֲקָעָנָט אָזֶן זַגְּנָן אַקְפִּיטָל תְּחָלִים. ווּעַלְתָּאָכָע ווִיסָּן, ווּעַלְתָּאָכָע בַּילְדָּוֹנָג אַיִּם אִינְגָּאנְצָן גַּעַוּעַן פְּרָעָמָה.

דַּעַם אַרְבָּעָטָעָרָם קִינְד פְּלָעָגָט אַפְּאָר זְמִינָם אַפְּלָעָה-נָעַן אַיִּן תְּלִמְדוֹדְתָּוֹרָה, אַחֲדָר ווֹאָס עַמְּהָאָבָן גַּעַלְעַנְטָט דַּי אַרְיָמָע אָזֶן ווֹאָס דַּי דַּעַרְצִיעָר זַיִּינָן גַּעַוּעַן דַּי עַרְגְּסָטָע פָּוֹן אַלְעָ אַמְּאַלְיָקָע מַלְמָדִים. דַּעַרְנָאָה, צַו אַכְּטָה, זַיִּין יָאָר, פְּלָעָגָט מַעַן אִים אַפְּגָעָבָן, צַו אַמְּיִסְטָעָר זַיִּיךְ לַעֲרָנָע אַמְּלָאָכָה. אַנְשָׁטָאָט צַו לַעֲרָנָע אִים פְּלָעָגָן דַּעַר בַּאַלְעַבָּסִים אָזֶן זַיִּין ווִיְּבָרָזְבָּן מִטְ אִים אַיִּין חַיְּזָאַרְבָּעָט אָזֶן אִים אַפְּטָשָׁלָאָגָן, אַזְוִי ווֵי דַּאָס ווּוְרָט גַּעַשְׁלָדָעָרָט אַיִּין וַיְּהָ רָאוּעָנָפָעָלָדָם דַּעַרְצִיאַלְוָנָג "דַּעַר גַּנְבָּ" אָזֶן אַיִּין שְׁלוֹם אַשְׁם "אַיִּין דַּעַר לְעָרָעָ".

גַּעַוְלִישָׁאַפְּטָלָאָךְ הָאָט דַּעַר אַרְבָּעָטָעָר זַיִּיךְ גַּעַפְּגָעָנָע אַוִּיפָּט דַּעַר נִידְעָרִיקָסְטָעָד שְׁטוֹפָעָ. ער אַיִּין גַּעַוּעַן דַּעַר גַּרְאָכְבָּר יְוָנָגָן, וּוּלְכָן מַעַן מַזְוִי אַוִּסְמִינְדָּן, אַיִּין בִּיתְהַמְּדָרָשׁ בַּיִּם דַּאַוְנוֹנָעָן הָאָט ער גַּעַמוֹזָט זַיִּצְנָן בַּיִּדְרָמָר.

פָּאַלְיִטִישׁ זַיִּינָן דַּי אַיִּדְן אַיִּן רַוְּסָלָאָנד גַּעַוּעַן רַעַכְטָלָאָזֶן, גַּעַלְעַבָּט אַונְטָעָר שְׂטַעַנְדִּיקָעָ פַּאַרְפָּאַלְגָּוָגָגָגָן. אַכְּבָר מַעַר פָּוֹן אַלְעַמְּעָן הָאָט פָּוֹן דַּעַם צָאָרָם גַּזְוָרוֹת גַּעַלְיָהָן דַּעַר אִידְיוֹדָשׁ שְׁעָר אַרְבָּעָטָעָר. ער אַיִּין גַּעַוּעַן דַּעַר נִידְעָרִיקָסְטָעָר פָּוֹן דַּי נִידְעָרִיקָע.

סְאַיִּין גַּרְיָנָג צַו זַיִּין פָּוֹן דַּעַם קוֹרְצָן בַּיִּלְדָּה, ווֹאָס אַיִּיךְ פָּאַב אַיִּיךְ דַּאָס גַּעַנְעָבָן, ווֵי טַרְוִיְּעָרִיק עַמְּ אַיִּין גַּעַוּעַן דַּי לְאַגְּגָעָ פָּוֹן דַּעַם אִידְיוֹשָׁן אַרְבָּעָטָעָר אַיִּין רַוְּסָלָאָנד.

אוֹ דַּעַר "בּוֹנְדָ" אַיִּין גַּעַרְגִּינְדָּעָט גַּעַוְוָאָרָן מִיט 35 יָאָר

צורך האט ער אroiסגעשיקט זיינע אגיטאטארם צוישן די
 אידישע ארבעטער אין די אידישע געטאמ. די אגיטאטארם
 האבן גענומען רoidן צו די אידישע ארבעטער וועגן א שער
 געדער און בעטער וועלט, וועגן סטרייקן, וועגן עקאָנַּי
 מישן קאָטַּפַּת, אין דער אידישער ארבעטער האט זיך גענוּ
 מען צוחען. נאָך אידיער דער "בונד" איז גענידעת געַ
 וואָרַן פֿלְעַגְן אֲגִיטַּאַטַּאַרְמַּן אַרְוֹמְגִּינְיָן צוישן די אידישע אַרְ
 בעטער און רעדן צו זיי, און די אידישע ארבעטער
 פֿלְעַגְן זיך די ערשתע צוית ניט וועלן צוחערן. נאָר
 וואָס ווייטער האבן זיך גענומען צוחערן צו דעם וואָס
 דער בונדיסטיישער אגיטאָטַּאַר האט געזאגט און עס אַרְיַּיןַ
 גענומען טיף איז מוח אַרְיַּין. ניט נאָר האבן זיך עס אַרְיַּיןַ
 גענומען איז מוח, נאָר זיך האבן גענומען אַרגְּגַּנְּיוּרַן זיך
 איז זיירע וואָרטאטטען פֿאָר גַּרְעַסְעַרְעַ שְׁכִירָות און קלענערע
 ארבעטעס-שטונדען. דער "בונד" האט זיך אַרגְּגַּנְּיוּרט, ער
 האט אַנגְּעַפְּוִירַט און אroiסגעחהַלְפֵן דעם אידישן ארבעטער
 איז זיינע סטרייקם.

דער אידישער ארבעטער, וועלכער האט איז משך פֿוֹן
 הונדרטער יאָרַן נאָר גַּגְּלוּיבַּט איז גַּט אַן גַּעהַפְּט אַוְיף
 מישין, איז מיט אַמְּאָל גַּוְאָרַן פֿעַיְקַּפְּאָר אַן עַקְּאַנְּגַּמִּישַׁן
 און פֿאָלִיטִישַׁן קאָטַּפַּת, און מַעְרְקוּדִיךְ, בְּמַעַט אַלְעַ
 סְטְּרִיּוּקָם, איז וועלכּע דער אידישער ארבעטער האט אַן
 אַנטְּיִיל גַּעַנְּוּמָעַן, זיינען גַּעוּוּן גַּוט אַרגְּגַּנְּיוּרט אַן גַּעַ
 פֿלְאָנַּט.

זענדיק דאס בילד זיך מיט אַמְּאָל איז דער אידישער
 ארבעטער אַרוּם איז קאָטַּפַּת וואָלט מען גַּעַנְּגַּט מִינְגַּן, צו
 די נְשָׂמוֹת פֿוֹן די אַמְּאָלִיקָע אַידִישָׁע הַעַלְדָּן האבן גַּעַנְּגַּעַן
 אַ פֿאָצַּן אַן די הַעַרְצָעָרָר פֿוֹן די אַידִישָׁע אַרבעטער אַן
 רַוְּמַלְאָנַּד.

דער "בונד" האט דורך זיינע אגיטאָטַּאַרְמַּן גַּעַלְעַרְטַּן
 דעם אידישן ארבעטער סְאַצְּיאַלְיָום. ניט בלוייז די פרְאַיזָּן

פֿון סָצִיאַלְיוֹם, נָאָר אָוֵיך דָעַם גִּיסְט זַיְנָעַם. דָעַר „בּוֹנד“ הָאָט אַרְיִינְגֶּנְגָּסְמָן אֲשָׁטוֹאָס אַיְדָעַלְיוֹם אַיִן דֵי הָעַרְצָעֶר פֿוֹן די אַיְדִישׁע אַרְכְּבָעַטָּעָר. דָאָס אַיִז נִיט גַּעֲוֹעַן קִיּוֹן וּוּאַסְעָרָדִיקָעָר אַיְדָעַלְיוֹם, נָאָר אָן אַיְדָעַלְיוֹם פָּאָר וּוּלְכָנוּ דָעַר אַיִז דִישְׁעָר אַרְכְּבָעַטָּעָר הָאָט גַּעֲקָמְפָט אָוֹן וּוּלְכָעָר הָאָט אַיִם גַּעֲנָעַן כְּחַ צַו חָאָפָן אַוִּיפָּא אֲבּעַסְעָדָעָר וּוּלְטָט.

דָעַר „בּוֹנד“ הָאָט גַּעֲנָמָעָן אַנְטּוֹוַיְקָלָעָן דָעַם אַיְדִישׁן אַרְכְּבָעַטָּעָר קָוְלְטָרוּאַל. עָרְהָאָט אַיִם גַּעֲלָרָנָט צַו לַיְעָנָעָן אָוֹן שְׁרִיבָּן. עָרְהָאָט בְּאַשְׁאָפָן לַיְעָנָעָר צְוִוִּישׁן די אַיְדִישׁע אַרְכְּבָעַטָּעָר אָוֹן זַיִן גַּעֲלָרָנָט לַיְעָנָעָן די וּוּרָק פֿוֹן די בּעַסְעָדָעָר אַיְדִישׁע שְׁרִיבָּעָר, זַיִן מַעַנְדָּלָעָן מַוכְרָסְפָּרִים, פֿרִץ אָוֹן שְׁלוֹם-עַלְיָיכֶם.

דָעַר „בּוֹנד“ הָאָט גַּעֲמָאָכְט פֿוֹן דָעַם דִּעְרָשָׁלָגְגָעָנָעָם שְׁקָלָאָפָא אֲבּאָוּאָסְטוּזְיִינְקָן קַעְמָפָעָר. דָעַר בּוֹנד הָאָט אַיִיך גַּעֲרוֹפָן דָעַם אַיְדִישׁן אַרְכְּבָעַטָּעָר צַו קַעְמָפָן קַעְגָּנָן רַעֲכָטָלָאָזְוִינְגִּיָּטָם.

זַעַנְדִּיק פֿוֹן אַט די פָּאָר וּוּרָטָעָר, וּוּאָס אַיִך הָאָב דָא גַּעֲזָגָט, וּוּאָס דָעַר „בּוֹנד“ הָאָט אַוְיְפָגְעָטָאָן פָּאָר דָעַם אַיְדִישׁן אַרְכְּבָעַטָּעָר אַיִן רַוְּסָלָגָנָה, אַיִז גַּרְיָנָג צַו פָּאָרְשָׁטִיָּין, פָּאָר וּוּאָס דָעַר „בּוֹנד“ הָאָט אֲבָעָטָהָרָן גַּעֲרוֹפָן צַו וּוּרָן די פָּאָרְטִיָּי פֿוֹן דָעַם אַיְדִישׁן אַרְכְּבָעַטָּעָר-קָלָאָם. דָעַר בּוֹנד הָאָט גַּעֲזָגָט צֻוּמָּאָס אַיְדִישׁן אַרְכְּבָעַטָּעָר: „הָאָפָ אַוִּיפָּזֶר“, „נָאָר אַיִר אַרְכְּבָעַטָּעָר אַלְיָוָן קַעְגָּט זַיִך הַלְּפָנָן“, „אַיִיעָר אַיְדָעַלְיָה אַיִוְרָס אַיְדָעַלְיָה!“

מיכלע טאכטשניך :

די אנטווקלונג פון דעם אידישן טעאטער אין אַמּוּרִיקָע

ווען מיר טרעטן צו צו אין איבערבליך איבער דער גע-
שיכטעה פון דעם אידישן טעאטער אין אַמּוּרִיקָע אין פֿאָר-
לוֹוֶפֿ פון די לעצטער 50 יאָר, מוז מען פריער פון אלֶז האָבָן
אין זיינע צוּווֵי זאָכָן : עדשטעטן, דעם אַיְצָטִיקָן צוֹזָאמָעָנִי-
ברוך, דעם קרייזים אין טעאטער, ווי בְּכָל אַיְן דער קָוְלָטוֹר.
צוּווִיטָנָם, 50 יאָר אַנְטּוּוֹקְלָוְנָג פֿוֹנָם אַדִּישָׁן טעאטער. דָס
איַז נִיט ווי בַּי אַנְדְּעָרָע פֿעַלְקָעָר, פֿוֹפְצִיקָיְאָר פֿוֹן דער לאָנָ-
געַר טעאטער גַּעֲשִׁיכְטָעַ, נַאֲרַדָּס מִינְטָמָן אין עצַמְדָע גַּעַ-
בודט אַז אַנְטּוֹוֹקְלָוְנָג פֿוֹן דעם אַדִּישָׁן טעאטער.

נאָכְדָעַס ווי עס איַז גַּעַשְׁפָּן גַּעַוְאָרָן אַהֲבָשָׁר אַידִי
שער יְשֻׁוָּב אַז אַמּוּרִיקָע, הָאָט וְזֶה, צוֹזָאמָעָן מִיט אַנְדְּעָרָע
קוֹלְטוֹרָעָלָע אַיְדִישָׁע אַיְסְטִיטּוֹצְיָעַ, אוֹיז גַּעַגְּרִינְדָעַט דַעַר
טעאטער. דַעַר אַיְדִישָׁר טעאטער, ווי אלָע אַנְדְּעָרָע טעַאַ-
טָעַרְסָמָן, איַז אַרְעַזְלָטָטָט פֿוֹן דעם פֿאָרָלָאנָג פֿוֹן די מַאֲסָן צו
הָאָבָן אַ פְּלָאַזְן וּוֹאַזְן זֶה פֿאָרוֹוְיָילָן אַז טָקָע פֿאָרְגְּעַנְגִּין
הָאָבָן אוֹיז. מעַן מוז הָאָבָן אַ פְּלָאַזְן וּוֹאַזְן מעַן זֶלְקָעַנְעַן זֶעַן
אין אַפְּשָׁפְּגִּילָוְנָג פֿוֹן דעם אַיְגָעָנָם לְעַבָּן, פֿוֹן די אַיְגָעָנָם
פֿרָאָכְלָעָמָן, פֿוֹן די אַיְגָעָנָעָ פרִיאָן אַז לִיְהָן.

ווען די אַיְדָן זַיְנָעַן אַנְגְּקוּמוֹן קִיּוֹן אַמּוּרִיקָע הָאָבָן ווי
מִיט זֶה מִתְגָּעֶבֶרְאָכָט וַיְיַעַר בַּיֶּסֶל קוֹלְטוֹר פֿוֹן דַעַר אַלְטָעַר
היַם. דַעַר טעאטער איַז אַיְבָּעָרָהוּפְט אַרְכָּעָגָעָבָרָאָכָט גַּעַ-
וּזְאָרָן פֿוֹן רַוְמָעַנִּיעַ אַזְן רַוְמָלָאנָד, אַזְן הָאָט דַעַר אַנְגָּעָנוּמָן
דַעַם זַעַלְבִּיקָן פְּנִים, ווי עַר הָאָט פרִיאָר דַאֲרָטָן גַּעַהָאָט. אַז

די נאר ערשותע יארן פון דער אימיגראצייע אויז די איזין זיט געלען אין קאָפּ טעאטער — זוי האָבן זיך צווערטט גע- דאָרפטט פֿאַרְזֶאָרגֶן מיט חינה, אוין זיך אַבִּיסֵּל אַיְנְבִּירְגֶּרְעָן אין דעם נייעם לאָנד. ערשות דאן וווען דאס אַידישע לעבן האָט זיך אַוִּיסְגַּעַשְׁפְּרִיִּיט האָט זיך אַנְגַּעַשְׁטוּסָן אָן פֿאַרְשִׁיִּידָן דענע פֿרְאַכְּלָעָמָן, זיינען אַוִּיפְּגַּעַקְּמוּן פֿאַרְשִׁיִּידָן אַרגָּא- נִוְּצִיעָם: די פֿרְעָסָע האָט זיך אַנְטוֹוִיקְּלָטָן, אוין דאן האָט זיך אַוִּיך אַנְגַּעַפְּטָנְגָּן די אַנְטוֹוִיקְּלָונָגָּן פָּון דעם אַידישן טעאטער אין אַמְּעָרִיקָע.

צְוָעָרֶשֶׂת אַיְזָה דָּעָר טַעַטָּר גַּעֲוָעָן נִיטָּמָעָר וּוּי אָפָּדוּוּיְלוּגָּן אַיְסְטִיטּוּזְצִיעָם. מַעַן פְּלָעָגָט שְׁפִּילָן לַיְכָּדְעָטָעָם, וּוּאַסְּמָהָהָאָבָּן אַוְעַקְּגַּעַנְמָעָן דִּי מַאֲסָן פָּון די דָּאָגוֹתָהָ פָּוּנְיָם לְעָבָן. די פִּיעָסָן זַיְנָעָן אַפְּטָט גַּעֲוָעָן פָּאָנִיְּתָאָסְטִיְּשָׁע אַוּן בִּיבְּלִישָׁע. דָּרְגָּנָּאָךְ אַיְזָה גַּעַקְּמָעָן דִּי עַפְּאָכָעָ פָּון גַּאֲלְדְּפָאֲדָעָנָּעָן. צַוְּיָשָׁן דִּי הַוִּיפְּטָט שְׁמָעוֹרָן. פָּון די אַקְּטִיאָרָן זַיְנָעָן צָו יְעַנְעָרָ צִיְּתָן גַּעֲוָעָן: אַדְלָעָר, קַעַלְעָר, לַיְפְּצִין, בִּינָע אַבְּרָאַמְּזָוִוִּישָׁן, מַאֲגַלְעָמָקָא. עַם האָט אַבְּעָרָ נִיטָּלָאָגָּג גַּעַנוּמָעָן אַוּן עַם האָט זיך בָּאוֹיוֹן אָרְעָפָרָמָעָר פָּון אַידִישָׁן טַעַטָּר — יְעַקְּבָּגָּאָרְדִּין. בֵּין יְעַנְעָרָ צִיְּתָן הָאָבָּן דִּי אַיְנְטָעַלְגָּעָנָּטָן גַּאֲרָנִיתָן גַּעַהְאָטָן צָוּ מָאָן מִיטָּן טָעָ אַטָּרָ. זַיְיָ פְּלָעָנָן חֹזֶקָּהָאָן פָּון די אַקְּטִיאָרָן, וּוּאַסְּמָהָהָאָבָּן זַיְכָּנָּאָרָשָׁאָוִיפְּ דָּעָר בִּינָע. אַכְּבָּר, טְרָאָצָּדָעָם וּוּאַסְּמָהָהָגָּאָרָ דִּינָּס דְּרָאַמְּנָעָן רַוְּפָּן בֵּין אָנוֹזָהָחִינָּטָן צָוּ טָאָגָּרָאָרוֹיָס אָמִיָּהָ נַוְּנָּגָּפָּאַרְשִׁיְּדָנָהִיָּיט אַיְן בָּאַצְּגָּוָן צָוּ זַיְיָדָר לַיְטָעָרָאָרִישָׁן אַוּן קַוְּלָטוֹרָעָלָן וּוּרְטָמָ, הָאָבָּן דִּי אַיְנְטָעַלְגָּעָנָּטָן אַוְנָטָעָר זַיְיָן וּוּירָ- קָוָנָגָּאַנְגָּגָן בָּאַזְוָכוֹן דָּעָם טַעַטָּר. גַּאֲרָדִין האָט גַּעַ- ברָאָכָת אַוִּיפְּ דָּעָר בִּינָע עַדְנָסָטָע פֿרְאַכְּלָעָמָעָן וּוּאַסְּמָהָהָאָבָּן אַיְן פָּאַמְּלִיאָעָן לְעָבָן, דָעָם קָאָמָפּ אַזְוִיָּשָׁן רַיְכָע אַוּן אַרְמָעָ. זַיְנָעָ כָּהָאַקְּטָעָרָן זַיְנָעָן זַיְיָעָרָ אַפְּטָט נִיטָּמָעָר וּוּי אַנְגָּעָ וּוּאַרְפָּן — שָׁאָטָנָם פָּון מַעְגָּשָׁן, דָאָר שָׁאָטָנָם פָּון לַעֲבָדִיקָעָ מעָנָשָׁן, מִיטָּמָעָן דִּי מַאֲסָן הָאָבָּן גַּעַקְּעָנָטָן קָוָמָעָן אַיְן בָּאָ- רִירָוָנָגָּן. די אַלְעָ פִּיעָסָן זַיְנָעָן נִיטָּאַזְוִי טְרוֹקָן וּוּי עַם וּוּוִוִּוּזָט זַיךְ אַוִּסָּמָ. אַנְשָׁטָאָטָם צָוּ הָאָבָּן אָגָּרְשָׁן קָאַמְּקָעָר, וּוּי בֵּין

גאלדפֿאַדְעָנָעַן, זיינען געשאָפּן געווֹאַרְן הומְאַרִיסְטִישׁע טיפּן. אֶזְזֶעָנְדְעָרְנוּגָג אֵין טַעַטְמָעָר צַוְּעַנְעָר צִיְּתָאֵין גַּעֲוָעָן זַיְּעָר נַיְּטִיק, זַיְּיָל סַיְּיָ דִּי אַקְטִיאָרָן אֵין סַיְּיָ דָּאָס פּוּבְּלִיקָום זַיְּנָעָן מִיד גַּעַוְּוָאַרְן פּוֹן זַעַן אָוֹן שְׁפִּילְן פָּאַנְטָאַסְטִישׁעַ רָאַלְן פּוֹן גַּעַנְעָרָלָן אָוֹן פְּרִינְצָן אַדְעָר דִּי פְּרוּמָעַ רָאַלְן פּוֹן רְבָנִים אֵין חַסְיָדִים — זַיְּיָ הַאָכְבָּן גַּעַפְּאַדְעָרָטַן מַעַנְשְׁלָאַכְעַ רָאַלְן. אֵין אַקְרָצָעָר צִיְּתָהָאָכְבָּן דִּי אַקְטִיאָרָן זַיְּד אַרְמְגָנָעָן אָז זַיְּיָ קְרִינְגָן אַבעְמָרָעַ גַּעַלְעָנְגָהִיטַן צַוְּוִיְּזָעַר קְונְסָטָן אֵין אָז עַרְנִיְּסָטָעַ רָאַלְעַ, זַיְּיָ אֵין דִּי גַּאַרְדִּישָׁעַ רָאַלְן פּוֹן דִּי לִיְּכָטָעַ דְּרָאַיְּזָעַן.

שְׁפַעְטָעָר הַאָטַט זַיְּד גַּעַשְׁאָפּן אַמְּדָנָעַ לְאַגָּעַ. דִּי בעַמְּסָעַ רָע אַקְטִיאָרָן, זַיְּיָ קְעַסְלָעָר, אַדְלָעָר, טַאַמְּשָׁעָוָסְקָי, הַאָכְבָּן גַּעַעַפְּנָט אַיְּגָעָנָעַ טַעַטְמָעָרָם אָוֹן גַּעַנוּמָעַן קְאַנְקָוְרִין צַוְּיָשָׁן זַיְּד. כַּדִּי דַעַר טַעַטְמָעָר וְאַל קָעָנָן עַקְוִיסְטִירָן — פְּשָׁוֹט צַוְּ פְּאַרְזִיכְעָרָן דִּי קָאַסְעַ — הַאָטַט מַעַן אַגְּנָעָפְּאַגְּנָעַן שְׁפִּילְן עַרְגָּעָרָעַ פִּיעָמָן, אָוֹן אֵין אַקְרָצָעָר צִיְּתָ אַזְוָם הַאָטַט מַעַן כְּמַעַט אַיְּגָנָגָנָצָן פְּאַרְגָּעָמָן אָוֹן גַּאַרְדִּינָעַן אָוֹן זַיְּנָעַ קְאַלְעָגָן.

אַכְבָּעַ, דָּאָס וּוָאָס מַעַן הַאָטַט גַּעַנוּמָעַן וּוּיְיָנִיקָעַר אַוִּיפּ-פִּירָן גַּאַרְדִּינָס פִּיעָמָן מִיְּנִינְטָן נַאֲךְ נִית אָז מַעַן קָעָן אַזְוָעָקָן מַאֲכָן מִיטָּה דַעַר הַאַנְטָמָע דַעַם אַיְּנָפְּלָוָם וּוָאָס עַר הַאָטַט גַּעַהָאָטַט סַיְּיָ אַוִּיפּ-דִּי אַקְטִיאָרָן, סַיְּיָ אַוִּיפּ-דִּי מַאֲסָן, אָוֹן סְפַעְצִיעָלָן אַוִּיפּ-דַעַר אַיְּדִישָׁעָר דַרְצָמָאַטְוָגָיָעַ. יַעֲקָב גַּאַרְדִּין אָיוֹן גַּעַוְּוִינָיָעַ דַעַר יַעֲנִיקָעַר, וּוָאָס הַאָטַט דַעַר עַרְשָׁטָעָר אַיְּגָעָנָעַן, אָז דַעַר טַעַד אַטְמָעָר קָאָן אָוֹן דַאֲרָףָ אַסְגָּנָעָצָט וּוּרְעָן נִית נַאֲךְ זַיְּיָ אַזְמוֹ-זַיְּרָ-פְּלָאָעַ, נַאֲךְ אַוִּיךְ זַיְּיָ אַדְעָרְצִיאָוָנָגָס-אַגְּנָשְׁטָאַלְטָן, אָוֹן עַר הַאָטַט טַאַקָּעָ אָיוֹן לְעַצְמָן פְּרָטָן אַסְדָּקָ אַוִּיפְּגָעָטָאָן. עַם זַיְּנָעָן גַּעַוְּוָעָן צִיְּתָן, וּוּעַן דִּי עַנְגָּלִישָׁעַ פְּרָעָם הַאָטַט, אַז דַאֲנָקָ דִּי אַוִּיפְּטוֹעָן פּוֹן יַעֲקָב גַּאַרְדִּין, דַעְקָאַמְעַנְדוֹרָט דַעַם עַולְמָ, אָז אַוִּיבָעָר וּרְזָוִיל זַעַן אַבעְמָרָעָר פִּיעָמָעַ, זַאֲלָעָר אַרְגָּנְטָעָרְפָּאַרְן אַוִּיפּ-דַעַר „בָּאַזְוּעָרִי” אָוֹן זַעַן גַּאַרְדִּינָס אַדְרָאַטָּעָ. נַאֲךְ מַעַרְמָהָאָטַט גַּעַשְׁפִּילָטָסְפּוּעָצְיָעָלָעַ פְּאַרְשָׁטָעָלָוָגָגָעַן פּוֹן גַּאַרְדִּינָס „גַּאַטָּה, מַעַנְשָׁ אָוֹן טִיוּוֹלָיְיָ”, זַיְּיָ אַסְמָסְטָעָר פּוֹן טַעַטְמָעָר,

פאר קאלאדזש פראפעסאָרֶן און זיינער סטודענטָן, אַזוי גרייס אַיז געווען נאָרדינֶס אַיינפלּום.

אַבעָּר דער אִידישער טעאטער אַיז ווֹאָס ווֹוִיטער אלְזַעַּן מער געזונקען אַיז געווֹאָרֶן ווֹאָס מער אַ געשעפֿטָס-עֲנֵין. די מלְחָמָה האָט נאָך מער פָּאָרָעָרָגָעָרט די לאָגָע פָּוּן דעם אִידישָׁן טעאטער, ווַיְיָל אַין יַעֲנָעָר צִיְּתָא אַיז כָּמַעַט אַינְגָּאנְצָן אַפְּגָּעָשָׁטָעלָט גַּעַוֹּאָרֶן די אִימְגָּרָאָצִיעַ אַיז דער אִידישער טעאטער עַולְמַן אַיז גַּעַוֹּאָרֶן קַלְעָנָה. אַבעָּר אַפְּילָו דָּזָן האָט זִיךְ גַּעַפְּנוּן אַ גַּרְוָעָפְּטָאָנְטָפְּלוּעַ אַקְטִיאָרֶן מִיט קִינְסְטָלָעַ רִישָׁע אַמְבִּיצִיעַם. אַיְינָעָר פָּוּן זִיךְ אַיז גַּעַוֹּעָן מַאֲרָס שָׂוֹאָרָץ. שׂוֹאָרָצָם אַמְבִּיצִיעַ אַיז גַּעַוֹּעָן צַוְּשָׁאָפָּן אַז אַמְתָּן אִידישָׁן קִוְּנָסָט טעאטער. מִיט דעם טעאטער ווֹאָס ער האָט מַאְקָע גַּעַפְּנָט אַוְיפְּ אַוְירָוּוֹנִיגְ פְּלִיִּים, האָט זִיךְ אַנְגָּעהִיכְן אַ נִּיעָעָפְּאָכָּבָּן אַיז דעם אִידישָׁן טעאטער.

ער האָט אַנְגָּעָפְּאָנְגָּעָן זִוְּן אַרכְּבָּעָט מִיט אוֹיפְּפִירְוָנְגָּעָן פָּוּן פרִין חִירְשְׁבִּינָן שִׁינְעָן, לִיְכְּטָע אִידְיָלִיעַם פָּוּן דעם דָּאָרְפִּישָׁן לְעָבָן. אַגְּבָּ אַיז שָׂוֹאָרָץ גַּעַוֹּעָן דער עַרְשְׁטָעָר אַרְוִיסְצּוּבְּרָעָנְגָּעָן חִירְשְׁבִּינָן אַוְיפְּ דָּעָר אִידְיָשָׁר בִּינְעָן, אַוְסָעָר דעם ווֹאָס אַמְּאָטָאָרֶן טְרוֹפָּעָם, אַדְעָר דָּרָאָמָטִישָׁע קְלוּבָּן פְּלָעָגָן פָּוּן צִיְּתָא צַוְּצִיְּתָא אַוְיפְּרִין הִירְשְׁבִּינָן אַ פִּיעָסָע. פָּוּן חִירְשְׁבִּינָן אַיז ער גַּעַגְּאָנְגָּעָן צַוְּלִיוֹוִיקָן, סְעָקְלָעָרָן, אַשְׁן, שְׁלָומָן עַלְיכְּמָעָן, פִּינְסְקִין אַז אַנְדָּרָע שְׁרִיְּוָיָּה. ער פְּלָעָגָט אַמְּאָל אַפְּילָו אַוְיפְּרִין אַז אַבְּעָרוּעָצָנָגָן פָּוּן אַ קְלָאָסִישָׁר דָּרָאָמָע. עַמְּ אַיז אַבעָּר אַ טָּאוֹאוֹסְטָעָר פָּאָקָט אַז קוֹנָסָט האָט זִיךְ נִיט בָּאָצָאָלָט אַז ווֹעָט זִיךְ נִיט בָּאָצָאָלָן. שָׂוֹאָרָץ האָט אַיז דער קָוְרָצָעָר צִיְּתָא ווֹאָס ער האָט עַקְוִיסְטִירָט, דָּעָרְפְּלִיט זִוְּן אַמְבִּיצִיעַ, נאָךְ ער האָט זִיךְ צַוְּלָגָן נִיט גַּעַקְעָנָט מוֹטָשָׁע אַיז דער קָרְיוּזָס האָט אַים גַּעַצְוָאָונְגָּעָן צַוְּ פָּאָרְמָאָכָּן דעם טעאטער.

וּוְעַם ווַיְיָזֵט אִיצְט אָוִים, גִּינְטָט דער טעאטער אַוְיפְּ צַוְּרִיק. ער קָעָן אַבעָּר אַינְגָּאנְצָן נִיט אַונְטָעָרְגִּין, ווַיְיָל אַזְוִי לְאָנֶג וּוְעַם ווֹעָט זִוְּן אַ בָּאָזְנוֹנְדָּרָע אִידְיָשָׁר קָוְלָטוֹה, ווֹעָט מָוֹן זִוְּן אַ טעאטער. עַמְּ קָעָן אַפְּשָׁר זִוְּן אַז עַם ווּלְן זִוְּן

וועיניקער טעאטערם, אדער ניט פון דעם באראקטער ווי מיר
וואלטן זיך געוואונשן, נאך אַ טעאטער וועט זיכער זיין.
נאך אלעמען, וואס זיינען פאר אונז ווערט מיינונגגען און
ספוקולאציעם, ווען דער ליעטער צענוזס באוויזט אָז עדי-
היום זיינען נאך פאראן איבער אַ מליאן און אַ האלב מענשן
אין אַמעריקע וואס ניבן אָן אַידיש אַלט זיינער שפראָך? אַמת,
מען קען ניט זויסן וואס די צייט וועט ברענגן, נאך מיר
קענען זיין גאנץ זיכער, אָז דער אַידישער נייסט אָיז נאך
לעבעדיק, די אַידישע קולטור אָיז נאך שטאָרָק, און אָז די
מאָסן, אַיבערהויפט די אַנטעליגענע טער, וועלן אַנווענדן
אלע מיטלען אויפֿצּוחאַלטּן אַ פֿאַסְקִין אַידישן טעאטער אין
אַמעריקע.

**

רות אַראָנָזּוֹויטֵשׁ:

די אַרבּעַטְעָר רִינְגּ שָׂוְלִן אָן דָּאַס אַידִישׁ לְעֵבָן
איַן אַמעֲרִיקָן.

מייט פופצִיך יאָר צוֹרִיךְ הָאָט זיך אַנגָעָפָאנְגָעָן דער
גרויסער שטראָס פון אַידישער אַמִינְגָאַצְיָע קִיּוֹן אַמעֲרִיקָן.
פרענט זיך אַפָּרָגָע: אָוִיב אַידִישׁ אַמִינְגָאַצְיָע אַין אַמעְ-
רִיךְ אָיז שוֹין אלט פופצִיך יאָר, פָּאָר וואס זיינען די אַידִישׁ-
שׁע פָּאָלָק-שָׂוְלִן אלט נאָר צוֹאָנְצִיךְ יאָר? דָּאַס אָיז דערפָּאָר,
וואס די עַרְשֶׁת-אַרְבָּעָה עַקְוּמָעָן אִיזָן הָאָבָן זיך גַּעַדְאָרָפָט
צַוְּפָאָסָן צוֹ דָעַם נִיְיעַם לְעֵבָן. זַי הָאָבָן גַּעַדְאָרָפָט זָוְן אַ
וועג צוֹ מָאָכָן אַ לְעֵבָן פָּאָר זיך אָון זַיְעַר פָּאָמְילִיעָם. די¹
אִיזָן הָאָבָן זיך גַּעַדְאָרָפָט אַוְיסְלָעָרְגָּעָן רִיְדָן אַבְּוּסָל עַנְגְּלִישׁ.
איַן קָוְרָצָן, די אַמִינְגָאַטְנִיזָן אִיזָן הָאָבָן זיך גַּעַדְאָרָפָט עַקְאַ-
נָאָמִישׁ אַיְינְאָרְדָּנָן. זַיְיַה הָאָבָן נִיט גַּעַפְּרִיט קִיּוֹן אַיְינָן אַיְ-
דִישׁ לְעֵבָן, זַיְיַה הָאָבָן פְּרוּבִּירָט זיך צַוְּפָאָסָן אָן אַסְמִילִירָן
מייט דער סְבִיכָה. אַכְעָר נאָך דָעַם ווי עַס זיינען אַוְוָעָק

עטלאכע צענדייך יאָר, האַט זיך אַנטוּוֹיקֶלֶט דער פֿאָרְלָאָגֶן
זוּ פֿירֶן אָן אִיינֶן לְעַבֵּן — אַ אַידִישׁ לְעַבֵּן. די אַימִיגְרָאָנְטִישׁ
מַאֲסָן הַאָבָן גַּעַנוּמָעָן טְרָאָכְטָן וּעֲגַן קָוְלְטוּרוּעָלָעֶר אַרְכְּבָעָט
אוֹן אַיְינְגָעָזָעָן, אוּ דַעַר פְּאָסִיקְסְּטָמָעָר וּוְעָגָ אַיזָּן צָוּ גְּרִינְדָּן אַיִּ
דִּישָׁע קִינְדָּעָר שְׂוֹלָן. אוֹוִי וּעֲגַן מִיר, אוּ דַי שְׂוֹלָן וּוְיִנְעָן
אַ פְּרָאָדוֹקֶט פּוֹנָם פֿאָרְלָאָגֶן צָוּ פֿירֶן אָן אַיְינְגָאָרטִיךְ אַידִישָׁן
קוּלְטוּרוּלָן לְעַבֵּן.

דַעַר אַרְכְּבָעָטָעָר רִינְגָ, זַיְעַנְדִּיךְ אָן אַרגְּגָאַזְּצִיעָ פָּוּן אַיִּ
דִּישָׁע אַרְכְּבָעָטָעָר, האַט גַּעַנוּמָעָן גְּרִינְדָּן שְׂוֹלָן. אוּבָּעָס וּוְיִ-
נְעַן שְׂוֹן גַּעַוּעָן אַיְדִישׁ קִינְדָּעָר שְׂוֹלָן פָּאָר די אַרְכְּבָעָטָעָר
רִינְגָ שְׂוֹלָן, פָּאָר וּוְאָסָה האַט דַעַר אַרְכְּבָעָטָעָר רִינְגָ גַּעַדְאָרְפָּט
גְּרִינְדָּן אַנְדָּעָרָעָ שְׂוֹלָן? דַּאס אַיזָּן דַעְרָפָּאָר, וּוְאָס די פְּרָאָ-
גְּרָאָמָעָן פָּוּן די אַנְדָּעָרָעָ שְׂוֹלָן הַאָבָן זִיךְ נִיטָּגָ גַּעַנְגָ אַפְּגָנָעָ-
שְׁטָעַלְתָּמָ אַוְפָּה סְפָּצִיאָלָעָ פְּרָאָכְלָעָמָעָן. זַיְהַאָבָן זִיךְ מַעַרְ
פְּאָרְגָּנוּמָעָן מִיטָּ רִיןְ אַיְדִישׁ אַין דַעְרָצִיעָרִישׁ אַרְכְּבָעָטָעָר, וּוְיִ
מִיטָּ בָּאָקָעָנָעָן דַיְיִנְדָּעָר מִיטָּ די סְפָּצִיאָלָעָ נִוְתָּן פָּוּן אַיְדִישׁ
אַרְכְּבָעָטָעָר. אַ גְּרוּסָע צָלָל אַיְדָן דַעְנָקָט, אַזָּה די אַרְכְּבָעָטָעָר
רִינְגָ שְׂוֹלָן וּוְיִנְעָן אַיְנְסְטִיטּוֹצִיעָם, וּוְאָסָה מַעַן לְעַרְנָתָ נָאָר אַיִּ
דִּישָׁע גַּעַנְשְׁטָפָנָהָן, וּוְיִדְישׁ לְיִעְנָעָן, שְׁרִיבָּן, גַּעַשְׁכְּטָעָן,
לִיטְעָרָצָטָוָה. אַמְּתָה, אַבָּעָר די לִימְדִים וּוְיִנְעָן נִיטָּ דַעַר עֲרַשָּׁ-
טָעָר אַזָּה אַיְנְצִיקָּעָר צִילָּה פָּוּן אַנוּזָּעָרָעָ אַרְכְּבָעָטָעָר רִינְגָ שְׂוֹלָן.
אַנוּזָּעָרָעָ שְׂוֹלָן וּוְיִנְעָן נִטָּ נָאָר אַיְדִישׁ אַיְנְסְטִיטּוֹ-
צִיעָם, נָאָר עֲרָטָעָר וּוְאָסָה מַעַן פְּרוֹאָוּתָ פְּאָרְבִּינְדָּן דַּאס קִינְדָּ-
מִיטָּ דַעַם אַרְכְּבָעָטָעָר לְעַבֵּן. אַנוּזָּעָרָעָ עֲלַטְעָרָן וּוְיִנְעָן אַרְ-
בָּעָטָעָר. דַעְרָפָּאָר דַאָרְפָּן מִיר זִיךְ בָּאָקָעָנָעָן מִיטָּ זַיְעָרָעָ-
קָרְיוּזָדָעָם אַזָּה וּוְיסָן די אַומְּגָעָרָעָכְטִיגְקִיָּתָן, וּוְאָסָה מַעַן
קָעָגָן זַיְהַ בָּאָטָגָנָגָעָן.

אַיִּךְ הַאָלָט, אָזָה עַמְּ אַיזָּה וּוְיכְטִיךְ פָּאָר אַ קִינְדָּ פָּוּן אָזָ-
אַרְכְּבָעָטָעָר זִיךְ צָוּ בָּאָקָעָנָעָן מִיטָּ די פְּאָרְשִׁיְּדָעָנָעָ פְּרָאָכְלָעָ-
מַעַן פָּוּן דַעַם אַרְכְּבָעָטָעָר לְעַבֵּן אַוְפָּה אַפְּרָאָקְטִיְּשָׁן אַוְפָּה, וּוְיִ
דוֹרָךְ בָּאָטִילְיִקְּן זִיךְ אַיזָּה דַעְמָאָנְסְטָרָאָצִיעָם, זָאָמְלָעָן גַּעַלְתָּ פָּאָר
סְטָרִיְּקָעָרָם אַזָּה דַוְרָךְ עֲרַשְׁטָעָמָיִּיְּ פִּיעֻרְוָנָגָעָן, מַעַן קָעָן
אַיִּן די שְׂוֹלָן דַעְרָקָעָנָעָן די סְפָּלִידְאָרִיטָעָטָ פָּוּן דַעַר אַרְכְּבָעָטָעָר

באזועונגנונג בכלל אין דעם ווואס כאטש אונזערע טאטעם זיין-
 נען ניט קיון מיינערם, נאָר קלאָקמאָכער אין שנידער,
 דאָר באַטְיִילִיקָן מיר זיך אין די דעם אַנטְסְטְּרָאַצְּיָעָם פֿאָר די-
 מיינערם אין זאמלען געלט פֿאָר זיין. דאָ אַגְּבָּן ווֹיל אַיך באָ-
 מעָרָקָה, אוֹ מיר האָבָן זיך באַטְיִילִיקָט אין ערְשְׁטָמְעָמָּץ פֿיָּה-
 ערְוָנְגָּעָן מיט אַונְזָעָרָעָ כָּאוֹרָן אין פֿאָרְשְׁטָעְלָוְנְגָּעָן פֿוֹן דעם
 אַרְבְּעַטְעָרָקָטָמָּףָ. לעֲצָתָנָם אוֹזֶן פֿאָרְגְּעָקְוָמָּעָן אַן אַנְטְּיִ-מְלָחָמָה
 דעם אַנטְסְטְּרָאַצְּיָעָם, אוֹן ווּלְכָעָר אַונְזָעָרָעָ קִינְדָּעָר האָבָן זיך
 באַטְיִילִיקָט. אַכְּבָּעָר נִיט נאָר אין דעם אַנטְסְטְּרָאַצְּיָעָם קָעָנָן
 מלָחָמָה נָעָמָעָן די קִינְדָּעָר אַן אַנְטְּיִילָן, נאָר אוֹיך אין דַעַּ-
 מְאַנְטְּסְטְּרָאַצְּיָעָם קָעָנָן אַרְבְּעַטְעָלָאַזְוָגִים. מיט אַ צִּיּוֹת צִוְּ-
 רִיק זַיְנְגָּעָן אַפְּגָעָה אַלְטָן גַּעַוּאָרָן דעם אַנטְסְטְּרָאַצְּיָעָם פֿאָר דַעַּ-
 באַפְּרִיְּוָאָנוֹגָן פֿוֹן טָאָס מָנוּין אוֹן בִּילְיָנָס אַן פֿאָר די פֿעַנְ-
 סִילְוּוֹיְנִיעָר אַן קָעַנְטָאָקִי מִיְּנָעָרָם, אוֹן ווּלְכָעָר די קִינְדָּעָר
 האָבָן גַּעַנְוָמָעָן אַן אַקְטִיוֹן אַנְטְּיִילָן. דעם אַנטְסְטְּרָאַצְּיָעָם זַיְנְגָּעָן
 אַכְּבָּעָר נִיט גַּעַנְוָגָן צַו הַעֲלָמָן די אַרְבְּעַטְעָר. דַעְרְפָּאָר זַיְנְגָּעָן
 אַגְּגָעְפִּירְט גַּעַוּאָרָן גַּעַלְטָן זַעַמְלָנוֹגָעָן אוֹן זַעַמְלָנוֹגָעָן פֿוֹן קְלִיְּ-
 דַעַּר פֿאָר די מִיְּנָעָרָם. אַיצְטָן גִּיטָּה אַן אַ גַּעַלְטָ-זַעַמְלָנוֹגָעָן פֿאָר
 דעם מעָדָעָם קִינְדָּעָר-סָאנְטִיאָרִים אַין פּוֹילָן. אַין דעם סָאנְ-
 טָאָרִים שִׁיקְטָמָעָן קִינְדָּעָר, ווּלְכָעָר לֵיְידָן פֿוֹן דַעַּר שְׁרָעְקָלָאָ-
 כָּעָר קְרָאנְקָהִיטָּמָבְּרָקוּלְאָזִים. דַאָרָט פְּרוֹאָוֹתָמָעָן זַיְיָ-
 רִוְּזָן אַן, אַיְיבָּ דָאָס אַיז נִיט מְעַנְלָאָה, פְּרוֹבִוָּתָמָעָן אַפְּשְׁטָמְלָאָ-
 דַי אַנְטְּוּוִיקְלוֹגָן פֿוֹן דַעַּר קְרָאנְקָהִיטָּמָעָן. דָאָס ווֹאָס מִיר זַעַמְלָנוֹגָעָן
 גַּעַלְטָן פֿאָר דעם סָאנְטִיאָרִים ווּוֹיזָט, אוֹזֶן מִיר זַיְנְגָּעָן מִיט די
 פּוֹילְיָשָׁע אַידִישָׁע קִינְדָּעָר פֿאָרְבָּונְדָן, באַטְשָׁ מִיר האָבָן זַיְיָ
 קִינְמָאָל נִיט גַּעַזְעָן אַן באַטְשָׁ מִיר זַיְנְגָּעָן דַי אַין אַמְעָרִיקָעָן.
 אַין אַונְזָעָרָעָ שָׁוֹלָן פְּרוֹבִירְטָמָעָן באַקְעָנָעָן די קִינְדָּעָר
 מִיט דעם סָאנְטִיאָרִין קָטָמָףָ, ווֹאָס גִּיטָּה אַן טָאָגָ-טָעַגָּלָאָה, אַן
 זַיְיָ מַאְכָן קְלָאָסִ-בָּאוֹוָסָטָה. דָאָס אַיז אַונְזָעָר ווּכְטִיקְסְּטָמְעָר
 צְוּוּקָה. לִיטְעָרָאָטָוָר, גַּעַשְׁיכְטָעָ אַן די אַנְדָּעָר גַּעַגְנְשְׁטָאָנָדָן
 זַיְנְגָּעָן נִיט בְּלוּזָן אַוְיסָן צַו באַקְעָנָעָן די קִינְדָּעָר מִיטָּן אַיְדִישָׁן
 לעָבָן פֿוֹן אַמְּפָאָל אַן הַיִּינְטָה. זַיְיָ הַעֲלָמָן אוֹיךְ דַעְרְקָלָעָרָן
 אַן אַוְסְבָּרִירִיטָעָרָן אַונְזָעָרָעָ יְדִיעָות אַין די סְפָעְצִיעַלָּעָ סִבוֹּתָה

פֿון דעם אַרבעטערטּם פְּרָאַכְּלָעַמּוּן, פְּאַרְלָאנְגְּגַעַן אָזֶן קָאַמְּפָן.
מייט די פְּרִיעֵר דָּעַרְמָאַנְטּוּ פְּרָאַכְּלָעַמּוּן דָּאַרְפּוֹן זַיְךְ די אַיְדיַה
שַׁעַ קִינְדָּעַר בְּאַקְעָנָעַן דּוֹקָא אַוִּיפּ אַיְדִּישׁ, דָּעַרְפּאָר וּוָסּ דָּעַר
אַיְדִּישׁעַר אַרבעטערטּ לְעַבְתּ אָז אַיְגְּנָאַרְטִּיךְ אַיְדִּישׁ לְעַבְנָן אָזֶן
איַז דָּעַר בּוּיְעַר אָזֶן טְרָעַנְעַר פֿון דָּעַר מָאַדְעַרְנָעַר אַיְדִּישׁעַר
קוֹלְמוֹר. דָּעַרְפּאָר וּוָסּ מִירַ האַכְּבָן אַז לאַנְגָּג גַּעֲשִׁיכְטָעַ פֿון
קָאַמְּפָן, דָּאַרְפּוֹן מִירַ עַם אַוִּיסְנָזְצָן צַו דָּעַרְקָלְעָרָן דָּעַם אַפְּטִיַּה
מַאֲלָ אַיְגְּנָאַרְטִּיךְ כְּאַרְאַקְטּוּרְפּרְ אָזֶן אַיְדִּישׁעַר אַרבעטערטּ
פְּרָאַכְּלָעַמּוּן.

נאָךְ אַמְּאָל, אָזְנוּעַרְעַ שְׂוּלָן שְׁטְרִיכִין אָזְנוּמְעַרְדּ די קָלָאָסּוּן
איַינְטִילְוָנָג אָזֶן דָּעַם קָלָאָסּוּן קָאַמְּפָן אַיְן דָּעַר גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטִיַּה.
דָּעַרְפּאָר לְעַרְנָטּ מַעַן אַיְן די אַרבעטערטּ רִינְגּ שְׂוּלָן נִימְטּ נַאֲר
פְּאַרְשְׁתִּיְהּ אָזֶן מִיטְפִּילְן מִיטּ דָּעַם אַרבעטערטּ, נַאֲר אַיְדִּישׁ
אַקְטִיוֹן צַו בָּאַטְיִילְיקָן זַיְךְ אַיְן דָּעַם אַרבעטערטּ קָאַמְּפָן. אַזְוִיַּה
עוֹתָאָךְ לְעַרְנָעַן מִירַ זַיְךְ גְּרִיבְּטָן צֻום אַמְּתָּחָן גְּרוּסְעַן קָאַמְּפָן,
צַו בָּאַפְּרִיְּעַן די וּוּלְטַם.

**

לְעָזֶן סָאַסְנָאַזְוּן: אַיְדִּישׁעַ אַרְגָּאַנְזִאַצְיָעַס אַיְן אַמְּנָרִיקָן.

מייט אַיאָר 50 צְרוּקִים זַיְנָעַן די מַעְרָסְטָעַ אַיְדִּין אַיְן אַמְּעַד-
רִיקְעַ גַּעֲוָעַן דִּיטְמָשָׁע עַמִּיגְרָאַנְטָן. יִי הַאַבְּנָן גַּעֲהָאַטּ אַקְלִיְּ�ן-
בוֹרְוָשְׁאַזְוּ פְּסִיכָּאַלְאָגְנָיַע. די פְּסִיכָּאַלְאָגְנָיַע הַאָטָט זַיְךְ אַפְּגָעַ-
שְׁפִּיגְלָטּ אַיְן דָּעַם כְּאַרְאַקְטּוּרְפּרְ אָזֶן אַרְגָּאַנְזִאַצְיָעַס, וּוָסּ
זַיְךְ הַאַבְּנָן גַּעֲרִינְדָּעַטּ. דָּאָסּ זַיְנָעַן גַּעֲוָעַן רַעֲלִינְגִּיעַ שְׂוּלָן,
סְעַמְעַטְעָרִים אָזֶן עַגְלָאַכְעַ אַינְסְטִיטּוּצְיָעַס.

שְׁפִּעְטָעַר אַכְּבִּיסְלַהְטָט זַיְךְ אַנְגָּגְעָנְגָּעַן די בְּרוּיְטָעַ אַיְ-
מִינְגְּרָאַצְיָע פֿון רַוְּסִישָׁע, פְּוַיְלִישָׁע אָזֶן רַוְּמַעְנִישָׁע אַיְהָן, אָזֶן
מייט זַיְיעַר קוּמָעַן הַאָטָט זַיְךְ גַּעֲבִיטָן דָּעַר גַּאֲנְצָעַר אַלְגָעָמִיַּה

נעם בארקטער פון די אידישע ארגאניזאציעס אין אמריקע.
 א סך פון די אימיגראנטן זיינען דס געוווארן ארכבעטער און
 זיי האבן געגראנדעט ארגאניזאציעס, וואס זאלן זיי באָ
 שייצן אין דעם נויעם לאנד און זיי שטיצן, וווען זיי וועלן
 זיין קראנק. א דענק דעם זיינען געשאָפַן געוווארן א סך
 לאנדסמאָנשאָפטן און פראטערנאלע ארגאניזאציעס. אבעער
 זיי האבן ניט צופרידגעשטעלט דעם אידישן ארכבעטער. ער
 האט זיינט זיך אוניכ גענוייקט אין ארגאניזאציעס, וואס זאלן
 אים פארטערעטן אין זיין ארכבעטער קאמט. ער האט אָרְ
 גאניזאָרט אידישע יוניאנס און דעם ארכבעטער רינגע. דאס
 איז מערסטנס געטאן געוווארן אונטער דער פירערשאָפט
 פון יונגע רעווואָלוצ'אנערן פון רומלאָנד און פולין, וואס האבן
 שוין געהאט ערפאָרונג אין דער ארכבעטער באָוועגונג אין
 זיינער היים-לענדער.

די לאָגע אין די אידישע טריידס אין די ערשות
 יאָרֶן פון אידישער מאָסָן-אִימיגראָצְיע געוווען אָשרעקלאָכְעַ.
 די ארכבעטער האבן געקראנּן באָצָלט פון 8 ביז 10 דאלעָר
 אָז ווֹאָך. דער ארכבעטס-טאג איז געוווען פון 12 ביז 14 שטונדָן.
 מען האט געאָרכָעט אין "סֻוּוּט שְׁעִפְּעָרָ" און אָפְּלוּ די היי
 מען זיינען פֿאָרוֹאָנְדָלְט געוווארן אָין שְׁעָפְּרָה, ווֹאוּ דער
 טאָטָע, די מאָמע און די קִינְדָעָר האבן געאָרכָעט. די אידיש
 שע יוניאנס האבן אוּיפְּ אָז אָפְּן געהאט אָסָך אַיְסָצְזָוּ
 קעמען. אַיבְּערַהֲוִיפְּט אין די נָאָדָל אַינְדוּסְטְּרִיעָן זיינען די
 אָרכָעטס באָדְגָוָנְגָעָן געוווען ווֹיָדָעָת. די אידישע
 יוניאנס, ווֹ די אַינְטְּרַעְנְשָׁפְּעָן לְיִדִּים גַּרְמַנְיָנְט וּאַיְרָנְט
 קערס יוניאן און די אַמְּלָגָםִיטָעָד קְלָאָדִינְג וּאַירְקָעָרָם
 יוניאן, האבן, שְׁפָעָט אָין נִינְצְעָטָן יָאָרָהוֹנְדָעָט, אָנְגָעָ
 פָּאָנְגָעָן אָלָאנְגָעָן אָונְגָעָן עַרְנְסָטָן קָאָמָפּ אָין די אַינְטְּרַעְעָטן פון
 די אָרכָעטער. זונט יוניאנס צִיְּתָה האבן זיי אָסָך אַוְיסְגָּעָ
 פִּוְרָט. דָוָרָך די יוניאנס האבן די אַיְדִישָׂעָ אָרכָעטער אוּסְמָ-
 גַּעַקְעַמְפָּט פָּאָר זיך קִירְצָעָרָע אָרכָעטס-שְׁטוֹנְדָן, בעסערע
 פָּאָרְדִּינְסָטָן אָון מעַנְשָׁלָאָכְעַ בְּאַחֲנָדְלָנְגָעָן. די בעסערע באָ
 דִּינְגָוָנְגָעָן האבן גַּעַגְעָבָן די אָרכָעטער אָמְעַלְאָכְקִיָּת צָוּ

קענען מער טראכטן וועגן און בעסערן לעבן פאר דער גאנצער גיעועלשאפט. צויליב דעם, וואס זוי האבן פאר זיך געוואונגען מעדר צייט און אַהעכערן סטאנדארד פון לעבן, האבן זוי געהאט אַגעלעגנהייט מער צו לויינגען צייט, וושורנאָלִין און ביכער און זיך אויפֿהויבּן אויף אַטונגען, גאנצער יוניאָן אַהעכערן מדרגה. אַגרויסט ראלע אין רעם העכערער קולטורעלער מדרגה. קאמפּ האבן אויך געשפלט דֵי קעפאָכער יוניאָן, דֵי ציַּיְּקָאָמְפּ האבן אויך געשפלט דֵי קעפאָכער יוניאָן. אַין דעם היסְגַּרְנְּמַטְּקָעָר יוניאָן אַין אַנדערע יוניאָנס. אַין דעם היסְטַּאְרִישָׁן קאמפּ פון 1910 אַין אַנדערע וויכטיקע סטראַיקם פון דער צייט, אַין געליגט געוואָרֶן דער פַּנְדָּאָמָּעָט פָּאָר דעם מאָדערגעַם אַידִישָׁן יוניאָנוֹז.

די לִיְּדִים גַּאֲרָמָעָט טְרִיְּד אַיִּינְ, אַזְוִי אַרְוָם, גַּעֲוָאָרָן אַמְּיַּאְרָן בְּאוּנָגָנוּג. דֵי יוניאָנס אַין דעם טְרִיְּד זַיְּנָעָן אַלְעָן מאָל גַּעֲוָעָן פִּיאָנָעָרָן אַוְיכָצָנוֹצָן נַיְּעָמְלָעָן פָּוּן קָאָמָּפּ.

אוּסְמָעָר דעם עַקְאָנָטָמִישׂ קָאָמָּפּ, וואָס דֵי אַידִישָׁע זַיְּנָאָס האָבָּן אַנְגָּעָפִירֶת, זַיְּנָעָן זַיְּנָאָךְ גַּעֲוָעָן טָעָטִיק אַיִּינְ אַגְּנָצָעָר רֵי אַנדְעָרָע גַּעֲבִיטָן. זַיְּיָ האָבָּן פֵּיל גַּעֲטָאָן פָּאָר דעם וָאוּילְזָיִן אַיִּינְ פָּאָר דָּעָר דָּעָרְצִיאָוָגָן פָּוּן זַיְּעָר מִיטְגָּלִיְּ דָעָרְשָׁאָפּּט. דֵי יוניאָנס אַיִּינְ דָּעָר אַרְבָּעָטָעָר רִינְגָּה האָבָּן גַּעֲבִיט זָוְמָעָר-חַיְּמָעָן, וָאוּ זַיְּעָרָעָמִילְדָּעָר קַעְנָעָן זַיְּ דָעָרְ חַלְוָן, קְלִינִיקָם, פָּאָרוּוּיְלוֹגָן צָעַנְטָמָרִים אַיִּינְ עַנְלָאָכָּעָן אַינְסָטִיְּ תּוֹצִיעָם. זַיְּיָ האָבָּן אַרְוִיסְגַּעַגְּבָעָן פָּאָמְפָּלְעָטָן אַיִּינְ בְּרָאָשָׁוָרָן. זַיְּיָ האָלְטָן אָפְּ אָפְּ אַפְּרָוּמָס אַיִּינְ דִּיסְקוּסִים כְּדֵי צַוְּ פָּאָר אַינְטָעָרְעָסִירָן זַיְּעָרָעָמִילְדָּעָר אַיִּינְ מָאָגְּנָרְפָּאָכְלָעָמָעָן אַיִִּינְ אַיִִּינְ אַנְדְּעָרָעָמִילְדָּעָר אַיִִּינְ דָּעָר אַרְבָּעָטָעָר בְּאוּנָגָנוּג. דֵי אַיִִּינְ דִּישָׁעָ יְוִינָאָס זַיְּנָעָן פָּאָר דֵי לְעַצְתָּעָ פֻּרְצִיךְ יָאָר גַּעֲוָעָן אַגְּוֹאָלְדִּיקָּעָר כּוֹחַ צְוּוִישָׁן דֵי אַידִישָׁע מָסָן אַיִּינְ זַיְּנָעָן דָּסָם הַיּוֹנָט צַוְּ מָאָגָן.

זַיְּעָרָעָמִילְדָּעָר צְוּוִישָׁן אַידִישָׁע אַרְבָּעָטָעָר זַיְּנָעָן דֵי אַרְבָּעָטָעָר פָּרָאָטָעָרְנָאָלָעָ אַרְגָּאָנוֹזָצִיעָם, וָוִי דָעָר נַאֲצִיאָאָגָלְלָעָר אַרְבָּעָטָעָר פָּרָאָטָעָרְנָאָלָעָ, דָעָר אַינְדָּעָפָּעָנְדָעָט אַרְבָּעָטָעָר רִינְגָּה אַיִִּינְ דָעָר אַרְבָּעָטָעָר רִינְגָּה. דָעָם וָוִיכְתִּיקְסָטָן פְּלָאָגָן

צווישן זיין פאָרגענט דער אַרבּעטער רינְג. דער אַרבּעטער
רינְג איז אַ פֿראָטערנְגאלָע אַרגָּאנְזָאַצְיָע מיט שְׂמָאָרְקָע סָאַ
צִיאַלְיסְטִישָׁע נִינְגְּנֶגְּנֶגְּן אָוֹן שְׂטוּיַּת שְׂטָעַנְדִּיק גְּרוּיַּת צַוְּעַלְפָּן
יעַדְן אַרבּעטער קָאָמָּפָּה. פָּאָר זִינְגָּע מִיטְגָּלְדָּעָר הָאָט עַד
אוּפְּגָּעָבָּוּיָּת אַ סָּאַנְטָאָרִים, קֻמְפָּס, אָוֹן זָוּמְעָר-פְּלָעָצָּעָר.
עַר הָאָט גַּנְגְּרִינְדָּעָט דֵּי יַאֲנָגָּסְוִירְקָל לִיגָּג, אַ וּגְנַטָּאָרְגָּאָנִי
וְצִיעָּפָּן קִינְדָּעָר פָּן מִיטְגָּלְדָּעָר. עַר דָּעָרְצִיחָט דֵּי יַוְנְגָּע
קִינְדָּעָר, קִינְדָּעָר פָּן מִיטְגָּלְדָּעָר, אַיְדִּישָׁע סָאַצְיָאַלְיסְטִישָׁע
שָׁוּלָן אָוֹן גִּיט אַוְיךָ פִּינְאָנְצִיעָלָע שְׂטִיכָּע צַוְּנִיטְבָּאָדְרְפְּטִיקָע
מִיטְגָּלְדָּעָר. פָּאָר זַיְן אַרבּעָט אַיְזָה דָּעָר אַרבּעטער רַינְג אַנְגָּ
עַרְקָעָנְטָמָּה פָּאָר דָּעָם "רוּיטָן קְרִיְּזָה" פָּן דָּעָר אַםְעָרִיקָּאָנְדָּר
אַרבּעטער באָוּגְּנוּגָּה.

אַיְזָן הָאָבָּן אַוְיךָ גַּעֲגְּרִינְדָּעָט בָּאַזְוּנְדָּעָר פָּאַרטִּיְּעָן.
צְווִישָׁן זַיְן הָאָבָּן מִיר דֵי פּוּעַלְיָ-צִיּוֹן פָּאַרטִּיְּ אָוֹן דֵי אַיְדִּישָׁע
סָאַצְיָאַלְיסְטִישָׁע פְּעַדְעָרְצִיעָה, פָּן וּוּלְכָבָּעָר עַם זַיְנְגָּע שְׁפָעָה
טָעָר אַרְיוֹסְגָּעָקְומָעָן דָּעָר אַיְדִּישָׁע סָאַצְיָאַלְיסְטִישָׁעָר פָּאַרְ-
בָּאנְד אָוֹן דֵי אַיְדִּישָׁע סְעַקְצִיעָה פָּן דָּעָר קָאָמְנוֹנִיסְטִישָׁעָר
פָּאַרטִּיְּ. דֵי לְעַצְטָע צִיְּתוֹן אַיְזָה גַּעֲגְּרִינְדָּעָט גַּעֲוֹוָאָרָן דֵי אַיְדִּיְּ
שַׁעַ קָוְלָטוֹר גַּעֲוָלְשָׁאָפָּט אָוֹן דֵי אַמְעָרִיקָּאָנְדָּר אַפְּטִילְוָנָג פָּן
אַיְדִּישָׁן וּוּסְנְשָׁאָפְּטָלָאָכָּן אַיְנְשִׁיטִוּטָה.

אָט דֵי אַיְדִּישָׁע יְוִינְיָאָמָּן, דָּעָר אַrbּעטער רַינְג, דָּעָר אַיְ-
דִּישָׁעָר סָאַצְיָאַלְיסְטִישָׁעָר פָּאַרְבָּאנְד אָוֹן דֵי רַאֲדִיקָּאָלָע קוֹלָ-
טוֹר אַרְגָּאנְזָאַצְיָעָס טָעוֹן אָסְךָ צַוְּעָרְצִיעָן אָוֹן אַנְטוּוּקְלָעָן
דֵי אַיְדִּישָׁע מַאֲסָן אַיְן אַמְעָרִיקָה. דֵי אַיְדִּישָׁע אַrbּעטער אַרְ-
גָּאנְזָאַצְיָעָס אַיְן אַמְעָרִיקָה הָאָבָּן נִטְמָאָר אַגְּרוֹסָן אַיְנְפָלוֹס
אוּפָה דֵי אַיְזָן דָּא אַיְן לָאנְדָה, נִאָר אַיְזָה דִּינְגָּע אַיְיךָ וּוּ בְּרוּדָרִ-
לָאָכָּע הַיְּלָפָס-אַרְגָּאנְזָאַצְיָעָס פָּאָר אַיְזָן אַיְן אַלְעָ אַנְדָּרָע
לְעַנְדָּעָר. דֵי אַיְדִּישָׁע אַrbּעטער אַרְגָּאנְזָאַצְיָעָס הַעֲלָפָן צַוְּ-
גְּרִיְּתוֹן דֵי אַיְדִּישָׁע אַrbּעטער וַיְיַוְנְגָּע זָאָלָן זַיְן בְּכוֹחָ, צְוֹאָמָעָן
מִיט דֵי אַrbּעטער פָּן אַנְדָּרָע פְּעַלְקָעָר, אַיבְּרָצְוּנָעָמָעָן דֵי
פָּאַלְיטִישָׁע אָוֹן עַקְאָנְאָמִישָׁע מַאֲכָת אָוֹן שָׁאָפָּן אַ נְיִיעָ, אַ בְּעַ-
סָעָרָע, אַ מַעַר יְוּשָׁרְדִּיקָה וּוּלְטָה פָּאָר דָּעָר גַּאנְצָעָר מַעֲנָשָׁ-
הִוְיטָה.